Гос. книжная палата УзССР

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

1984 йил 23 НОЯБРЬ № 47 (2787). ЖУМА

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг пленуми тўғрисида ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

22 ноябрда Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг XVIII пленуми бўлди. «КПСС Марказий Комитети 1984 йил октябрь Пленумининг якунлари ҳамда республика партия ташкилотининг мелиорациялаш, суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг узоқ муддатли программасини, КПСС Марказий Комитети Бош секретари К. У. Черненко нутқида баён этилган қоидалар ва хулосаларни бажариш соҳасидаги вазифалари» тўғрисида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. Б. Усмонхўжаев доклад қилди.

Музокараларда Қорақалпоғистон область партия комитетининг биринчи секретари К. С. Солиқов, Сурхондарё область, Ленин йўли районидаги В. И. Ленин номли совхоз алмашлаб экиш участкасининг бошлиғи Т. Ашурова, Фарғона область партия комитетининг биринчи секретари Ҳ. У. Умаров, Тошкент область ижроия комитетининг раиси Т. А. Алимов, Хоразм область, Боғот районидаги Наримонов номли колхоз раиси А. Искандаров, Сирдарё область партия комитетининг биринчи секретари В. А. Антонов, Ўзбекистон ССР мелиорация ва сув хўжалиги министри И. Х. Жўрабеков, Косонсой район партия комитетининг биринчи секретари С. Каримов, Ўзбекистон ССР қишлоқ хўжалиги министри А. А. Уркинбоев, «Главсредазирсовхозстрой» бошлиғи Н. Р. Ҳамроев, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг президенти П. Ҳабибуллаев, «Қаршистрой» бошқармасининг бошлиғи С. Чегибоев, «Андижангидрострой» бошқармасининг бошлиғи В. Д. Медведев ўртоқлар сўзга чиқдилар.

Пленумда СССР мелиорация ва сув хўжалиги министри ўртоқ Н. Ф. Васильев нутқ сўзлади. Пленум ишида КПСС Марказий Комитети Қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат саноати бўлими секторининг мудири ўртоқ В. В. Зарудний қатнашди.

Пленум муҳокама этилган масала юзасидан тегишли қарор қабул қилди.

Пленум КПСС Марказий Комитетининг 1984 йил апрель Пленуми қарорлари асосида 1984-1990 йилларда Ўзбекистон ССРда умумий таълим ва ҳунар мактабини ислоҳ қилишни амалга ошириш комплекс планини кўриб чиқди ва маъқуллади.

Пленум ташкилий масалаларни кўриб чиқди.

Пленум ўртоқ Н. Ж. Худойбердиев Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси вазифасидан озод қилинганлиги ва пенсияга чиққанлиги муносабати билан уни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюроси составидан чиқарди.

Пленум ўртоқ Ғ. Ҳ. Қодиров Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси этиб тасдиқланганлиги муносабати билан уни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари — қурилиш бўлими мудири вазифасидан озод қилди.

Шу билан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг пленуми ўз ишини тамомлади.

СССР Олий Совети Президиумининг Фармони

ЁЗУВЧИЛАРДАН А. А. АНАНЬЕВ, ЗУЛФИЯ (ЗУЛФИЯ ИСРОИЛОВА), А. С. ИВАНОВ, П. А. КУУСБЕРГ, С. В. САРТАКОВ, С. Н. ХАНЗАДЯН, М. Б. ХРАПЧЕНКОГА СОЦИАЛИСТИК МЕҲНАТ ҚАҲРАМОНИ УНВОНИ БЕРИШ ТЎҒРИСИДА

Совет адабиётини ривожлантиришдаги катта хизматлари, актив ижтимоий фаолияти учун ва СССР Ёзувчилар союзи ташкил этилганлигининг 50 йиллиги муносабати билан қуйидаги ёзувчиларга **Социалистик Меҳнат Қаҳрамони** унвони берилиб, **Ленин ордени** билан **«Ўроқ ва Болға»** олтин медали топширилсин.

Ананьев Анатолий Андреевич.
Зулфия (Зулфия Исроилова).
Иванов Анатолий Степанович.
Куусберг Пауль Аугустович.
Сартаков Сергей Венедиктович.
Ханзадян Серо Николаевич.
Храпченко Михаил Борисович.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси
К. ЧЕРНЕНКО
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ

Москва, Кремль,
1984 йил 16 ноябрь.

СССР Олий Совети Президиумининг Фармони

ЁЗУВЧИЛАРНИ СССР ОРДЕНЛАРИ БИЛАН МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Совет адабиётини ривожлантиришдаги хизматлари учун ҳамда СССР Ёзувчилар союзи ташкил этилганлигининг 50 йиллиги муносабати билан **мукофотлансин:**

ҲАЛҚЛАР ДЎСТЛИГИ ОРДЕНИ БИЛАН

Жумамуратов Тиловберген
Шевердин Михаил Иванович
Яшин Комил (**Нўъмонов** Комил Нўъмонович)

«ҲУРМАТ БЕЛГИСИ» ОРДЕНИ БИЛАН

Воҳидов Эркин Воҳидович
Орипов Абдулла
Худойбердиева Ҳалима Умматқуловна
Черкез-Али (**Аметов** Черкез-Али)

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси
К. ЧЕРНЕНКО
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ

Москва, Кремль. 1984 йил 16 ноябрь.

ЮКСАК КОММУНИСТИК ИДЕАЛЛАРНИ ҚАРОР ТОПТИРАЙЛИК

60

Ўзбекистон ижодий союзлари правлениеларининг бирлашган пленуми

Халқнинг, партия ва мамлакатнинг ҳаёти билан узвий алоқа — кўп миллатли Ватанимиз адабиёти ва санъатининг ўзига хос хусусиятидир. Бу эса Совет Ўзбекистони маданиятининг қарор топиши, ривожланиши тарихида тўла даражада ўз аксини топди. Коммунистик идеалларни қарор топтиришга, чуқур ғоявийликка, гражданликка, ҳар бир асарнинг юксак бадиий савияда бўлишига интилиш республика барча бадиий зиёлилари фаолиятида асосий ўринни эгаллаб келди ва шундай бўлиб қолади. Ўзбекистон ижодий союзлари правлениеларининг 19 ноябрь куни Тошкентда бўлиб ўтган бирлашган тантанали пленумида сўзланган нутқларда ана шу фикр асосий ўринни эгаллади. Пленум Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартияси ташкил этилганлигининг 60 йиллигига бағишланди.

Пленумни Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси К. Яшин очди.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари Ўзбекистон халқ ёзувчиси С. О. Азимов, Ўзбекистон Театр жамияти правлениеси президиумининг раиси СССР халқ артисти С. Эшонтўраева, Ўзбекистон Кинематографиячилар союзи правлениесининг биринчи секретари СССР халқ артисти М. Қаюмов, республика Архитекторлар союзи правлениесининг раиси Т. Ф. Қодирова, Ўзбекистон ССР Рассомлар союзи правлениесининг раиси Ж. Ю. Умарбеков, республика Журналистлар союзи правлениесининг раиси С. Ш. Қурбонов, Ўзбекистон Композиторлар союзи правлениесининг секретари М. Тожиев, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Л. Н. Грязнова, Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси И. Юсупов, ҳайкалтарош рассом Б. Жалолов Ўзбекистон миллий маданияти олтмиш йил мобайнида босиб ўтган ажойиб йўл тўғрисида, республика ижодий ходимлари улкан отряди вакилларининг бугунги режалари ҳақида гапирдилар. Улар Совет Ўзбекистонининг синфий жанглар алангасида вужудга келган совет ва янги жамият қуриш жараёнида ривожланиб вояга етган адабиёти, санъати, архитектураси эндиликда ССР Иттифоқи кўп миллатли маданиятининг ажралмас қисмидир, деб таъкидладилар. Ўзбекистон маданияти халқ ижоди ва синфий меросининг кўп асрли демократик анъаналарига таяниб, рус ва совет санъаткорларининг — мамлакатдаги кўпгина миллатлар ва элатлар вакилларининг ажойиб тажрибасини ўзига сингдириб, тарихан қисқа муддат ичида мисли кўрилмаган юксакликларга кўтарилди.

Максим Горький ва Владимир Маяковский билан биргаликда революционер шоир Ҳамза социалистик реализм байроғини баланд кўтариб борган эдилар. Бу байроқни ҳозирги вақтда бизлар Ўзбекистон миллий адабиёти ва санъатининг асосчилари деб атаётган кишилар шараф билан баланд кўтариб бормоқдалар. Улар барча республикалар халқ зиёлиларининг намояндалари билан биргаликда, рус бадиий ижоди усталарининг қардошларча ёрдамида оммани сўз ва иш билан ўтмиш сарқитларига қарши, меҳнат аҳлининг бутун инсониятнинг порлоқ келажаги учун курашга сафарбар этдилар. Республика кўпгина адиблари, рассомлари ва бошқа ижодий ходимларининг асарлари мамлакат маданияти хазинасига қўшилди.

Эндиликда Ўзбекистон зиёлилари партия XXVI съезди белгилаб берган улуғвор режаларни рўёбга чиқаришга, КПСС Марказий Комитетининг кейинги Пленумлари ўртага қўйган вазифаларни бажаришга муносиб ҳисса қўшмоқдалар. Улар ўзларининг бутун фаолиятида СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг юбилей пленумида ўртоқ К. У. Черненко баён этиб берган йўл-йўриқлари ва тавсияларга асосланмоқдалар.

Республика адабиёти ва санъатининг арбоблари яратилаётган асарлар ғоявий-бадиий даражасини янада оширишда, меҳнаткашларни коммунистик руҳда тарбиялашда зиёлиларнинг ролини кучайтиришни ўзларининг энг муҳим вазифалари деб ҳисоблаб келдилар ва шундай деб биладилар. Коммунистик жамият қурувчиси, ватанпарвар - интернационалист бўлган янги, ҳар томонлама камол топган ва маънавий жиҳатдан етук инсонни тарбиялаш учун курашнинг олдинги сафида бўлиш, дейишди нотиқлар, ҳар бир ижодий ходимнинг бурчидир.

Замондошимизнинг бунёдкорлик меҳнати мавзуи адиб ёки кинематографиячи, рассом ёки режиссёр ижодида энг муҳим мавзу булиб қолмоқда. Китобда ёки экранда яратилган халққа, социализмга чексиз содиқ бўлган коммунизм қуриш қаҳрамонлигини ўзида мужассамлаштирган кишиларнинг ҳаққоний, тўлақонли образлари миллионларнинг қалбини тўлқинлантириб, уларни севикли Ватанни равнақ топтириш йўлидаги янги-янги зафарларга илҳомлантирмоқда.

Улуғ Октябрь, халқлар дўстлиги тўғрисидаги ленинча барҳаёт ғоялари Туркистон халқлари олдида мисли кўрилмаган уфқларни очиб берди, омма ижодини яшнатди. Шунинг учун ҳам кейинги вақтларда барча ғалабаларимизнинг манбаи — ССР Иттифоқи халқларининг бузилмас дўстлиги улуғ мавзуига бағишланиб кўпгина китоблар, фильмлар ва бошқа асарлар яратилганлиги бежиз эмас. 1966 йилги зилзиладан кейин бутун мамлакат ёрдамида Тошкентда қад кўтарган янги кварталлар, кўчалар, майдонлар совет халқларининг бирлиги, жипслигига улуғвор ёдгорлик бўлиб қолди. Шаҳарнинг гўзал проспектларидан бири халқлар дўстлиги номи билан аталганлиги, шаҳар марказида эса партия ленинча миллий сиёсати тантанасининг тимсоли бўлган монумент қад кўтариб турганлиги ғоят рамзий маънога эга.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети XVII пленумининг республика барча меҳнаткашлари томонидан қизғин маъқулланган ва қўллаб-қувватланган қарорлари асосида ижодий зиёлилар олдида янги-янги масъулиятли вазифалар турибди, деб таъкидлашди нотиқлар. Партия ва давлат интизомини мустаҳкамлаш, кадрлар билан ишлашни яхшилаш, камчиликларга қарши муросасиз кураш олиб бориш масалалари маданият арбобларига бевосита алоқадордир. Чунки, ёрқин образ, оташин сўз, фактлар билан асослаб берилган мақола олдимизда турган энг муҳим вазифаларни ҳал этишда, миллион-миллион кишилар онгида актив ҳаётий позицияни ўз фаолиятига ва ўртоқларининг ишига танқидий муносабатда бўлишни шакллантиришда республика партия ташкилотларига ёрдам бериши мумкин ва ёрдам бериши зарур. Шунинг учун ҳам ижодий ташкилотларда китобхонларни тўлқинлантира олмайдиган, уларни энг муҳим проблемалар тўғрисида ўйлашга мажбур эта олмайдиган хом-хатала ва заиф асарлар яратилишига йўл қўймаслик учун ғоявий, ахлоқий ва эстетик талабчанлик муҳитини бутун чоралар билан мустаҳкамлаш муҳимдир.

Ҳаётга дадил кириб бораётган энг муҳим, ўткир социал, маънавий-ахлоқий проблемаларни ўртага қўйиб, бадиий тадқиқ қилиб ҳал этаётган муаллифларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш зарур. Бу иш кўп куч-ғайрат, катта гражданлик жасорати, принципиаллик талаб қилади, албатта. КПСС Марказий Комитетининг 1983 йил июнь Пленуми қарорлари айни ана шундай жуда муҳим, чуқур мазмунли асарлар яратишга йўналтиради.

Ҳозирги пайтда самарали ишлаш учун ижодий ходимларга барча шарт-шароитлар яратиб берилган. Ўзбекистон халқ шоири Зулфияга Социалистик Меҳнат Қаҳрамони юксак унвони берилганлиги ва бир гуруҳ адиблар СССР орденлари билан мукофотланганлиги партия билан ҳукумат бадиий зиёлилар тўғрисида муттасил ғамхўрлик қилаётганлигининг яна бир далилидир.

Республиканинг ва Ўзбекистон Компартиясининг юбилейига атаб анчагина йирик асарлар яратилди. Бу асарларда озод халқларнинг қардошлик оиласида Ўзбекистон ССР ривожланишининг барча босқичлари ўз ифодасини топди, Туркистонда Совет ҳокимияти ўрнатиш учун кураш, Улуғ Ватан уруши қаҳрамонлари, бугунги кунда саноат корхоналари цехларида, пахтазорларда зарбдор меҳнат намуналарини кўрсатаётган кишиларнинг образлари очиб берилган.

Ҳозирги пайтда Ўзбекистон адабиёти, санъати архитектураси арбобларининг бутун кучи, ижодий ғайрати Буюк Ғалабанинг яқинлашиб келаётган 40 йиллигини, КПСС XXVII съездини янги ёрқин асарлар билан кутиб олишга қаратилган.

Ўзбекистоннинг барча бадиий зиёлилари номидан сўзга чиққан кишилар Ватан маданияти байроғини бундан буён ҳам баланд кўтариб бориш учун ўзимизнинг куч ва истеъдодимизни аямаймиз, деб партияга ваъда бердилар.

Бирлашган пленум қатнашчилари КПСС Марказий Комитетига, ўртоқ К. У. Черненкога баланд руҳ билан табрикнома қабул қилдилар.

Пленум ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари Р. Ҳ. Абдуллаева иштирок этди.

(ЎзТАГ)

ЗУЛФИЯ: ГЎЗАЛЛИККА ОШИҚ ХАЛҚ ФАРЗАНДИМАН

Ўзбекистон ССР халқ шоири, СССР Давлат мукофоти ҳамда Жавоҳирлаъл Неру ва «Нилуфар» мукофотлари лауреати Зулфия совет адабиётини ривожлантиришдаги катта хизматлари, актив ижтимоий фаолияти учун ва СССР Ёзувчилар союзи ташкил этилганлигининг 50 йиллиги муносабати билан бир гуруҳ совет адиблари қатори СССР Олий Советининг Президиумининг Фармонига биноан Социалистик Меҳнат Қаҳрамони унвони билан тақдирланди.

Бу хушхабар республикамизнинг барча меҳнаткашлари, кенг адабий жамоатчилик қатори газетамизнинг кўпсонли ўқувчиларига ҳам катта қувонч келтирди. Махсус мухбиримиз шу муносабат билан Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Зулфия ҳузурида бўлиб суҳбатлашди:

— Зулфияхоним, газетамизнинг кўпсонли ўқувчилари номидан Ватанимизнинг юксак унвони билан қутлашга ижозат этгайсиз! Ушбу шодиёна дамларда кўнглингиздан қандай туйғулар кечди — шу ҳақда газетхонларимизга сўзлаб берсангиз.

— Раҳмат! Севимли газетамиз кўпсонли ўқувчиларининг шодликларимни ўз севинчлари каби қабул қилганликларидан беҳад миннатдорман.

Одатда, қувончли дақиқаларда киши беихтиёр умр йўлига хаёлан назар ташлайди.

Узун умрим давомида янги ерлар очиб пахта экканим йўқ. Халқимизнинг ризқ-рўзининг замини бўлган уруғ сочиб, юксак ҳосил олганим йўқ. Станоклар бошқариб, нафис матолар тўқиб, элимизни кийинтирганим йўқ. Пўлат тобладимми, иморат қурдимми ёки кон очдимми... Аммо мен қўлимга қалам олибманки, шу меҳнаткаш, қўли қадоқ одамларнинг ҳаммаси ҳақида ўйладим, дейишим мумкин. Бир сатрим биланми, бир сўзим биланми, шуларнинг юрагига киришга интилдим, дейишим мумкин. Тақдирим танлаган соҳада яйраб, ёниб хизмат қилишга ҳаракат қилдим, деб айта оламан. Мен шеърга, гўзалликка

Давоми учинчи бетда

МУБОРАК БЎЛСИН!

Ижод кишисининг характери ўз табиати, феъл-атвори, хатти-ҳаракатию муомаласи, энг муҳими, фикр-ўйлари, дунёқарашию орзу-интилишлари билан яратган асарларида намоён бўлиб туради. Адиб қўлига қалам олиб ёзув столига ўтирар экан, беғубор болалик йилларида ҳиссиётларини ларзага келтирган, хотирасида бир умрга муҳрланиб қолган воқеа-ҳодисалар, одамлар тақдири унга тинчлик бермайди. Ёшликдаги, кечмиш кунлардаги турли-туман таассуротлар ёзувчи улғайгани сари тиниқлаша боради. Санъаткор ижодкорнинг ҳаловатини ўғирлаган кечмиш, бутун бир давр унинг тасаввурида реал шахслар, реал воқеалар тарзида қайтадан тикланади ва қаламнинг мўъжизакор кучи билан асарга кўчади. Чинакам адиб учун ўзи кўрган, ўзи шоҳиди бўлган ўтмиш воқеаларини санъат тилига кўчира олишдан мароқлироқ, завқлироқ иш бўлмаса керак. Атоқли рус совет адиби, Ленин мукофоти лауреати Георгий Мокеевич Марков ана шундай катта бахтга муяссар бўлган сўз санъаткорларидандир.

Унинг совет адабиётида воқеа бўлган барча асарлари — «Сибирь», «Строговлар», «Ер мағзи», «Ота ва ўғил», «Истиқболга пешвоз» романлари ва бошқа асарлари юксак илҳом, фидокорона ижодий меҳнат самараларидир. Ёзувчининг роман ва қиссаларида Сибирнинг машаққатли ўтмиши ҳам, нурафшон бугуни ҳам ёрқин ифода топган. Ўз сўзлари билан айтганда, унинг учун «ҳаёт ва санъат мактаби овчилар давраси, кондаги ҳаёт, тайга гулханлари...» бўлди. Болалик ва ёшлик хотиралари адиб ижодига бир умрлик битмас-туганмас ҳаёт материали, илҳом берди. «Ҳозир нимаики ёзсам, ўзимни ўша ёшлигим даврасидан ажралмагандек ҳис қиламан, Ўша давр таассуротлари, тўпланган билимлар дастлабки ҳикояларим ва повестларим ҳамда ўтмишга бағишланган «Строговлар» номли романим устида иш олиб боришда катта кўмак бўлди, ҳатто улар замондошларим ҳақидаги «Ер мағзи» романимни ёзишда ҳам ёрдам берди». Қисқаси, туғилган ерга, унинг азамат кишиларига чексиз садоқат, улкан муҳаббат Г. Марковни бепоён Сибирь ўлкасининг йилномачиси ва куйчиси сифатида кўпмиллатли Ватанимиздагина эмас, балки бутун дунёда ҳам машҳур қилди. Ёзувчининг эпик полотнолари совет адабиётининг обрўйига обрў қўшди.

Ажойиб инсон, меҳрибон дўст, забардаст сўз санъаткори Георгий Мокеевич Марков ижоди, СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари сифатидаги катта ташкилотчилик ва жамоатчилик ишлари ҳақида яна кўп гапириш мумкин. Бироқ унинг ўзбек совет адабиётига ғамхўрлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиздир. Адабиётимизнинг жонкуяр дўсти Георгий Мокеевичнинг ўзи бу ҳақда СССР Ёзувчилар союзининг пленумларидан бирида шундай деган эди: «Мен қаерда бўлмай ўзимни ўзбек адабиётининг вакиллари — ажойиб дўстларим сафида деб, биламан, улар билан бирга бўлиш менга ҳамиша чексиз қувонч бағишлайди... Ўзбек адабиёти кўпмиллатли адабиётимизда ўзига хос, муносиб ўринлардан бирини эгаллайди. Бутуниттифоқ китобхонлари эътирофига, таҳсинига сазовор бўлган кўплаб адиб ва шоирларнинг асарлари бунёдкор совет кишисининг маънавий дунёси, Ленин партияси бошчилигида Совет ҳокимияти йилларида ўзбек халқи босиб ўтган тарихий йўл ҳақида ҳикоя қилади».

Машҳур адиб, ажойиб инсон Г. Марков куни-кеча Ватанимизнинг юксак мукофоти — Ленин ордени ва иккинчи марта «Ўроқ ва Болға» олтин медали билан тақдирланди. Бу барча қалам аҳлини чексиз қувонтириб юборди. Чунки Совет Ёзувчилари союзининг раҳбарига кўрсатилган бу шараф бутун совет адабиётига кўрсатилган ҳурмат-эҳтиромдир. Биз қадрдон дўстимизни, ардоқли адибимизни ўзбек ёзувчилари, китобхонлари номидан олий мукофот билан чин қалбдан муборакбод этамиз.

Комил ЯШИН, УЙҒУН, Назир САФАРОВ, Сарвар АЗИМОВ, Раҳмат ФАЙЗИЙ

Ҳамид ҒУЛОМ

АНДИЖОНИМ

Андижон, Ватаннинг пайванди жони,
Меҳнат майдонида якунланиб жанг,
Азиз диёримнинг жони Андижони,
Дилларни яйратди ардоқли муждаиг.
Мана, дийдорлашув чоғидир — бу чоғ,
Сўнгги карвонларни кузатиб йўлга.
Саҳий бағринг билан очасан қучоқ
Сени табриклаган қадрдон элга.
Андижон, халқимнинг фарзанди жони,
Муродингга етган оннинг муборак!
Пахтакор юртимнинг ғолиб ўғлони,
Заминдай мустаҳкам шонинг муборак!
Андижон деганда қадди-бастида
Зафар нишонаси — полвон кўринур.
Андижон деганда тоғлар остида —
Водийда саф-басаф хирмон кўринур.
Кимки, Андижонга борса, ўзини
Дафъатан сезади тенгсиз чаманда.
Мен ҳам шу лаҳзада ҳосил кузини
Куйганёрда кутиб олдим, чамамда.
Ана, Яшил кўприк. Ана, БФК.
Шу дарё фаровон этиб ўлкани,
Чаноққа қўшилиб салмоқ, барака,
Тикланди хирмонлар зўри, улкани.
Ҳорма, Андижоним!
Шу зафарли он
Сен кўкламда берган сўзни айтайми:
Асака бир ёну Избоскан бир ён
Ё пахта қайнаган Бўзни айтайми;
Хўжаободнимми этайин таъриф,
Пахтаободнимми олайин тилга!
Меҳнатнинг ҳар они шарафга тарих,
Бебаҳо хазина берилди элга!
Бу — юрак олови, кўзлар шуъласи,
Қўллар ҳарорати Андижонимнинг.
Бу — новаторлиги ва анъанаси,
Юксак маҳорати Андижонимнинг!
Покиза қонида муҳаббат, вафо,
Оқибат ва дўстлик Андижонимнинг,
Мамлакатда номи қутлуғ доимо
Илғор коммунистик Андижонимнинг!
Пахтазор денгизим, боқиб мавжингга,
Мадҳингга сўз топиш осон иш эмас.
Ҳа, осон иш эмас етмоқ авжингга,
Даркордир Навоий қалбидай нафас.
Мабода, амримга итоат этса,
Жами юлдузларни бошингдан сочиб,
Карвонинг фазодан гуриллаб ўтса,
«Сомон йўли»ни ҳам қўярдим очиб!
Бир кўз, бир нигоҳ-ла қамраб бўлармн —
Зафаринг азмини, танти Андижон!
Сенга бағишлаймиз янгроқ куйларни,
Шеърият базмини, танти Андижон!

Сурхондарёлик механизаторлар бу йилги йиғим-теримда ҳам катта жасорат кўрсатдилар. Гагарин районидаги «Комсомолобод» совхозининг илғор механизаторларидан Комил Муродов, Ҳалима Ибoтованинг меҳнатлари ана шундан далолат. Ёш механизатор Ҳ. Иботова бу йил биринчи марта штурвални бошқармоқда. Шунга қарамай унинг терган пахтаси 100 тоннадан ошиб кетди.
Суратларда: механизатор қиз Ҳ. Иботова; моҳир механизатор К. Муродов; совхоз хирмонида.

Ж. ТЎРАЕВ фотоси

Носир МУҲАММАД

ҲАММА САФАРБАР

Зангори кемалар билмагай тиним,
Тонгларни уйғотар меҳнат садоси.
Эзгу ўйлар билан куйманар юртим,
Оппоқ пахта унинг меҳригиёси.

Сени улуғлайман, деҳқон аёли!
Далалар дарғаси ўзингсан, ахир.
Вале тинчитарми рўзғор хаёли,
Бола аллалайсан, қорасан хамир.

Далага шошасан яна азонлаб,
Ортингда хирмонлар улғаяр оппоқ.
Сочларингга қўнар кузги мезонлар,
Зафар онларини кутасан муштоқ...

Катталарга ҳамдаст болажонлар ҳам,
Дарсин чала қўйиб далага чопар.
Матонат сабоғин ўқир ушбу дам,
Эгат — сатрларнинг маъносин чақар.

Деҳқонга елкадош ишчи, талаба,
Ягона орзуда қишлоқ ва шаҳар.
Яқиндир тобора эзгу ғалаба,
Ўзбек диёрида каттакон ҳашар.

Олдинги маррадир бугун пахтазор.
Унда кураш борар номус, шон учун,
Бахт-саодат учун, тинч осмон учун,
Шу сабаб аскардек ҳамма сафарбар.

ХИРМОНИ ҲАМ ЎЗИДАЙ БУЮК

Бу йилги пахта йиғим-теримида устивор областлар қаторида бораётган, республика партия ва ҳукуматининг кўчма Қизил байроғини бир варакайига тўрт марта олиш шарафига муяссар бўлган Сирдарё воҳаси пахтакорларининг кундалик, ҳафталик қадам олишлари алпона.

Ур деса номард қочур, мард қолур майдон ичинда, деганларидек, юқори синф ўқувчиларидан тортиб меҳнат ва уруш ветеранларигача — ҳамма-ҳамма майдонда. Тошкентдан келган эллик беш минг ҳашарчи дўстларимиздан тортиб биргина Гулистон шаҳридан пахтакор аҳлининг иссиқ-совуғига шерик бўлаётган олти ярим минг киши далада. Мавсум мобайнида областда уч минг «зангори кема» «оқ олтин» денгизида армонсиз сузди. Бригадалар кетидан бригадалар, хўжаликлар кетидан хўжаликлар ғалаба рапортига имзо чекмоқдалар, улоқни маррага дангал олиб бориб ташламоқдалар.

Ворошилов райони пахтакорларининг кундалик кўрсаткичи кўзни қувонтиради. Пешқадамлик — боёвутликларнинг кундалик шиорига айланиб қолди. Гулистон билан Комсомол райони эса елкама-елка. Биргина Меҳнатобод районини ҳисобга олмаганда қолган районларнинг ҳам қадам олишлари ҳавас қилгулик.

Уруш ва меҳнат ветерани Абдусамат Исматов раҳбарлик қилаётган «Пиллачилик» ҳамда Боёвут районидаги «1 Май» совхозлари областда биринчилардан бўлиб йиллик планни бажардилар. Бу ва бу сингари улоқни маррага биринчи бўлиб ташлаган илғор коллективларнинг далаларида пахта йиғим-терими ҳамон авжида. Бундай хўжаликлар пахтакорларига, ҳашарчиларига қарата:

Насиба, ризқимиз кўкдамас ерда,
Беминнат тўкилган пешона терда,
Тавфиқ тилар бўлсанг субҳи саҳарда
Қадаминг етган ер
Ризвондин ортиқ, —

дея қасидалар битмоқ истайди кўнгил.

Руцкий номидаги совхознинг биринчи тамал тошини халқимизнинг отаси даражасига кўтарилган партия ва давлат арбоби Усмон Юсупов қўйган. Бу совхознинг бирон-бир мавзеи, бирон-бир марзаси ёхуд пайкали бўлмасинки, у ерга Усмон отанинг қутлуғ қадами етмаган бўлса. Бу совхоз Усмон отадан сўнг қўлдан-қўлга ўтди. Совхозни бирда қалб билан жиғилдоннинг фарқига бормайдиган, бирда одамийлик билан олимликнинг тафовутига етиб-етмаган кишилар бошқарди. Тана-тўшида қони қайнаб турган, зуваласи пахта билан қорилган Иброҳим Ибодуллаев совхозга директор бўлиб келиши билан ишни меҳнаткашлар турмуш тарзини яхшилашдан (албатта, айрим хўжалик раҳбарларига ўхшаб биринчи навбатда ўз уйига газ тушириб олган эмас) бошлади.

Совхознинг азамат деҳқонлари қарийб шўрнинг ўрдаси ҳисобланган икки минг тўққиз юз гектар ернинг ҳар гектаридан ўттиз центнердан ҳосил етиштирдилар. Ҳали совхоз пайкаллари ноз-неъмат тўла дастурхонга ўхшаб ётибди. Областдаги энг кенжа хўжаликлардан бири бўлган «Чинобод»ликларнинг қўлга киритган ютуқлари мақтовга муносиб. Ота-бобоси чорвадор бўлиб келган Аъзам Арчабоев бошчилик қилаётган бригада аъзоларининг ишлари, ташаббуслари айниқса ҳайратомуз. Улар ҳар гектар ердан ўттиз центнердан ҳосил кўтариб, йиллик планни уч баробар ортиғи билан бажариш шарафига муяссар бўлдилар. Қозон ҳам мой, чўмич ҳам мой, деб шунга айтсалар керак-да. Шоир эса буни бундай талқин қилибди:

Ўз қадрини билганга эш бўла билгин,
Ўрнида барчадан пеш бўла билгин,
Майдонда оёқмас, бош бўла билгин,
Эрнинг кўрган куни
Ҳоқондин ортиқ.

Аввалги йили чет элдан келган бир сайёҳ (тўғрироғи, ашаддий мухолифларимиздан бири) ўзимизни, элимизни камситиш учун шундай деб сўраганини эшитганим бор:

— Сизларда ҳамма нарса бор экану, биргина денгизларингиз йўқ экан-да?

Шерикларимиздан бири ҳозиржавоблик билан «ўзи келган» меҳмонга шундай жавоб берди:

— «Оқ олтин» денгизи-чи? Сизларнинг денгизларингиз шўр сувдан иборат бўлса, бизнинг денгизларимиз гавҳардан иборат. Сизларда гавҳарни денгиз тагидан қидирадилар. Бизларда кўриб турганингиздай, гавҳарни денгиз юзасидан қоплаб, қанорлаб йиғиштириб оладилар...

Ҳалиги муҳожир хиёл ўсал бўлди. Гап топиб беролмай тамшаниб, нафаси ичига тушиб кетди...

Биз «Ленинград» совхозининг пахта далаларида юрганимизда гап-гапга уланиб ҳар йили хўжаликлар билан пахта пунктлари ҳамда пахта заводлари ўртасида содир бўладиган қарама-қаршиликлар, ишкалликларга бориб тақалди. Бу ҳақда область пахта тайёрлаш саноати бирлашмасининг бошлиғи Маҳмуджон Ҳамидов шундай деди:

— Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленумида ана шундай ишкалликларга, кўзбўямачиликларга, ошириб ёзишларга узил-кесил чек қўйиш кераклиги таъкидланди. Биз пахта тайёрлаш саноати ходимлари бутун ишимизни ана шу пленумда кўтарилган, айтилган жиддий фикрларни ҳисобга олган ҳолда ташкил этдик. Жумладан, пахта топшириш ва уни қабул қилиш пайтида хўжаликлар вакиллари иштирок этадилар, тегишли ҳужжатлар ана шу вакиллар кўзи олдида расмийлаштирилади. Саноат хом ашёси сортларига қараб алоҳида-алоҳида қабул қилинади. Тайёрлов пунктларида қабул қилиб олинаётган ҳар бир хўжаликнинг пахтаси айрим-айрим ғарамланмоқда. Энг муҳими, бу йил умумий тоннага эмас, тола сифатига алоҳида эътибор берилмоқда. Шундай қилиб, бу йил қоғозбозликларнинг бозори касодга учради. Натижада хўжалик аъзоларининг моддий манфаатдорлиги таъминланди.

Дарвоқе, барчамизни кийдираётган ҳам, тўйдираётган ҳам шу пахта, шу бободеҳқон. Деҳқоннинг феъли кенгроқ бўлади. Ғўзасини олти ой ўз боласидай асраб-авайлаб парвариш қилади, ўтидан қарайди, сувидан қарайди. Ўзи чанқаса чанқайдики, уни чанқатмайди. Ўзига қарамаса қарамайдики, ғўзасига қарайди. Ғўзалар қийғос очилиб, чаман-чаман бўлмагунча на овқатида ҳаловат бўлади, на уйқусида. Шундай кезларда, бир дам олиб келинг, дея қўлига тутқазилган йўлланманинг баҳридан кечса кечадики, турнақатор бўлиб турган ғўзаларни ташлаб кетгани кўзи қиймайди. Унинг буюклиги ҳам, суюклиги ҳам, юрак-бағрининг кенглиги ҳам, ҳотамтойлиги ҳам ана шунда:

Унвон таъма қилмай, шаън таъма қилмай,
Тиниб тинмаслигин ҳам шама қилмай.
Ҳиммат, ҳамиятда, тенги топилмай
Элда қадр топиши ҳам ана шундан.

Ўз воҳадошларимнинг — тўй куни тўйдошларимнинг, синовли кунда қайғудошларимнинг кун-бакун, соатма-соат:

Довонлар забт этиб, довонлар ошиб,
Шаъни-шавкатига қўшиқ яратиб,
Уйган хирмонлари кўкка туташиб
Бораётганликларининг боиси ҳам ана шунда.

Айтгандек, ўз ҳамюртларим ҳақида гапирганим — ўз Она юртим ҳақида гапирганим. Ўз воҳадошларим билан фахрланганим — ўз Она юртим, ўз олтин бешигим — жонажон республикам билан фахрланганим.

Тўра СУЛАЙМОН

САМАРҚАНД ДОСТОНИ

Бу сўнгсиз достонни ўқимоқ учун кўклам инжиқликларини мардона енгиб, жазирама ёз тафтида мўл ҳосил яратган деҳқонлар юрагининг жарангдор садосини тингламоқ лозим. Пахта йиғим-терими авж паллада. Ҳамманинг юрагида битта улуғ ният: республикамиз ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллик тўйини муносиб совға билан кутиб олиш!

«Қийин синовлар: ҳавонинг айниши, ёғингарчилик, аёзли кунлар яқинлашиб келаётганини унутмаслик керак. Мана шуларнинг ҳаммаси зиммамизга далалардаги иш маромини кучайтириш, пахта тайёрлаш суръатларини қатъиян ошириш вазифасини юклайди». Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва республика Министрлар Советининг Мурожаатномасидаги ушбу даъваткор сатрлар область меҳнаткашларининг куч-ғайратини янада оширди.

Чинакам ватанпарварлик намунасини кўрсатиб ишлаётган юзлаб оилавий звенолар, бригада ва бўлимлар аллақачон социалистик мажбурият ҳисобига ҳосил топширмоқдалар. 55 минг тонналик юксак хирмон учун курашаётган Пахтачи райони азаматлари пешқадам.

Биз Пойариқ районидаги байроқдор Димитров номидаги совхозда бўлганимизда тиниб-тинчимас кишилар ғайратидан мамнун бўлдик. Совхоз Пойариқ районидаги энг йирик хўжалик. 2850 гектар майдонга пахта экади. 7 минг тонналик хирмон учун кураш давом этмоқда. Йиллик пахта плани тез кунларда бажарилишига ҳеч шубҳа йўқ.

Пардабой Қўлдошев, Тоштемир Ўролов, Холид Нормуродов, Рустам Тешабоев ва Шоди Мамарасулов каби «зангори кема» гвардиячилари ҳам илғор механизаторлардан ўрнак олиб, юқори унум билан ишламоқдалар. Эндиликда мажбурият ҳисобига пахта топшираётган Нормурод Юсупов, Олим Ғаниев, Фотима Сатторова, Муҳаммади Қўлдошев бошлиқ оилавий звенолар ҳозир 45 центнерлик чўққи сари дадил интилаётганларига гувоҳ бўлдик.

— Бу йилги шароитда бошқа бир масала кун тартибига қўйилган, — дейди область Совети ижроия комитети раисининг ўринбосари Муртоз Холбўтаев. — Бу пахтадан олинадиган тола сифати масаласи.

Биз тола сифати билан қизиқдик.

— Ҳа, сўнгги йилларда, — изоҳ берди у, — баъзи жойларда план орқасидан қувиб, паст сортли пахта кўплаб топширилган. Партия ва ҳукуматимиз ана шу камчиликни бартараф этишга эътиборни кучайтирмоқда.

Илмий манбаларда кўрсатилишича, ҳар гектар майдон ҳисобига олинадиган пахта толаси Покистонда уч центнер, Бразилияда ундан сал камроқ, Ҳиндистонда эса икки центнерга ҳам етмайди. СССРда эса 10 центнер. Чунки бу кўрсаткич пахта ҳосилдорлиги билан боғлиқ. Бошқа мамлакатларда ҳосилдорлик 10—18 центнер бўлса, бизда ўртача 30 — 35 центнерни ташкил этади.

Челак пахта тозалаш заводида бўлганимизда, завод директори Нарзулла Искандаров пахта толадорлигини бир неча колхоз мисолида таҳлил қилиб берди:

— Бу йил йиғим-терим бошланган дастлабки кунларданоқ лабораторияларни ишга туширдик. Ҳар бир хўжалик топширган пахтани алоҳида-алоҳида бунтларга жойлаштирдик. Бу ҳар бир хўжалик пахтасининг сифати, пахта толасининг миқдорини ўз вақтида аниқлаб бериш, энг муҳими, пахтани ҳўл ва ифлос теришнинг олдини олиш имконини бермоқда.

Директор бу соҳада ибрат бўлаётган хўжаликларни санаб деди:

— Толадорлик 30 — 33 процентга етса нормал ҳол деймиз. Бизга пахта топшираётган «Коммунизм» колхозида 34,6, Охунбобоев номидаги совхозда 34,5, Куйбишев номидаги колхозда 34,2 процентга, Карл Маркс номидаги колхозда эса 35,2 процентга тўғри келди. Бу Пойариқ шароитида энг яхши кўрсаткичдир.

Пастдарғом районидаги Калинин номли колхозда эса пахта толадорлиги 37,5 процентга тўғри келди. Большевик районидаги Карл Маркс, Каттақўрғондаги Крупская ва Тельман номидаги, Иштихондаги «8 Март» колхозларида ҳам толадорлик проценти бундан қолишмайди.

— Сифатли ва мўл тола — бу бой даромад дегани, — изоҳ берди Каттақўрғон район партия комитетининг биринчи секретари Муяссар Шодиев, — Толани асосан сентябрь ва октябрь ойларида терилган пахта беради.

Ҳа, каттақўрғонликлар шунинг учун ҳам қуёшли кунларнинг ҳар бир дақиқасидан унумли фойдаланишмоқда.

Райондаги Тельман, Охунбобоев номидаги колхозлар, «Ленинизм», «Янгиобод» совхозлари ҳам маррага яқинлашиб бормоқдалар.

Бугунги кунда ҳамма пахтакор! Олиму ёзувчи ҳам, ишчию инженер ҳам, ўқувчию уй бекасигача, ҳатто оқсоқол- қарияларгача ҳиммат камарини белга маҳкам боғлаб далага чиққан. Ҳозир Самарқанд пахтазорларида неча ўн мингдан ортиқ ҳашарчи фидойилик кўрсатяпти. Самарқанд архитектура ва қурилиш, медицина ва савдо, педагогика ва қишлоқ хўжалик институтлари, Тошкент политехника институтининг Самарқанд филиали ва техникумлари, хуллас, ўқув юртларининг 50 мингдан ортиқ талабалари область хирмонига баракали ҳисса қўшяптилар.

Ҳимматли ҳашарчилар ҳақида гап кетганда Пойариқ районидаги Куйбишев номли колхоз далаларида енг шимариб, пахта тераётган Намоз ота Бозоров бошлиқ қариялар жасоратини айтмай бўлмайди. Намоз ота 70 ёшда. Улуғ Ватан уруши қатнашчиси. Аммо пахта йиғим-терими бошланди дегунча этак боғлаб далага чиқади. Ўтган мавсумда эл хирмонига 2 тоннага яқин пахта териб ҳисса қўшган эди.

Отахон билан ёнма-ён туриб пахта тераётган ҳиммати баланд қариялар оз эмас. Абдуҳаким Абдураҳмонов, Турғун Исоқов ҳам шулар жумласидан. Бу алпқомат кексаларнинг тенгдошларини ҳар бир хўжаликда учратиш мумкин.

Область партия комитети пахта штабидан олинган хушхабарлар билан танишдик. Телефон жиринглайди:

— Область матбуот маркази эшитади... Норпой районидан «Москва» колхози кеча 2 процент пахта топширди!..

Кетма-кет Пахтачи районидаги «Коммунизм», Каттақўрғон районидаги Крупская, Иштихон районидаги «8 Март», ҳатто область районлари ўртасида сўнгги ўринда бораётган Оқдарё районидаги «Партия XXII съезди» колхозлари ҳам бир кунда 2 — 2,5 процент пахта топширганлиги ҳақида хабар қилишди.

Норпой район, Ислом шоир номидаги совхознинг Бобоёр Тожиев бригадаси пахтакорларининг бир кунда 3,4 процент ўсишга эришганлигини хабар қилишди. Каттақўрғон район Тельман номидаги колхоздан Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутати Ҳаким Қобулов бригадаси маррага етди.

Штаб навбатчисининг ҳаяжони сусаймайди. У ҳозиргача 7—8 тонна пахта терган пахтачилик Ойбиби Хўжанова, норпойлик Учқун Қодиров, иштихонлик Замира Жуманазарова, каттақўрғонлик Роҳия Нурқувватова каби ўнлаб чеварлар номларини айтиб ўтди.

Самарқанд пахтазорларида катта сафарбарлик давом этмоқда. Далалардаги пахта ҳосилининг бир граммини ҳам нобуд қилмай, тезроқ саранжомлаб олиш учун кураш кундан-кунга авж олмоқда. Бу ҳамиша аҳдига содиқ самарқандлик пахтакорларнинг республикамиз юбилейи йилини ёруғ юз билан кутиб олишларидан далолатдир.

Нуриддин ШУКУРОВ,
Султон ҚЎҚОНБЕКОВ,
Самариддин СИРОЖИДДИНОВ

— Бир тола пахта ҳам ерда қолмайди.

С. МАҲКАМОВ фотоси

МАКТУБЛАРИНГИЗНИ ШАРҲЛАЙМИЗ

МУҲИМ МЕЗОН

Ҳурматли редакция!

Партия ва ҳукуматимиз сўнгги йилларда меҳнаткашларнинг моддий манфаатдорлигини оширишга алоҳида эътибор бермоқда. КПСС Марказий Комитетининг сўнгги Пленумларида ҳам бу тадбир ишлаб чиқаришнинг муҳим омили сифатида тилга олинди. Дарҳақиқат, меҳнатдан келган бойлик тўкинлик ва фаровонлигимизнинг асосидир.

Аммо мен бугун оддий бир қишлоқ ўқитувчиси сифатида пахта йиғим-теримига ҳақ тўлаш тартиби, бу борадаги айрим тафовутлар ҳақида мулоҳазаларимни ўртага ташламоқчиман.

Менимча, бундан тўрт-беш йил муқаддам пахта теримига ҳақ тўлаш тартиби сал бошқача эди. Хўжаликлар терим бошида ҳар килограмм пахта учун 5-7 тийин, орадан йигирма кунлар ўтказиб 10 тийин, мавсум охирида эса 15 тийиндан ҳақ тўлашарди. Айрим ҳолларда, теримчилар кечқурун бир кунлик иш ҳақларини олиб кетишарди. Ўқувчи ҳам, студент ҳам, колхозчи ҳам бугунги меҳнатига қанча иш ҳақи олишини аниқ билардн. Ҳашарчилар терим ҳақига ўзларига анча-мунча устбош ёки бошқа зарур нарсалар харид қилишарди.

Ҳозир йиғим-терим пайтида кўп жойларда колхозчиларни кам учратасиз. Ўқувчиларни далага чиқаргунча биз — ўқитувчилар анча-мунча азият чекамиз. Чунки иш ҳақи тўлаш тартибида аллақандай мавҳумлик бордек. Килограммига қараб эмас, нормасига қараб тўлаш тартиби пайдо бўлди. Бунинг устига ана шу норма мавсум бошидан охиригача ўзгармайди. Баъзида ўқувчиларнинг меҳнат ҳақи иссиқ овқати харажатини ҳам қопламай қолади.

Кейинги йилларда пахта маҳсулотларининг нархи бир оз ошди, давлатга топшириладиган ҳосилнинг ҳам харид нархи кўтарилди. Бу — пахтакор меҳнатида ҳам ўз аксини топиши зарур, деб биламан.

Йиғим-теримда оширилган миқдорда ҳақ тўлаш ҳосилни тез ва соз йиғиштириб олишнинг муҳим омилларидан бири эканлигига ишонаман.

Оқил РАШИДОВ,
Сариосиё район Навоий номидаги совхоз

Мухбиримиз ушбу мактубни шарҳлаб беришни Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалик министрлиги меҳнатни ташкил этиш, нормалаштириш ва ҳақ тўлаш бошқармасининг бошлиғи П. ЛИМдан илтимос қилди.

— Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалик министрлиги ва республика қишлоқ хўжалик ходимлари касаба союзи комитети деярли ҳар йили йиғим-терим олдидан ҳақ тўлаш масаласини муҳокама қилиб, энг такомиллашган ва ҳар томонлама мақбул усулни танлайди. Бунда пахта йиғим-теримида иштирок этадиган механизаторлар ва теримчиларнинг моддий манфаатдорлигини ошириш имкони борича ҳисобга олинади.

Бу ўринда, имкони борича, дейишимизнинг сабаблари анчагина. Пахта етиштиришнинг харажатлари кўп. Бир қанча районларда унинг таннархи қимматлашиб боряпти. Вегетация давомидаги ишлов бериш, ўғитлаш сингари тадбирлардан кўра йиғим-терим харажатлари кўп бўлади. Бу харажатлар қанчалик камайса, колхозчи шунчалик кўп манфаатдор бўлади. Чунки тежалган харажатларнинг кўп қисми йил охирида уларга мукофот тариқасида берилади.

Лекин, шунга қарамай, бу йилги ҳақ тўлаш тартибини ҳам такомиллашмаган, деб бўлмайди. Аксарият областларда қўл теримига бир норма учун 3 сўму 37 тийиндан ҳақ тўланяпти. Норма эса дала ҳосилдорлигига қараб 36-60 килограмм бўлади. Бундан ташқари ҳам хўжалик раҳбарлари далада ишловчиларни моддий манфаатдор этишнинг жуда кўп имкониятларига эгадирлар.

Шуни назарда тутиш керакки, агар пахта уруғлик бўлса, кунлик норма одатдагидан 20-25 процент кам қилиб белгиланади. Яна, йиғим-теримни қисқа муддатда, исроф этмасдан ўтказиш мақсадида терим авжига чиққан 45 кун давомида 15 процент миқдорида қўшимча ҳақ тўланади.

Фақатгина пахта териш эмас, подбор, кўрак йиғиштириш, пахтани ортиш, тушириш сингари юмушларга ҳам шу тарзда ҳақ тўланиши керак.

Сўнгги йилларда республикамизда нарядсиз система асосида ишлайдиган коллективлар, оилавий бригадалар тузилди. Уларга кузда олинган ҳосилга қараб ҳақ тўланади. Йил давомида эса аванс бериб борилади. Шунга қарамай уларга ҳам йиғим-терим пайтида оширилган миқдорда иш ҳақи тўлаш чораларини кўришга тўғри келади.

Пахта йиғим-теримига ҳақ тўлашнинг бу йилги тартибларида ўсмирлар, ўқувчилар, студентларнинг меҳнатлари алоҳида инобатга олинган.

Маълумки, олий ўқув юртлари ва махсус ўрта таълим муассасаларининг талабалари пахта йиғим-теримига сафарбар қилинганда, уларнинг стипендиялари тўлалигича берилади. Ўқувчиларнинг овқатланишлари бепул бўлган ўқув юртларининг студентлари пахта йиғим-терими пайтида ҳам бепул овқатланадилар ва шу билан бирга одатдаги иш таърифида ҳақ оладилар.

Биз юқорида хўжалик раҳбарлари колхозчилар ва ҳашарчиларни рағбатлантириш имкониятига эга эканлигини эслатиб ўтган эдик. Бу йилги тартиб бўйича мавсумда 5 тоннадан 6 тоннагача пахта терганларга 40 сўм, 8 тоннадан ошириб «оқ олтин» терган теримчиларга 70 сўм миқдорида мукофот бериш тавсия этилди. Хўжалик раҳбарлари ўзларининг моддий рағбатлантириш фондларидан қўшимча мукофотлар ташкил этишлари ҳам катта аҳамиятга эга.

Республикамизда ҳосилнинг асосий қисми машиналар ёрдамида териб олинмоқда. Бу йилги қийин об-ҳаво шароитида ҳам механизаторларимиз чинакамига жасорат кўрсатмоқдалар. Биз уларга ҳам прогрессив усулларда ҳақ тўлаш тартибини ишлаб чиқдик ва жорий этдик. Механизаторга бир норма учун VI разряд билан 5 сўму 82 тийиндан ҳақ тўланмоқда. Иш нормаси эса даланинг ҳосилдорлиги, картанинг узунлиги ва бошқа кўрсаткичларга қараб белгиланмоқда. Бундан ташқари, йиғим-терим авж олган 30 кун давомида 30 процент қўшимча ҳақ тўланяпти. Хотин-қиз механизаторлар, бу йил билим юртини битирган тракторчиларга оз нормада кўпроқ ҳақ тўлаш чоралари амалга оширилди.

Сариосиёлик ўқитувчи О. Рашидов далада колхозчилар озлигини ўкиниб ёзади ва бунинг сабабларини ҳақ тўлашдаги нуқсонларда, деб билади. Мен унинг фикрига қўшилолмайман. Бу — колхоз ё совхозда меҳнат интизомининг бўшлиги, ҳашарчиларнинг умидида бўлиш, қолаверса, хўжалик раҳбарлари ишни тўғри ташкил этолмасликлари оқибатидир. Шу билан бирга, меҳнатга ҳақ тўлаш тартибини ўз вақтида ҳаммага етказиш зарур. Мазкур тартиб барча колхоз ва совхозларга тарқатилган. Ундан ўқитувчилар ҳам хабардор бўлиб қўйишлари керак.

ГЎЗАЛЛИККА ОШИҚ ХАЛҚ ФАРЗАНДИМАН

Боши биринчи бетда.

ошиқ, орзуманд халқ — ўзбек фарзандиман. Бу халқ ўзининг энг қашшоқ, энг мушкул чоғларида ҳам ўз тириклигини мана шу соҳир туйғу билан безаганлигини кўриб, ҳис этиб ўсганман.

Отам пўлат тоблагани киришганида онам кўкартирган райҳоннинг бир шохчасини чаккасига қистириб тер тўкиб ишлаганини кўрганман. Қиш эрта келганда совуқдан ачишган бармоқлари билан пахтанинг охирги толаларини чаноқлардан битталаб териб олаётган деҳқоннинг илк очилган пахтасини чаккасига тақиб юрганини кўрганман. «Шошмақом»даги каби дил ўртар мусиқа садолари остида қайғулари енгил тортиб, оҳангларга мос тебраниб ўтирган мўйсафидларни кўрганман. Бу, азоблар заҳрини камайтирадиган, кўнгилни кўтариб унга куч-қувват бағишлайдиган санъатнинг сеҳрли кучи, руҳий мададидир.

Мен шеърни ҳам инсон учун доимо зарур мана шундай руҳий мадад деб биламан. Буюк аллома Алишер Навоий шеър — инсонлар қалбининг доимий ҳамроҳи, деб бежиз айтмаганлар.

Улуғ момоларим — Увайсий, Нодираларга ворислигим билан фахрланаман. Менинг бахтим шунда бўлдики, ҳаётим инқилоб қуёши чарақлаган даврга тўғри келди.

Шоирлик масъулияти, шоирлик тақдири ҳамма замонда ниҳоятда шарафли, ниҳоятда мушкул бўлгани сир эмас.

Ёшликка жасурлик ёр, дейдилар. Адабиётга кириб келган дастлабки қадамларимда, эҳтимол, бу масъулиятни у қадар чуқур ҳис этмай қўлга қалам олгандирман. Аммо бугунги бир қарашда шунча яқин, шунча узоқ йўлни босиб ўтгач иқрор бўламанки, мени мана шу бош йўл — бош майдон, шеърият майдонига бошлаган толедан минг карра миннатдорман. Азобсиз роҳат қайда, ахир! Шоирлик дарди, яратиш дарди — муқаддас дард. Мен мансуб бўлган авлод — Инқилоб туфайли совет адабиётининг янги кўтарилишини бошлаб берган, янги замон кишиларининг онгидаги жўшқин туйғулардан бонг урган, жаҳонга жар солиб маяковскийона мардона шеъриятнинг тўфону тўлқинларида қулоч отиб қаддини ростлаган авлод.

Шу адабиёт наҳрининг бошида турган Ҳамза, Қодирий, Ғафур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Мақсуд Шайхзода, Собир Абдулла, Миртемир — бу табаррук номларни бугун тилга олмаслигим гуноҳ. Халқимиз ҳаётининг долзарб масалаларини асарларида чуқур ғоявийлик, партиявий принципиаллик билан акс эттираётган, бугунги адабиётимиз шуҳратини яратаётган ҳамкасб забардаст дўстларим ҳақида фахр билан ўйлайман.

Авлодга авлод эш келади. Адабиётимизнинг бахти шундаки, ҳамма жанрга бақувват қалам, сарбаст қадамлар билан ёшлар кириб келди. Улар кўпмиллатли совет адабиётининг энг яхши намуналаридан таълим олган истеъдодли ёшлардир.

Улар ўзбек адабиётининг илғор анъаналарини давом эттирганлари ҳолда рус ва Ғарб адабиётининг энг яхши намуналарини ўрганмоқдалар. Замонамиз кишилари ҳақида юксак савияли асарлар яратмоқдалар.

Менинг камтарона меҳнатимга юксак баҳо берилган бир вақтда республикамиз ижодкор ёшларининг бир гуруҳи Ватанимизнинг юксак мукофотлари билан тақдирландилар.

Бу, адабиётимизнинг келажаги ишончли қўлларга ўтаётганлигидан далолат, қайси авлодга мансуб бўлмасин, ижодкорларга партиямизнинг кўрсатаётган юксак ғамхўрлигидан нишонадир. Режалар ҳақида гап кетадиган бўлса, улар яна кўпайди. Бу бурч, бу ишонч бизни янада иштиёқ билан ишлашга ундайди.

Мана шу руҳимизни кўтарган, сафарбарликка ундаган юксак унвон учун Коммунистик партиямизга ва Совет давлатига, халқимизга чуқур миннатдорчилигимни айтишни истайман.

Ижодкор режалари халқ режалари билан ҳамиша ҳамоҳанг.

КПСС Марказий Комитети, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг кейинги пленумлари олдимизга қўйган вазифалар биз ижодкорларнинг ҳам бурчимиз, вазифаларимизни белгилаб берди. Бу вазифаларни амалга оширишда биз — қалам аҳли, маданият аҳли ўзимизни сафарбар деб ҳис қиламиз.

Республикамиз меҳнаткашлари миллий бойлигимиз, ғуруримиз — пахтанинг сўнгги мисқолларини териб олишмоқда. Бу юксак унвонни мен ўзбек адабиётига берилган унвон, заҳматкаш ўзбек халқига берилган юксак мукофот, дегим келади. Чунки мен мана шу қўли, дили меҳнатга ўрганган миллионлаб меҳнаткаш халқимизнинг бир заррасиман.

Бобо ва невара. С. МАҲКАМОВ фотоси

Ҳакимжон ҚАРИМОВ

ИЖОДИЙ ТАЖРИБАЛАР САМАРАСИ

Ёш ёзувчилар ижодида характерли бир тенденция мавжуд. Улар одам ва одамийликни улуғламоқдалар, бугунги кун қишлоқ кишилари образларини яратиш, меҳнат аҳлининг руҳий дунёсини ҳаққоний ёритишга интилмоқдалар. Булар Сотволди Ражабов, Хайриддин Султонов, Эркин Аъзамов, Алишер Ибодинов ва бошқалардир. Улар яхши ҳикояларида илгари сурмоқчи бўлган фикрларни баён орқали эмас, балки воқеаларга сингдирилган ғоявий мақсаднинг бадиий талқини кўмагида ёритмоқдаларки, бу маҳорат сари интилишнинг самараларидир.

Андижонлик ёш ёзувчи Сотволди Ражабов қишлоқ ҳаёти, оддий одамлар турмуш тарзи тасвирида актуал масалаларни кўтаради. Унинг «Соя» ҳикоясида «аллақачон истеъфо бериши зарур бўлган, ёшлар талабидан четда қолган, чумолидай беозор» қишлоқ ўқитувчиси образи яратилган. У ҳаётдан орқада қолган, ўз устида ишламайди. У дарс пайтида ўқувчиларнинг саволларига жавоб беролмай қолади. Тўғри, бундай образлар олдин ҳам яратилган, бироқ Сотволдининг ҳикояси кишида бошқача таассурот қолдиради. Тешабой аҳволига ачинамиз, унга хайрихоҳ бўламиз. Муаллиф Тешабой образи орқали ҳаётий масалаларга мурожаат этади: қаҳрамон аёлманд одам, унинг ўнта фарзанди бор. Бирига топса, иккинчисига етказолмайди. Бунинг устига уйлантирган ўғли ҳам ёрдам бериш ўрнига отадан юлишга ҳаракат қилади. Автор турмуш қийинчиликларидан асабий Тешабойнинг ички кечинмаларини таъсирчан тасвирлайдики, китобхон беихтиёр эътибор беришимиз лозим бўлган кўп нарсалар борлигини ўйлайди.

Хайриддин Султонов ҳикояларидаги қаҳрамонлар характерларига кўра турли хил. Айримларининг қалби инсонийлик, эзгулик туйғулари билан тўла бўлса, бошқаларида бунинг акси. Лекин қуёш уларга баробар нур сочади. Ёзувчини ҳам худди мана шу нарса ўйлантиради. Х. Султонов оддий одамлар руҳий дунёсининг инкишофи орқали аниқ ғоявий мақсадни илгари суради. «Миркарим чол» ҳикоясини олайлик. Миркарим чол доимо ҳаёт билан ҳамнафас яшайди, юксак ахлоқий ақидалар тантанаси учун курашади. «Номус» ҳикоясида эса иродали инсон ожизлик олдида бўйин эгмаслиги кўрсатилади.

Эркин Аъзамовнинг ҳикоялари китобхонда одамийликка, эзгуликка, туғилиб ўсган юртга, у ердаги азалий инсоний урф-одатларга меҳр-муҳаббат уйғотади. Ёзувчи ҳикояларини ўқир экансиз, ортиқча ҳиссиётлардан холи, ҳаётнинг реал тасвирига, турмушимизда мавжуд муаммоларнинг холисона таҳлилига гувоҳ бўласиз. Бу хусусият китобхон қалбида ҳар қандай ғуборлардан холи инсоний хислатларни жўш урдиради. Э. Аъзамовнинг «Остона» ҳикояси қаҳрамони назарида бобосиникига келганда ҳамиша шоколад билан сийлайдиган буви вафот этгач, бу уйдан файз кетган. Бувининг ўрнига манқа кампир ва кўзлари совуқ чақнайдиган тарғил мушук пайдо бўлгач, невара уйдан безади. Манқа кампир мушукни қўлидан қўймайди, ҳатто унинг ифлос мўйловларини қайчилаб пардозлайди. Мушук эса ҳамма нарсага тумшуғини суқаверади. Оқибатда, невара бу хонадондан туз тотмай қўяди. Кейинчалик бу уйдан умуман оёғини узади. Бироқ бобо неварасидан хабар олиб туради, неварада эса аввалги меҳр йўқ. Орадан ўн беш йил ўтгач, невара тўй баҳонасида бобосиникига келади. Чол неварасини

АДАБИЙ ТАНҚИД

энг азиз меҳмон сингари иззат-икром билан кутиб олади. Оқшом чўккач ғира-шира қоронғида боғ кўчага чиқиб ёшлигини хотирлаб турган невара оғир одимлаб келаётган бобосидан қаердан келаётганини сўрайди. Шунда чол дейди: «Мозордан. Ҳа. Бибингнинг олдидан, улим. Хушхабар олиб борган эдим. Бугун неваранг, арзанда неваранг келди, дедим. Сен кетгандан бери остонамизга қадам босмас эди, бугун келди, дедим...» Бобо ўлиб кетган умр йўлдошининг хотирасини қалбида кўп йиллардан бери сақлар экан. Бу характерда одамларга нисбатан меҳр-муҳаббат қай даражадалиги изоҳсиз ҳам маълум бўлади. Бободаги бу улкан меҳр, садоқат унинг учун оддий бир инсоний бурч. Ҳикоя китобхон қалбида илиқ туйғулар, характерида шундай табиийлик бўлишига хоҳиш уйғотади.

Яна бир истеъдодли ёш адиб Алишер Ибодиновнинг ҳикоялари чуқур лиризм билан суғорилганлиги жиҳатидан алоҳида ажралиб туради. Тасвирга сингдирилган туйғулар сеҳрли, гўзал бир оламга чорлайди. А. Ибодинов ҳикоялари гўзаллик, эзгулик, инсонийликни тараннум этади. Тўғри, бу фикр Алишернинг барча ҳикояларига тааллуқли эмас. Унинг айрим ҳикояларида ҳаёт ҳақиқатидан бадиий умумлашма чиқаришда заифликлар ҳам кўзга ташланади. Алишернинг кейинги асарларида шу камчиликлар бартараф бўлиб бораётгани кишини қувонтиради. «Бир томчи ёш», «Кўл бўйида» ҳикоялари бунга мисол бўла олади. Ҳикояларда ёш замондошларимизнинг ўйлари, кечинмалари турмуш мураккабликлари билан боғлиқликда тасвирланади. Алишернинг муваффақияти ҳикояларида илгари сурмоқчи бўлган фикрларни воқеалар замирига сингдириб юборишида кўринади.

«Бир томчи ёш» ҳикояси қаҳрамони Маъсума кўпчилик қишлоқ келинларидан ўта нозик қалб эгаси эканлиги билан фарқланиб туради. Ҳикоя воқеалари давомида мана шундай қалб қаттиқ ва тузалмас зарбага учрайди. Она таъсирига берилиб, шахсий ҳузур-ҳаловат пайига тушган, бу йўлда гўзаллик, нафосат, туйғунлик ниҳолини топташдан тоймайдиган эри Ражаббойдан Маъсуманинг мунис туйғулари озор чекади. Ёзувчи бу билан ҳаётни, яшашни фақат меҳнат қилишу бола боқишдан иборат деб биладиган, дунёқараши, ҳиссиёти мол-дунё ҳақидаги биқиқ ўй-режалар тагида қолиб кетган кишиларнинг тўнглаган қиёфасини фош қилади.

Ёш адиб мавзуни маҳорат билан ёритишга эришган. (Маъсуманинг эри келмасдан олдинги ҳолати тасвирини эсланг!) Ёзувчи қаҳрамон ҳолатини, кайфиятини қисқа, лўнда, зарбдор жумлаларда ёрқин гавдалантиради.

Алишернинг «Кўл бўйида» ҳикоясида ҳам «Бир томчи ёш»дагидек тиниқ тасвир ва инсон қалбининг теран таҳлилини кўрамиз.

Хулоса қилиб айтганда, ёш ижодкорларимизнинг ҳикоялари кишиларимиз онгида рўй бераётган ўзгаришларни, шу ўзгаришларга сабаб бўлаётган омилларни ичдан очиб бераётганлиги, ўзлари қаламга олган воқеликка, шу воқеликни юзага келтирувчи қаҳрамонлар фаолиятига самимий ёндашаётганлари жиҳатидан кишини қувонтиради.

Михаил Иванович ШЕВЕРДИН

Кўпмиллатли совет адабиёти оғир жудоликка учради. Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси Михаил Иванович Шевердин узоқ давом этган касалликдан сўнг 85 ёшида вафот этди.

Михаил Иванович Шевердин 1899 йил 22 июнда Новогеоргиевск (ҳозирги Модлин, Польша Халқ Республикаси) шаҳрида туғилди. Ўрта маълумотни Самарқанд шаҳрида олди. Петроградда ги темир йўл инженерлари институтида ўқиди. М. И. Шевердин Октябрь ғалабасининг дастлабки кунлариданоқ Самарқанд шаҳрига қайтиб келиб, революцион воқеаларда фаол иштирок этди. Қизил Армия қисмларида сиёсий иш олиб борди. Меҳнат ва мудофаа кенгашининг вакили бўлди.

У Туркистон Шарқ институтида ўқиб туриб, ўзининг журналистлик ва ёзувчилик фаолиятини бошлади.

М. И. Шевердин 1925 йилдан бошлаб «Правда Востока» республика газетаси аппаратида ишлади. «Новий Восток», «Социалистическая наука и техника» журналларига муҳаррирлик қилди. Узоқ йиллар давомида «Правда» газетасининг Ўрта Осиё бўйича ўз мухбири бўлиб ишлади.

М. И. Шевердин 1942 йилда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети аппаратига партия ишига кўтарилди. У бу ерда пропаганда ва агитация бўлимининг инструктори, сектор мудири, бўлим мудирининг ўринбосари лавозимларида хизмат қилди. М. И. Шевердин 1946 йилдан 1950 йилгача «Звезда Востока» журналининг бош муҳаррири, 1950 йилдан 1954 йилгача Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениеси раисининг ўринбосари бўлиб ишлади.

Михаил Иванович Шевердиндаги партия ва жамоат ишларида тўпланган бой тажриба унга юксак бадиий асарлар яратиш учун асос бўлди. 1944 йилда ёзувчининг «Зарафшон ҳикоялари» китоби пайдо бўлди. Шундан сўнг унинг «Алишернинг қўлёзмаси» ҳикоялар тўплами, «Ўргимчак ини», «Бонг» романлари нашр этилди.

Ёзувчи М. И. Шевердиннинг кўп қиррали истеъдоди айниқса катта проза жанрида тўлалигича намоён бўлди. Унинг қаламига мансуб «Санжар ботир», «Бўри изидан», «Саҳродаги соялар», «Жагарнаутнинг араваси», «Жайҳун» каби бир қатор тарихий инқилобий романлари ўқувчилар томонидан катта қизиқиш билан кутиб олинди ва ҳозирда ҳам завқ-шавқ билан ўқиб келинади. Ёзувчи ўз асарларида Коммунистик партиянинг қаҳрамонона ишларини, совет халқларининг ленинча бузилмас дўстлигини баралла куйлади. Туркистонда Совет ҳокимиятини ўрнатиш ва мустаҳкамлаш учун олиб борилган курашларни, кенг халқ оммасининг босмачиларга қарши, янги ҳаёт учун курашини ғоятда маҳорат билан, бадиий бўёқлар билан кенг кўламда ифодалади.

М. И. Шевердин ижодидаги новаторлик, меҳнатсеварлик, совет социалистик адабиётига чексиз садоқат билан хизмат қилиш — буларнинг ҳаммаси Михаил Ивановичга катта обрў-эътибор келтирди ҳамда у китобхонлар меҳр-муҳаббатига сазовор бўлди.

М. И. Шевердиннинг ижодий ва жамоат ҳаётидаги фаолияти юксак тақдирланди. У Октябрь Революцияси, Меҳнат Қизил Байроқ, Халқлар дўстлиги орденлари, иккита «Ҳурмат Белгиси» ордени ва СССР медаллари билан мукофотланган эди.

Коммунист ёзувчи, интернационалист ёзувчи ва фидокор меҳнатчининг ёрқин хотираси қалбларимизда ҳамиша сақланиб қолади.

И. Б. Усмонхўжаев, Т. Н. Осетров, Р. Ҳ. Абдуллаева, И. Г. Анисимкин, Е. А. Айтмуротов, Ғ. Ҳ. Қодиров, С. У. Султонова, А. О. Тўраев, С. О. Азимов, З. Р. Раҳимбобоева, С. Б. Бобоев, Г. П. Владимиров, С. А. Эшонтўраева, Зулфия, Т. Ф. Қодирова, Т. Қайипбергенов, М. Қ. Қаюмов, С. Ш. Қурбонов, Б. С. Пармузин, Н. С. Сафаров, А. А. Удалов, Уйғун, Ж. Умарбеков, К. Яшин.

КУРАШ ВА ҒАЛАБАЛАР ИФОДАСИ

Дастлаб журналда парча эълон қилинди. Шу парчадаги кескинлик ва қарама-қаршиликларданоқ биз Санжарнинг довюрак ҳамда ажойиб инсон эканлигини англаб етган эдик. Кейинчалик китоб босилиб чиқди. Романнинг нашр этилиши қанчалик воқеа бўлганлигини яхши эслайман: «Санжар ботир» кутубхона жавонларида туриб қолмади. У ҳаёт қўйнига, жангга кирган аскар сингари, сингиб кетди.

Бу образ йиллар давомида мужассамлашди. Михаил Шевердин ўз қаҳрамонининг илк қирраларини қишлоқларни босмачилардан озод қилган ва, албатта, жангларда ўзини кўрсатган қизил армиячиларда кўрган бўлса ажаб эмас. Ўткир сўзлар, ўзига хос деталлар эса этнографик экспедициялар пайтида туғилган.

«Санжар ботир»дан кейин «Бўри изидан», «Ўргимчак ини», «Бонг», «Саҳродаги соялар», «Жагарнаутнинг араваси» каби ажойиб китоблар дунёга келди. Янги ҳаёт ва янги ҳокимият учун курашнинг эпик картинаси яратилди. Михаил Шевердиннинг қаҳрамонлари қаерда бўлмасин — тоғдами, саҳродами, бошқа ўлкалардами, ҳамма жойда уларнинг характерлари кескин курашларда очилиб борди.

Михаил Шевердин бой ва ўзига хос қимматли материаллар тўплади. Қайноқ ҳаёт ва кураш тўфонларидан олинган турфа воқеалар, саҳналар унинг китобларининг асосини ташкил қиларди.

У тарихга айланиб қолган йиллар тўғрисида хотирлашни яхши кўрарди. Журналистик фаолияти унга муҳим фактларни саралаб олишда, оддий жангчиларнинг номларини хотирда сақлаб қолишда, шартлиликнинг ўзига хос жиҳатларига амал қилиш ва воқеаларнинг такрорланмаслигига эришишда қўл келарди.

Ёзувчининг архивида ҳужжатлар, таржимаи ҳоллар, кўплаб ҳар хил ёзувлар сақланиб қолган... Унинг ишида ҳамиша хотиралар, шахсий кузатувлар, кўрган-кечирганлари ёрдамга келарди.

Михаил Шевердин кўп ва самарали ижод қилди. Уни қанча вақтдан бери билсам — фақат ёзув машинкаси ёнида ёки қўлёзма устида ишлаб ўтирган ҳолда кўрардим. У кимнингдир янги китоби ҳақида гаплашиш, кимнингдир қўлёзмасини муҳокама қилиш, адабиётдаги умум ишларни ҳал этиш, ёш авторга ёрдамлашиш, китобхонларнинг хатларига жавоб бериш каби юмушлар учун ҳам вақтини аямасди.

Ўша машъум кунда ёзув машинкаси стол устида ёлғиз қолди. Унга қўйилган янги вараққа бир неча сатрлар битилганди. Тепароқда, хувиллаб қолган хонадаги жавонларда эса Михаил Шевердиннинг яшаётган ва курашаётган қаҳрамонлари, китоблари турар эди. Улар бундан кейин ҳам келажак авлодлар учун тарихимиз зарварақларини, кураш ва ғалабалар саҳифаларини очаверадилар.

Борис ПАРМУЗИН

ЗАҲМАТКАШ АДИБ

Республикамиздаги энг кекса ва забардаст рус адиби, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси Михаил Иванович Шевердин оламдан ўтди...

Кекса авлодга мансуб Михаил Иванович Шевердин энг актив, партия ва давлат хизматига доим тайёр, ниҳоятда меҳнатсевар ва ҳозиржавоб ёзувчиларимиздан бири эди.

Мен уни Ёзувчилар боғининг хиёбонларида тез-тез кўриб турардим. У одатда, аксар ҳолларда кечқурунлари, қўлида асо, аста оқсоқланганича боғ айланиб юрарди. Саломлашиб ҳол-аҳвол сўрашиб қолгудек бўлсангиз доимо бир гапни айтарди:

— Янги асар устида ишлаяпман. Катта роман бўлади. Шу йил тугатаман, деган умиддаман. Ўқийсиз.

Дарҳақиқат, тугатарди ҳам, чунки биз танибмизки, Михаил Ивановичнинг бир зум қўлидан қаламини қўйганини эслай олмаймиз. У ана шундай ором нималигини билмайдиган заҳматкаш адиб эди.

Болалик чоғларидаёқ Ўзбекистонга келиб қолган Михаил Иванович Шевердин (унинг отаси революциядан аввал ўзбек қишлоқларида врачлик қилган) Ўрта Осиё халқлари ҳаётини яхши биларди. У халқимизнинг урф-одатлари, удумлари, эртак ва ривоятларини чуқур ўрганган ёзувчи эди. Асарларининг бош мавзуи эса Улуғ Октябрь революцияси шарофати билан озодлик офтобидан баҳраманд бўлган меҳнат аҳлининг совет давлатини мустаҳкамлаш йўлида олиб борган фидойиларча кураши эди. Адиб «Санжар ботир» романидан бошлаб, то сўнгги асарларидан бири «Жайҳун» эпопеясигача шу мавзу устида ишлади, халқимизнинг революция кунларида олиб борган қаҳрамонона кураши, Совет ҳокимияти душманлари, босмачилар, оқ гвардиячи унсурларга қарши қўлда қурол билан шафқатсиз жангларда кўрсатган жасоратини кенг кўламда акс эттириб берди. Михаил Иванович бу курашни яхши билар, чунки ўзи ҳам ўша суронли йилларнинг жонли гувоҳи бўлган, бирда қурол, бирда қалам билан янги тузум душманларига қарши курашган эди. У ҳам романнавис, ҳам публицист, ҳам таржимон эди, бошқача қилиб айтганда, том маънода халқ ёзувчиси эди. Шунинг учун ҳам партия ва ҳукуматимиз унинг меҳнатини қадрлаб «Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси» деган юксак унвон билан, кўплаб орден ва медаллар билан тақдирлаган эди, депутат қилиб сайлаган эди. Биз ҳаммамиз куни-кеча Михаил Иванович Шевердиннинг «Халқлар дўстлиги» ордени билан тақдирланганини эшитиб, оқсоқол адибимиз учун қувонган эдик.

Михаил Иванович Шевердин адабиётимиз равнақи учун салкам етмиш йил хизмат қилди. Биз, минглаб китобхонлар ва унинг дўсту биродарлари ёзувчининг бу улкан меҳнатларини ҳеч қачон ёдимиздан чиқармаймиз.

Ҳаким НАЗИР,
Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси

БАҲС

Газетамизнинг шу йил 9 ноябрь сонида филология фанлари доктори Норбой Худойбергановнинг «Ғалабами ё мағлубият?» мақоласи билан бошланган ҳаётийлик ва бадиий конфликт мавзуига бағишланган баҳс давом этаётир. Филология фанлари доктори Бердиали Имомовнинг «Мазмун ва шакл бирлиги» мақоласида ҳам шу хусусда фикр юритилган эди.

Мунозара газетхонларда ҳам катта қизиқиш уйғотмоқда. Улар редакцияга йўллаган мактубларида баҳс материаллари таъсирида туғилган фикр-мулоҳазаларини баён қиладилар.

БИЗ ИСТАРДИККИ...

Мунозара, у бадиий ижоднинг қайси мавзуига бағишланган бўлмасин, кишини фикрлашга чорлайди. Ҳаётийлик ва бадиий конфликт муаммолари борасида бошланган баҳс ҳам менга, оддий бир китобхонга турмуш ва адабиёт, адибларимиз яратган романлар, қиссалар, шунингдек, ўзимни анчадан бери ўйлантириб юрган айрим масалалар ҳақида ўйлаб кўришга ундади.

Биз, китобхонлар адабиётимиз билан ҳар қанча фахрлансак арзийди. Адабиётимиз, хусусан, прозамизнинг уфқлари йил оша кенгаймоқда. Газета ва журналларда таниқли ёзувчиларимизнинг асарлари Иттифоқимиздаги қардош халқлар, шунингдек, чет элларда — турли тилларда нашр этилаётгани ҳақида ўқиб, беҳад хурсандмиз.

Газетада баҳс муносабати билан босилган мақолаларни ўқиб, ўйлаб қолдим: тўғри, танқидчилигимиз кун сайин юксалмоқда. Лекин... «Литературная газета», «Дружба народов», «Литературное обозрение» каби газета ва журналлар саҳифаларида қардош республикалар танқидчилари бизнинг мунаққидларга нисбатан ўз адабиётларини фаолроқ тарғиб-ташвиқ этмоқдалар. Айрим танқидчиларни айтмасак, кўпгина мунаққидлар марказий нашрларда онда-сонда бир марта чиқиш қилади. Ҳолбуки, адабиётимиздаги савия ўзгаришларини, ютуқ ва камчиликларни катта миқёсда улargина таҳлил қилиши мумкин. Адибларимизнинг ёрқин насрий асарлари, истеъдодли шоирларимизнинг баркамол шеърлари таҳлил воситасида ҳам умумиттифоқ китобхонларига етказилса нур устига нур бўлади! Бу танқидчиликнинг энг муҳим вазифаларидан-ку!

Яна бир муаммо мени кўпдан бери ўйлантиради. Бу — адабиёт фанининг ўрта мактабларда ўқитилиши, адабиёт дарсликлари билан боғлиқ. Негадир ҳанузгача кўплаб таниқли ёзувчи ва шоирларнинг ижодий фаолияти, баркамол асарларининг лоақал намуналари ўрта мактаб хрестоматияларига киритилмаётир. Ўқувчиларни кейинги ўн йилликлар адабий ҳаётидан, ижодий жараёндан хабардор қилишга, бу ҳақда жиддийроқ ўйлаб кўришга, чамамда фурсат етди. Умидвормизки, адабиётшунослар, танқидчилар, айрим мутасадди ташкилотлар кейинги ишларида юқорида айтилган истакларни инобатга олишар.

Жўрабой АҲМАДЖОНОВ
Наманган

ТАНҚИДЧИЛАРГА ТИЛАГИМ

Таниқли танқидчи Норбой Худойбергановнинг «Ғалабами ё мағлубият?» мақоласини эътибор билан ўқиб чиқдим. Дарҳақиқат, мақолада таъкидланганидек, кейинги пайтларда асарлардаги конфликтлар тури ва умуман, бадиий-эстетик компонентлар ҳақида мураккаб мулоҳазалар юритиш кенг тус олаётир. Бироқ, шуни унутмаслик кераккки, китобхон, аввало, асарнинг мазмуни билан қизиқади.

Албатта, танқидчи асарга муайян қонун-қоидалар асосида ёндашади, таҳлил этади. Мен ўқувчилик йилларим, кейинроқ далада ишлаган пайтларимда ҳам бирор-бир асарни ўқирканман, ҳамиша ҳаяжон билан воқеа қандай тугашини ўйлардим ва ҳаётда бу воқеани (муаммони) қай тарзда тўғри ҳал этиш мумкин, деган фикр хаёлимда чарх урарди. Ёзувчининг хулосасини эса турмушга қиёслаб кўрардим. Кўп дўстларимиз билан ўзимизча баҳс қилардик. Масалан: Ҳ. Ғуломнинг «Машъал» романини ўқиганимизда, ҳаммамиз ҳам Ботирали ишқилиб тузалиб кетсин-да, дердик. Асар воқеаларига кўра, у йўлда ўлдирилади. Шунга жуда қайғурган, ёзувчини ўзимизча бераҳм ҳам деган эдик. Бироқ кейинроқ муҳокама юритиб, ўша даврда шундай бўлиши табиий эди-ку, ахир, душман осонгина енгилмайди, деган фикрга келиб, ёзувчини яна «оқлаган» бўлардик. Бу ҳаёт ҳақиқатини бадиий ҳақиқатга айлантира олиш маҳоратига ёрқин мисол...

Шу каби мунозаралар ҳамиша бўлиб тургани яхши. Чунки кўпгина адибларимиз китобхонни ўзига тортадиган, ўйлашга, баҳс юритишга чорлайдиган баркамол асарлар яратмоқдалар.

Юқорида мактаб йилларимни эсладим...

Танқидчиларга бир тилагим бор: ҳар қандай асарни таҳлил этганда унга аввало китобхон сифатида ёндашсалар, сўнгра, майли, ёзувчининг услуби, маҳорати ҳақида муҳокама юритсинлар. Бугунги кунда конфликтнинг турлари, бадиий психологизм, умуминсоний проблемалар, ҳар бир асарни ҳалқаро мавзуларга боғлаш, ундан адабий таъсирларни излаш, анъанага доир масалалар борасида ортиқ даражада ёзилаётир. Китобхонларда эса танқидчиларнинг мақола ва тақризлардан турли хил кўрсатмаларидан кўра турмуш муаммоларига жавоб топиш истаги кучли. Ҳолбуки, мақолалар терминлар йиғиндисидан иборат бўлиб қолмоқда.

Н. Худойберганов мақоласини «Ғалабами ё мағлубият?» деб атаган. Дарҳақиқат, ҳаёт ҳақиқатини образли акс эттириш, бунда турли бадиий воситалардан фойдаланиш чинакам маҳорат манбаи. Адиблар ҳам, танқидчилар ҳам масаланинг шу томонига эътибор беришар, деб ўйлайман.

Анора БОБОМУРОДОВА,
Навоий область, Навбаҳор район Улуғбек номидаги ўрта мактаб ўқитувчиси

РАСМИЙ ЖАВОБ

«СОВХОЗ ТУЗИЛДИ... КЕЙИНЧИ?»

Ўзбекистон ССР Мелиорация ва сув хўжалиги министрлиги «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг шу йил 14 сентябрь сонида босилган «Совхоз тузилди... кейинчи?» сарлавҳали мақолани кўриб чиқди. Дарҳақиқат, Сурхондарё областидаги «Шоликор» совхозининг янги ерлари асосан дизель насослари ёрдамида суғорилиб келинмоқда. Ўзбекистон ССР Қишлоқ қурилиши министрлигига қарашли 11-трест қониқарсиз ишлагани, қолаверса, капитал маблағларнинг чеклангани учун бу ерда маданий-маиший бинолар қурилиши суст бормоқда. Совхоз ташкил этилгандан буён атиги 7087 квадрат метр уй-жой, тўрт дала шийпони ва фельдшерлик-акушерлик пункти ишга туширилди, холос. Шу йилнинг ўтган даври мобайнида эса пландаги қурилиш ишларининг бирортаси амалга оширилмади.

1981-1985 йилларга мўлжалланган беш йиллик планда бу министрликка 26 пландаги қурилиш ишлари олиб бориш вазифаси топширилганди. Айни пайтда эса ажратилган ўша маблағ билан 114 совхозда иш олиб борилмоқда. Шу сабабли қурилиш суръати кўп жойларда суст бораяпти.

Республикамиздаги кўпгина совхозларда дизель насосларидан фойдаланиш давом этиб келмоқда. Уларни электрлаштириш эса каттагина капитал маблағ, махсус мосламалар, моддий-техник ресурслар бўлишини талаб қилади. Шунга қарамай бу борада ҳам анчагина ишлар амалга оширилтпти. Жумладан, мақолада тилга олинган «Шоликор» совхозида насос станциялари қуриш учун лойиҳа-смета ҳужжатлари тайёрланяпти.

1986 йили бу ерда 40—45 дизель насоси электрлаштирилади.

Министрлик барча имкониятларни ишга солиб, 1985 йили 2000 квадрат метр турар-жой бинолари ва 624 ўринли мактабни қуриб битказиш учун барча чора-тадбирларни кўради.

И. ЖЎРАБЕКОВ,
Ўзбекистон ССР мелиорация ва сув хўжалиги министри

«ЁРДАМ КУТАМИЗ»

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг шу йил 28 сентябрь сонида босилган «Ёрдам кутамиз» сарлавҳали танқидий мақола Наманган шаҳар партия комитети ва шаҳар Совети ижроия комитетида муҳокама этилди.

Театр биносига жойлашган юридик консультация, адвокатлар коллегияси ва савдо тармоқларини бошқа ерга кўчиришга қарор қилинди. Бинони ремонтдан чиқариш ишлари шу йил ноябрь ойида охирига етказилади.

Ҳ. АҲМЕДОВА,
Наманган область партия комитетининг секретари

«МУАЛЛИФЛАР БЕХАБАРМИ?»

Газетанинг шу йил 21 сентябрь сонида эълон қилинган «Муаллифлар бехабарми?» сарлавҳали мақола билан нашриёт ходимлари танишиб чиқдилар. Мақола авторининг Ҳапалак қишлоғининг ҳозирги географик ўрни ҳамда Махмур вафот этган жой ҳақидаги эътирозлари ҳисобга олинди.

8-синф адабиёт хрестоматиясининг 1985 йилги нашрига Горск райони ўрнига «Киров райони» деб тузатиш киритилди.

Ўринли эътирозлар учун нашриёт мақола автори ва редакцияга миннатдорлик изҳор этади.

Н. ҲОТАМОВ,
«Ўқитувчи» нашриётининг директори

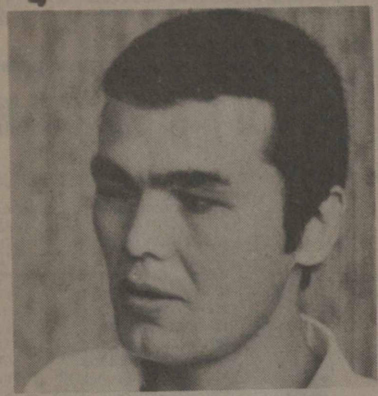

Муҳаммад СОЛИҲ

КУЗ

Тонг отсин, сизларни таажжуб
кутар,
ҳозирча хотиржам ухланг
барингиз,
тонг отсин, албатта, «шув» этиб
кетар
ёз бўйи асраган юракларингиз!
Дераза ортида — ушбу
фурсатда —
пинҳон тайёрланар ҳар огоч
кўзингиз олдида, тонгда,
тўсатдан
пайдо бўлмоқ учун
қиппа-яланғоч!

ТОНГГИ КУЙ

Китобларга ўтирибди чанг —
артсанг бўлмайдими, нотавон.
Дунё буюклари йиғилган
казармага ўхшайди жавон...

Сен-чи, чиқдинг қўйлакчан ҳолда
боққа, узиб келмоқ учун гул.
Шунда...
сени бирдан лол этар
Бутоқдаги ҳавойи булбул....

ШУ СЎЗ УЧУН...

Шу сўз учун
юз йил илгари
унинг кўзларини ўйишар эди;
шу сўз учун уч юз йил олдин

кесардилар унинг тилини;
шу сўз учун ўн аср аввал
боши кетган бўларди унинг...
Сарсон юрар эди, асрлар аро

ўтмиш йўлларида сочилиб ётган
ўйилган кўз-ю, йўқотган бошин
ва кесик тилини излаб юрарди
бугун айтиш учун ўша сўзини.

МЕН ДУНЁГА КЕЛДИМ

Мен дунёга келдим. Вазифам
Тошларнинг кўнглини овламоқ.
Дарахтларга бир эрмак излаб,
Овунтирмоқ қушларни — ишим.
Сувларда акс этиб,
Ўтин топиб бермоқ оловга.
Мудроқ томошабинлар — тоғларнинг
Кўзлари олдидан бир лавҳа каби
«Йилт» этиб ўтмоқдир менинг вазифам.
Яшайман,
Токи бу табиат
Менга қараб, сезсин доимо
Ўзининг нақадар буюклигини.

ШУ ПАЙТДА

Кимдир сенга шу пайт мактуб ёзмоқда,
Кимдир хаёлида ўпмоқда сени,
Кимдир сенга атаб чуқур қазмоқда,
Кимдир кимлардандир хўп мақтар сени.
Кимдир сени севар, ким олар қасос,
Сен ҳамма жойдасан — яқин, йироқда.
Демак, сен шу пайтда мутлоқ беасос
Шеърлар ёзаяпсан ёлғизлик ҳақда.

СИЗДАН ФАРҚЛИ ЎЛАРОҚ...

Сиздан фарқли ўлароқ, ҳар хил
Йўлларни биламан овунишнинг мен.
Сиздан фарқли ўлароқ, мени
Воята етказар етишмовчилик.
Узоқда милтиллаётган нафрат —
шамчироқ

Кўпроқ ёритади йўлимни
Меҳр кўёшига кўра дўстларнинг.
Агар ҳеч ким мени ерга урмаса,
Кўкка қандай сакрай олардим?
Оддий ўсимликман, хуллас:
Қанча кўп сув қуйсалар тагимга
Мен шунчалик гуллаб-яшнайман.

СИЗ МЕНИ ШЕЪРДА, ДЕБ ЎЙЛАЙСИЗ

Сиз мени шеърда, деб ўйлайсиз,
Ўйлайсиз, афсуски, бефойда.
Сиз мени шеърда, деб ўйлайсиз,
Мен эса юрибман ойда.
Аммо ёдингизда тутингиз:
Мен доим юрмайман ойда.
Кутсангиз, ҳамиша кутингиз
Мени сиз кутмаган жойда.

Кўпмиллатли совет адабиётининг ажралмас қисми бўлган уйғур совет адабиёти Улуғ Октябрь ғалабаси яратган маънавий дунёмизнинг чашмаларидан биридир. Шунинг учун ҳам социалистик жамият ютуқлари, халқлар ўртасидаги мустаҳкам дўстлик, кураш ва меҳнат романтикасини куйлаш уйғур адиблари ижодида етакчи мавзу бўлиб келмоқда.

Бу принциплар Р. Қодирий, Я. Тойиров Т. Неъматов, С. Сотишев, Учқун, Ҳ. Солиҳова, Ҳ. Шокирова, Р. Ҳафизова, С. Тўхтамов, М. Убулқосимова, С. Бобожонова каби уйғур шоир ва ёзувчиларининг ижодига ҳам хосдир. Улар уйғур инқилобий адабиётининг асосчилари Лутфулла Муталлиб, Умар Муҳаммадий ва уларнинг тенгдошлари Турди Ҳасан, Нур Исроил каби адиблар бошлаб берган илғор анъаналарни давом эттирмоқдалар. Рус классик, совет, қардош халқлар адабиётидан ижобий баҳра олиб, асарларининг партиявий ва халқчил, ҳаққоний ва бадиий юксак бўлиши учун ҳаракат қилмоқдалар.

Партия ва ҳукуматимиз ғамхўрлиги, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзининг кундалик эътибори туфайли уйғур адабиёти ҳам бошқа адабиётлар билан ёнма-ён туриб, ёрқин юксалиш йўлидан бормоқда.

ЮРАГИМНИНГ ЖЎРИ БЎЛГАН ДЎМБИРАМ...

- Халқ доим яратади
- Телевидение ва оғзаки ижод
- Кўнгилдаги гаплар
- Бахшиларнинг янги авлодини тарбиялайлик

Қадим-қадимлардаёқ, халқимизнинг қувончли кунларида ҳам, бошига мусибат тушганда ҳам куй-қўшиқ мадад бўлиб келди. Қалбларга ором бағишловчи аллалар, дилларни энтиктирувчи ёр-ёрлар, лапарлар, мотам маросимларида эса юракларни эзиб юборувчи марсиялар тўқилди, жангларда енгилмасликка ундовчи қўшиқлар яратилди... Халқнинг орзу-умидлари, озод ва фаровон турмушга бўлган интилишлари достонларда акс этди. Бу достонларни Эргаш Жуманбулбул ўғли, Ислом Шоир, Фозил Шоир, Пўлкан Шоир, Абдулла Шоир, Умр Шоир каби атоқли бахшилар бизнинг замонамизгача етказиб келдилар. Ҳозирги пайтда уларнинг иқтидорли шогирдлари — юзга яқин шоирлар устозлари анъаналарини муваффақиятли давом эттирмоқдалар.

Атоқли ўзбек шоири Ҳамид Олимжон:« Халқ доим яратади... Биз ўзбек халқининг жуда бой бўлган оғзаки ижодига эгамиз... Халқ ижодчиларини тарбия қилиш, уларнинг сиёсий ва маданий савияларини ошириш, ижодий ишларига яқиндан ёрдам бериш керак», дея халқ оғзаки ижодининг кейинги тараққиёт йўлларини ёрқин характерлаб берган эди.

Дарҳақиқат, партия ва ҳукуматимиз халқ оғзаки ижодига, бахши-шоирларга жуда катта эътибор бериб келмоқда. Ҳар уч йилда бир марта бахшишоирларнинг республика конкурсини ўтказиб туришга қарор қилинди. Шаҳрисабзда бўлиб ўтган конкурс республикадаги ўнлаб бахшиларни кўпчиликка танитди. Шунингдек, матбуот, телевидение ва радиода ҳам улар ижодига кенг ўрин берила бошланди. Шу йил бошида Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи ҳамда Ўзбекистон телевидениеси Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишлаб республика бахшишоирларининг телевизион конкурсини бошлаган эди.

Телевидение оммавий ахборот воситаси сифатида халқ оғзаки ижодини тарғиб қилишда бир қадар афзалликларга эга. Телетомошабинлар экран орқали бахшининг асарларинигина эшитиб қолмайди, унинг хатти-ҳаракатлари, ҳолати, дўмбира чалиш усуллари билан ҳам танишади. Айни пайтда, конкурсда ҳар бир шоир ўзининг бор иқтидорини намоён қилиши зарур. Бунинг учун конкурс қатнашчилари олдига бир неча шартлар қўйилди. Маълумки, бахшилар азалдан терма ёки достон бошлаганда илк каломини дўмбира мадҳидан бошлаган. Шу анъанага мувофиқ конкурснинг дастлабки шарти сифатида дўмбира мадҳи киритилди.

Ўзбек халқ достончилик мактабларининг яхши анъаналаридан яна бири — бахшилар анъанавий достонларни мукаммал куйлаш билан биргаликда ҳар бири ҳозиржавоб бўлишган. Конкурс республиканинг 60 йиллиги шарафига ўтказилаётгани сабабли ҳар бир бахши репертуаридан Ўзбекистон мадҳи ёки пахтакорларнинг шижоатли меҳнати таърифи ўрин олди.

Бахши-шоирлар анъанавий достонлар айтганда ҳам, замонавий терма-достонлар куйлаганда ҳам ҳар бир ҳолатнинг ўзига мос куй чалишган. Шу сабабли уларнинг соз, дўмбирада бир неча хил куй чала олиш маҳоратига ҳам асосий шартлардан бири деб қаралди.

Конкурснинг сўнгги шарти «От таърифи» деб номланади. Ўзбек халқ достончилигида Гўрўғли, Алпомиш, Авазхон, Барчиной каби ўлмас образлар қандай эҳтиром билан куйланса, от ҳам бахшилар томонидан шунчалик меҳр билан тавсиф этилган. Чунки от азалдан халқ орасида инсоннинг энг яқин ҳамроҳи, д ҳисобланган.

Ўтган вақт ичида ўнга яқин иқтидорли шоирлар конкурсда санъатларини намойиш қилдилар. Уларнинг чиқишлари халқимиз томонидан илиқ кутиб олинмоқда. Буни республика телевидениесига келган мингдан ошиқ хатларда битилган миннатдорлик сўзлари ҳам яққол ифодалайди.

«Телевидениеда бошланган «Бахши-шоирлар конкурси»дан жуда мамнунмиз, — деб ёзишади Сурхондарё область, Шўрчи районидаги «Совет Ўзбекистони» совхозидан Усмон Диёров, Чори Аннақулов, Ёқуб Мўминов. — **Дўмбира товуши, бахшиларнинг юракни титратувчи оҳангларини эшитиб, авлоддан-авлодга ўтиб келаётган бебаҳо маданиятимизга жиддий эътибор берила бошланганидан ғоят хурсанд бўлдик».**

—Бахшилар халқнинг дили ва тили. Уларни тингларкансан, беихтиёр, ўтган кунларингга, келажагингга назар ташлайсан. Қалбинг қувончга тўлади, —дейди Деҳқонобод район, «СССР 50 йиллиги» совхози чўпони, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Амирали Эшбоев. **—Бошланган хайрли иш улардан давримизнинг алпомишлари, гўрўғлилари, тоҳир ва зуҳраларини яратишдек катта масъулият талаб қилади. Қани, энди чўпонлар ўтовларида ҳам бахшиларнинг дўмбиралари янграса!»**

«Эл бошига иш тушганда, уруш балоси ёпирилганда ҳамиша унга мадад бўлган, кулдирган, қувонтирган, куч-қувват бағишлаган, яхши кунлар келишига ундаган бахшилар эди, — деб ёзади Қашқадарё область, Қамаши районидаги Гулистон қишлоғида яшовчи пенсионер, Улуғ Ватан урушининг иштирокчиси Холмирза Боқиев. **—Кичик бир мисол: уруш бошланганда 15 ёшда эдим. Ҳозир кексалик гаштини сураётган Жума бобо Ниёзов ўша кезлари раис эди. Ҳаракатчан, уддабурро, халқ дилидагини топиб иш кўрадиган раҳбарлардан эди. У баъзан ҳафтада 1—2 марта қишлоқнинг катта- кичигини йиғар, ўша пайтлар эл оғзига тушган Алиқул бахши, Фармон бахшиларга достон-термалар айтдириб, дўмбира черттирарди. Айниқса, «қора хат» олган хонадондагилар кўнгилларини бўшатиб олишар, анъанавий достонлар эшитиб, термалар тинглаб, яна янги куч-ғайрат билан ишга отланардик...»**

Жиззах область, Октябрь районидаги Охунбобоев номли совхозда истиқомат қилувчи Сулаймон Бузлаков мактубида: **«Қодир Раҳим ўғлининг ижодий кечаси бир гуруҳ телетомошабинлар билан учрашув тарзида намойиш қилиниши мақсадга мувофиқ бўлди. Бахши достон-термалари билан томошабинлар орасига сингиб кетди. Биз ҳам ўзимизни гўё залда ўтиргандек ҳис қилдик. Назаримизда, бундан кейин бахши-шоирлар ҳақидаги кўрсатувлар катта заллар, аудиториялар билан боғлиқ ҳолда тайёрланса янада яхши бўларди»,** деб ёзади...

Тўғри, бахши- шоирлар билан учрашувлар ва улар ҳақидаги эшиттиришларни ёзиб олишнинг ҳам ўзига хос мураккаб томонлари бор. Шундай бўладики, баъзан бахшилар ўзларини телеэкран олдида ўнғайсиз сезадилар, даврасиз, томошабинлар иштирокисиз дўмбирасини илҳом билан сайрата олмайди. Ёки аксинча ҳолатга дуч келиш ҳам мумкин.

Бундан ташқари, бахши-шоирларнинг даврадаги ҳаракати, томошабинларни ўзига қамраб олиши ҳам катта аҳамиятга эга. Бу эшиттиришнинг жонли ҳамда қизиқарли чиқишини таъминлайди.

«Халқ оғзаки ижоди» туркумида берилаётган кўрсатувларни миллионлаб меҳнаткашлар яхши кутиб олишаётгани хатлардан аён. Хат муаллифлари фақатгина ўзларига манзур бўлган программани қайта кўрсатиш, бахшиларнинг ижодига холис баҳо беришдан ташқари, конкурс шартларини янада кучайтириш, унда иштирок этувчилар доирасини янада кенгайтириш борасида ҳам қимматли таклиф ва мулоҳазалар баён этган. Айрим мактубларда эса бахшилар репертуаридаги камчиликлар синчковлик билан илғаб олинган.

«Мен Шоберди бахшининг истеъдодига таҳсин айтиш билан бирга, кичик бир илтимосим бор, — деб ёзади тожикистонлик мактаб ўқувчиси Фотима Болтаева. — **Достонда Алпомиш чоҳдан чиқиб, Қултой чол қиёфасида келиб, Ултонтозга, «Тўй қуллуқ бўлсин», дейди. Ултонтоз Қултой чолга [аслида Алпомишга] ялиниб, бўлажон, Ойбарчин сира кўнмаяпти, кўндириб бер, дейди. Алпомиш Қултой чол қиёфасида Ойбарчиннинг [яъни ёрининг] олдига боради. Бахши ўз ижросида бу парчаларни ташлаб ўтиб кетди. Кўрсатувларда бахшилар достонлардан парча ижро қилишганда, уларни тўлиқ айтсалар яна ҳам яхши бўларди».**

—Бир пайтлар телеэкранда «Гўрўғли» достонидан парча айтилганди. У ҳамон эсимда, таъсиридан чиқолмайман, — деб эслайди Фарғона область, Фарғона районидан мактаб ўқувчиси Азизахон Нўъмонова. **— Аммо уни қайси бахши айтганлиги ёдимда йўқ. Бошланган телеконкурс биз ёшларга ҳам жуда манзур бўляпти. Кейинги кўрсатувларингизда «Гўрўғли» достонидан парчалаб айтилишини ҳам ҳисобга олсангизлар хурсанд бўлардик.**

Бир туркум хатларда бахшилар ижоди ҳақидаги фикрлар ўртага ташланса, бошқаларида бевосита кўрсатувлар ва уларни бундан кейин янада яхшилаш йўллари хусусидаги таклифлар айтилади.

Сурхондарёлик ипак пахта усталари, қамашилик Бободўстовлар оиласи, Андижон область, Москва районидаги «Октябрь» колхози меҳнаткашлари қуйидаги мазмунда хат йўллашган: **«Ишдан кеч қайтамиз. Конкурс эса кундуз кунлари намойиш этилаяпти. Кўпинча, кўрсатувларни кўришга муяссар бўлолмай қоляпмиз Агар шу рубрика остидаги кўрсатувлар кечки пайт кўрсатилса, нур устига нур бўлар эди».**

Сурхондарё область, Денов районидан медицина ходими Нурали Жонмирзаев ўринли таклифларни ўртага ташлайди: **«Оилам, бир гуруҳ кекса-ю ёшлар номидан бир неча истак туғилди. Халқ оғзаки ижоди фақат конкурс баҳонасида эмас, балки мунтазам равишда давом этса. Достонхонлик кечалари тез-тез уюштирилса. Ҳозир меҳнат ва ижодда ибрат бўлаётган бахшилар ҳақида ижодий портрет ва китоблар ёзилса...»**

—Бизнингча, бу конкурс доирасини кенгайтириш керак. Хоразмлик халфаларни ҳам конкурсга жалб этиш зарур. Яна бир таклиф; маълумки, достончилик [бахшичилик] ўнйигирма минут ёки бир соатда эмас, балки бир неча кунлаб айтишувдагина намоён бўлади. Айрим термачиларни бир-икки достон парчасини ёд билгани, икки-уч дўмбира куйини черта олгани учун конкурсга қатнаштириш шартмикан! Телеконкурс қатнашчиларига бадиҳа йўли билан бирон мавзуда асар яратиш шарти қўйилса яхши бўларди, —деб мактуб йўллайди деҳқонободлик ўқитувчи Абдуолим Эргашев.

Бундай истаклар билдирилган хатлар талайгина. Қувончли томони шундаки, хатларнинг аксариятида кўпчиликка маълум бўлмаган бахши-шоирлар тўғрисида маълумотлар берилади, янги ижодкорлар кашф этилади.

«Биз Деҳқонободда яшаймиз. Районимизда Жума Қуват ўғли деган бахши яшайди. У жуда кўп анъанавий достонлар айтиш билан бирга, ҳозиржавоб замонавий терма-достонлар ҳам тўқиб, кўпчиликнинг дилидагиларни куйлаб келади. Бу бахшининг ижоди билан танишиб, у ҳақда фикрларингизни билдирсангизлар».

Китоблик Ғиёс Муқимовнинг мактуби «СССР 50 йиллиги» совхозининг аъзолари йўллаган юқоридаги хатнинг давомидек жаранглайди: **«Қодир бахшини эшитаётиб, кўзларимдан беихтиёр ёш оққанини сезмай қолибман. У ҳатто сўзларни ҳам мусиқий бир оҳангда —қўшиқ қилиб айтади. Бизнинг қишлоқда ҳам Сиддиқ бахши деган пенсионер яшайди. Уни бутун районда «Шоир бува», дейишади. Илтимос, эшитиб кўрсангизлар».**

«Халқ оғзаки ижоди» туркумида эшиттиришлар берила бошлаганига ҳам унча кўп бўлгани йўқ. Албатта, бу борада ютуқлар билан бирга камчиликлар ҳам бор. Бу камчиликларни тузатишда томошабинлар билдираётган таклиф-мулоҳазалар муҳим аҳамиятга эга бўлиши табиий.

Шу ўринда бахши-шоирларга ҳам самимий истакларимиз бор: улар партия ва ҳукуматимиз томонидан кўрсатилаётган беҳад катта ғамхўрликка, ишончга ҳар томонлама лойиқ бўлишлари керак. Сирасини айтганда, айрим бахшиларнинг репертуарлари жуда заиф. Баъзилари эса бир-иккита достонлардан парчалардан бўлак ҳеч нарса билмайдилар. Бизнингча, ғолиб бахшиларга эргашиш, ўз устида ишлаш, жойларда халқимизнинг бу ноёб санъатини жонлантириш ҳар бир бахшининг эзгу ниятига айланиши шарт. Ана шундагина халқимизнинг бебаҳо бойлигига бойлик қўша олган бўлади.

Хуллас, хатларда халқ қалбини тинглаш мумкин. Улар билан танишиш жараёнида телекўрсатувларда халқ ижодининг барча қирраларини қамраб олиш, эшиттиришларни меҳнаткашлар учун қулай вақтларда эфирга чиқариш, достончилик кечалари ташкил этиш, янги талантларни кашф этиш, буюк достончилар қолдирган бой меросни узлуксиз ўрганиб бориш, нашрга тайёрлаш, атоқли достончилар ҳақида замондошларининг хотираларини тўплаш, музейлар очиш, ёдгорликлар ўрнатиш, мактабларда бахшилар ҳаёти ва ижодига бағишланган кўргазмалар ташкил этиш каби вазифаларни амалга ошириш зарурлиги маълум бўлди.

Шунингдек, республикамиз ижодий ташкилотлари ҳам «Ўзбек халқ бахшилари» туркумида томликлар, плакатлар, граммпластинкалар чиқарсалар, машҳур достонлар асосида бадиий фильмлар яратсалар, ҳозир яшаб, ишлаб, ижод қилиб турган бахши-шоирлар ижодига янада эътиборни кучайтирсалар, энг талантлиларини ижодий союзларга қабул қилиш, мунтазам ўтиб турган конкурсларни янада жонлантиришга бош қўшсалар кўнгилдаги иш бўлар эди.

Маълумки, республикамизда бахши- шоирларнинг бир неча достончилик мактаблари мавжуд бўлган. Ҳозирги пайтда шундан фақат Қамай, Шерobод достончилик мактабларида анъаналар муваффақиятли давом этаётганлигини кўриш мумкин. Бир пайтлар довруғ таратган Булунғур, Нурота достончилик мактабларида ҳозирги кунда бахши- шоирларнинг янги авлодини тарбиялаб етиштиришдек вазифалар турибди. Бунинг учун жойларда ёш бахши- шоирларнинг мактабларини ташкил қилиш, устоз ижодкорларни шу ишларга жалб этиш, ҳар бир областда бахши- шоирларнинг конкурсларини мунтазам ўтказиб туриш пайти етмадимикан?

Зеро, халқнинг неча минг йиллик орзу-умидларини, эстетик идеалини ўзида мужассамлаштирган оғзаки ижод намуналари бугунги кунда кишиларга завқ-шавқ берибгина қолмай, ёшларни коммунистик ахлоқ руҳида тарбиялашда ҳам катта аҳамиятга моликдир.

ОТАЁР,
Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи фольклор кенгаши раисининг биринчи ўринбосари,

Урол ЎТАЕВ,
Ўзбекистон Телевидениеси адабий-драматик кўрсатувлар Бош редакциясининг бош редактори

Республика конкурсининг ғолиби Қодир бахши (ўнгдан иккинчи) Шеробод бахши-шоирлар мактаби вакиллари билан.
М. ТЎЙЧИЕВ фотоси

Рўзи ҚОДИРИЙ

ШУКРОНА

— Ўз жигарим! — дединг, бошим
силадинг,
Олдинг қучоғингга, Ўзбекистоним!
Оналик меҳрингни тўкдинг, ғилдинг,
Қучдилар омадим, йиғлади жоним!
— Шоирим! — деб эъзоз этдинг ниҳоят,
Бағишладинг қайноқ рағбату илҳом.
Умидим ушалмиш соатма-соат,
Қилмоқдасан ҳаёт лаззатин инъом!
Камимни бут қилдинг, нонимни бутун,
Умримни чароғон, дамимни азиз.
Айладинг шарафим-шонимни бутун,
Турмушимни ширин, лазиздан лазиз.
Совет ватанининг узвий қисмисан,
Нурафшон диёрсан аввалу охир.
Совет юрагининг бир томирисан,
Жўшмоғинг, яшнашинг ўшандан, ахир.
Фалакка бош урган қад-қоматингга
Олтмиш йил мазмуни, шони мужассам.
Саховатга тўла табиатингга,
Олтмиш йил ёйған сеп-мисли йўқ
кўркам.
Порлоқ тақдирингни қисматим чоғлаб,
Деймән: «Яшнайвергин, Ўзбекистоним!
Пок ўтгум, қалбимни қалбингдаги
сақлаб,
Сенинг ҳар соф онинг — бу менинг
оним!
Сен борсан, ҳаётим ҳасратдан нари,
Сен шодсан — мен шодман, йўқдир
фиғоним!
Дунёда дунёча бахт топдим бари, —
Сендандир жонажон Ўзбекистоним!»

КУЗ

Совутжон МАМАТҚУЛОВ

Дўстим, куз бу —
хаёл маскани,
Хаёллар сур сен бу масканда.
Теварагинг —
Сирлар маҳзани,
Еруғ бир дард куюлар танга.
Теран ўйлар комига олар —
чорлар мени
бу сокин гўша.
Пичирлайди бунда япроқлар,
сирдош, мунис юракка ўхшаб.
Лекин кузнинг ҳикмати шунда:
сўлар боғлар, далаю тузлар.
Фақат теран ўйлар бағрида
Сўлмаса бас
анордек юзлар.

Мирпўлат МИРЗАЕВ таржимаси

Роҳила ҲАФИЗОВА

ҚЎЛЛАР

Қўллар сочди тупроққа уруғ,
Яшиллайди бош кўтарди у.
Чеҳраларда ҳаёт сурури,
Япроқ ёзди дилдаги орзу.
Ҳар гиёҳнинг юмшатиб тагин,
Усишини кутиб бетоқат
Қадоқ бўлди бу қўллар, лекин
Чарчамади меҳнатдан фақат.
Ниҳол эркин ўсди кун-бакун,
Кўсак қопллаб кетди ҳар шохни.
Юлдуз каби чулғади, дуркун,
Оппоқ, майин пахта ҳар ёқни.
Зар қадрига етди бу қўллар —
Юраклардан таралган йўллар!

БАҲОР СОҒИНЧИ

УЧҚУН

Нозли қиз мисоли жилва қилар тонг,
Тоғлар чўққисида гулханлар ёқиб.
Водийда кўз очиб, ўйғонар ҳар жон,
Кутгил, келар баҳор шодликдек оқиб.
Баҳор келар, сойнинг шўх суви бўлиб,
Майсалар бўй чўзиб, кўл силкир
шодон.
Баҳор табиатнинг хуш куйи бўлиб,
Юракларда қўзғар ажиб ҳаяжон.
Гўдак чеҳрасида шўх кулгу — баҳор,
Ошиқ дилда пайдо шан туйғу —
баҳор.
Бизни гўзалликка ошно этиб,
Сўнгра беркингувчи бир оҳу — баҳор.
Фасллар айланар, кутаман муштоқ,
Баҳор севгисидан кўнгил узмайман.
Мана, кулиб боқар оташин қучоқ,
Мен-чи,
Бу кулгилардан баҳор излайман.

Носир МУҲАММАД таржимаси

ҲАЯЖОН

Ҳожихон ШОКИРОВА

Аввал орзу эдинг ва ширин хаёл,
Дунёга келишинг кутдик бетоқат.
Юракка туташдинг ўт-олов мисол,
Ўртадинг сен унга қилмайин шафқат.
Сўнгра кўзларингга кўз очди олам,
Тиниқ нигоҳингдан ёнди тилагим.
Ерилиб кетар, деб ўйладим шу дам,
Аммо ёрилмади шодон юрагим.
Лабингда товланди илк бор табассум,
Жуфт вужуд таллинди ноғоҳ сен
томон.
Меҳримиз нурига ўрадик шу зум,
Борлиқни титроққа солди ҳаяжон.
Қачон «она» деркин, қачон «ада» дер...
Шу эди ягона, эзгу тилагим.
Гапирдинг! Чирпираб кетди гўё ер,
Нечук ёрилмади шодон юрагим!
Бир-бир қадам босдинг
йиқилиб-туриб,
Ойларнинг ортидан кетдинг қувалаб.
Юрак ёрилмади бетоқат уриб,
Ерилиб кетмади шодликдан, ажаб:
Бир парча эт эдинг, энди забардаст
Паҳлавон йигитсан ҳар ишга қодир.
Кўрганлар кўзида ўйнайди ҳавас,
Жисмингда Геркулес қудрати зоҳир.
Ватан хизматига бел боғлаб бугун
Турибсан кенг, эзгу йўлнинг бошида.
Сен борсан — демакки, кўнглим ҳам
бутун,
Мағрурман, ўргилиб юргум қошингда.

ТЎРТЛИКЛАР

Саодат БОБОЖОНОВА

Аланга устида нозланиб тутун
Дер: «Ёғду сочсанг ҳам —жойинг
тубанда».
Олов дер: Нима бор, бир ўйлаб
кўргин,
Осмонда, ҳарорат турганда бунда.

●

Ватан бу — оламда онадек танҳо,
Оташин меҳридан ҳаёт улуғвор.

●

Имон бу — Ватандек қалблар аро жо,
Унингсиз сўлғиндир ҳаттоки баҳор.

●

Толеинг бошингга кийдирса гар тож,
Манманлик қилмагил, сочмагил
қаҳринг.
Меҳр соч, меҳрсиз тожга эҳтиёж —
Асли худбинликка очмоқдек бағринг.

Едгор ОБИДОВ таржималари

Тошпўлат НЕЪМАТОВ

ЎЗБЕКИСТОНИМ

Ҳар дилда меҳрингдан чарақлайди нур,
Бағрингда барча жон топади ҳузур,
Кўксимга сиғмайди ифтихор, ғурур,
Бепоён, юлдузли, нурли осмоним —
Ўзбекистоним!

Сен Шарқ осмонида порлаган қуёш,
Ҳар бир қадамингга зафарлар йўлдош,
Тарихинг қадиму замонинг ёш,
Қалби саховатли, қутлуғ маконим —
Ўзбекистоним!

Оппоқ пахтанг каби дилинг пок сенинг,
Кўнглинг ғам-ташвишдан жуда йироқ сенинг,
Келажагинг тонгдай оқ—порлоқ сенинг,
Ҳали эзилмаган чинор бўстоним —
Ўзбекистоним!

Бугун фахр ила созим олдим мен,
Таъриф-тавсифингни куйга солдим мен,
Улғинган, бағрингда мангу қолдим мен,
Эй, мангу ям-яшил, сўлим бўстоним —
Ўзбекистоним!

Дилимда меҳринг пок сақлаб ўтсам, бас
Юлдуздек кўксингда чақнаб ўтсам, бас
Берган нон-тузингни оқлаб ўтсам, бас
Фахрим, шараф-шоним, номус-виждоним —
Ўзбекистоним!

Абдусаид КЎЧИМОВ таржимаси

Восит САЪДУЛЛА

ЎЧМАС ХОТИРА

Шоир, мураббий, ботир жангчи Султон Жўра чинакам истеъдод соҳиби эди. 1934 йилнинг бошларида у менга: «1927 йилдан бери шеър машқ қилиб, анчагина шеърларим Бухоро газетасида чиққан. Бу ерга келиб яна булоқдай қайнадим, шеър ёзмаган куним йўқ», деб қолди. «Бирортасини ўқиб беринг», деган эдим, Тельманга бағишланган шеърини ўқиди. Жуда таъсирландим. Кўз олдимга қанотлари парвозга шай турган бургут келди. Бу шеър кейин Андижондаги «Пахта фронти» газетасида босилди. Шундан бошлаб, шоирнинг бир-биридан соз шеър, баллада, достонлари аввал Андижонда, сўнгра республикамизнинг бошқа газета-журналларида чиқа бошлади. У адабий жамоатчилик, ҳатто устоз адиблар тилига тушди, Ўзбекистонда танилди, йирик асарлари рус тилига таржима қилинди. Унинг «Ҳурмат Белгиси» орденига сазовор бўлгани ҳам Султон Жўра салоҳиятидан далолатдир. Шу муносабат билан Москвага кетаётган Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Собир Абдулла, Эминжон Аббос қатори уни ҳам вокзалда оқ йўл тилаб, кузатганман. Пойтахтдан бир олам қувончга тўлиб қайтганида, Ўзбекистон ёзувчиларининг иккинчи съезди кунлари яйраб-яшнаб юрганида ҳам гурунглашганман. Шоир ўз ижодининг юксак тақдирлангани учун партия ва ҳукуматимиздан чексиз миннатдор бўлиб, ҳар гапининг бирида: «Ватан олдида бурчлиман! Керак бўлиб қолса, бу бурчни қалам билан эмас, жон билан адо этишга ҳам тайёрман!», дер эди. Худди шундай бўлди.

1941 йилнинг охиридан бошлаб иккимиз ҳамкорликда Улуғ Ватан уруши жанггоҳларида ўзбек жангчилари кўрсатаётган қаҳрамонликларни акс эттирувчи «Ирода» номли музикали драма ёздик. Бу асарни саҳнада кўриш Султонга насиб этмади. У 1942 йилнинг 21 февраль куни ҳарбий хизматга чақирилди. У шу куни уйимга келди, мен билан кўришиб, ўриндиққа ўтирар экан: «Мана, Воситжон, бурчни оқлаш вақти келди. Ватаннинг даъват қоғози қўлимда», — деди. Анча вақт суҳбатлашдик. Суҳбат сўнггида у: «Асарни Тошкентга олиб бориб муҳокамадан ўтказинг, кам-кўстини айтишса, ишланг, меҳнатни аяманг, рўёбга чиқаришга ҳаракат қилинг, кўрмасам ҳам эшитиб қолай. Ҳарбий комиссарликдагиларнинг айтишларига қараганда, биз ҳозирча Чирчиққа борамиз, у ерда бир муддат ҳарбий таълим олиб, сўнг фронтга жўнаймиз», деди. Сўнг ўзига хос табассум билан: «Юринг, кетишим олдидан иккимиз яна бир шаҳар, боғ айланайлик», дея таклиф қилди. Кўчага чиқдик, извош бозоридан ўтиб, узум бозорига бордик.

Кеч соат ўнларда истироҳат боғидан чиқиб, извош бозорига яқинлашганимизда Султоннинг ёдига биз мўлжаллаган сафар тушди. «Энди Бухорога бирга бориш ғалабадан кейинга қолди, мен туғилиб ўсган Шофиркон шеваси, Андижон шевасининг худди ўзгинаси, орада шунча узоқ масофа-ю лекин жаранги битта. Бобур иборасини жиндак ислоҳ қилиб, «Шофиркон лафзи ҳам қалам била ростдир», десак бўлади. Борганимизда фикримнинг нақадар ҳақлигига қаноат ҳосил қиласиз», деди...

Султонни жанговар ҳарбий сафга кузатиб қўйгани уйига бордим. Ҳамма ўзи билан ўзи овора эди: жуда пазанда қайнонаси овқат қилиш, хотини Моҳира йўлга алланарсалар тайёрлаш тараддудида, болалари Ботир, Илҳомия, Нурия, Румия Султон атрофида парвона, навбатма-навбат унинг қучоғига ташланади. Султон ҳар бирини бағрига босиб, бошларидан силаб, Тошкентдан совғалар олиб келишини айтади...

Ғалабадан сўнг, ҳарбий хизматдан қайтгач, Султон Жўра улуғ жангда ҳалок бўлганини эшитдим. У билан саккиз йил давом этган мулоқотим, суҳбатларим, бирга ишлаганларим энди ёрқин хотира бўлиб қолди. Фидойи дўст руҳини шод этиш ниятида Бухорога бордим. У юрган кўчаларда юрдим, ўқиган билим юртини кўрдим, уни билган, бирга ўқиганлардан хотиралар эшитиб, қалбим янада ёришди. Султон Жўра туғилиб ўсган Шофиркон районида ҳам бўлдим, учрашувларда иштирок этдим, Султон Жўра номи берилган кинотеатр, мактаб, кўчаларни кездим. Султон болалигида ўртоқлари билан қўй боққан, баҳорда лолақизғалдоқ териб яйраган Жилвон чўлининг бугунги жамолини, минглаб гектар ўзлаштирилган, ўзлаштирилаётган ерларни, «Жилвон» совхози узумзорларини кўриб дил яйрайди. Шиор туғилиб ўсган Қағолтом қишлоғидаги кўркам хиёбонга Султон Жўра бюсти ўрнатилибди. Унинг пойига гулдаста қўйганимда беихтиёр кўзларимга ёш келди. Шу ҳаяжонли дамда дўстим ҳақидаги хотираларим янада ёрқинлашди, учрашувда уларни ҳаяжон билан сўзлаб бердим. Дўстим Султон улғайган Шофиркон райони аҳолиси билан суҳбатлашиб, унинг Шофиркон шеваси «Андижон шевасининг худди ўзгинаси» деганига тўлиқ ишонч ҳосил қилиб қайтдим.

Ўз иши, мардлиги билан шараф қучганлар мангу барҳаёт. Буюк ғалабанинг 40 йиллигидагина эмас, юз йиллигида ҳам Султон Жўрадек фидойилар номи фахр-ифтихор билан тилга олинади.

Андижон

ВОҲИД ЗОҲИДОВНИНГ 70 ЙИЛЛИГИГА

ФАЙЛАСУФ ВА ПУБЛИЦИСТ

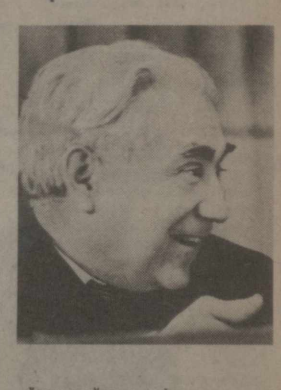

Ўзбек совет публицистикаси тараққиётига салмоқли ҳисса қўшган ижодкорлардан бири — Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби, академик Воҳид Йўлдошевич Зоҳидов йирик файласуф, етук адабиётшунос бўлиши баробарида ҳозиржавоб, сермаҳсул публицист ҳам эди. Алломанинг фалсафий, адабий-танқидий асарларининг аксарияти теран публицистик руҳ, эҳтирос билан йўғрилган, бу турнинг энг яхши намуналаридан эди. Академик адибимиз Комил Яшин Воҳид Зоҳидовнинг уч томлик «Танланган асарлар»ига ёзган муқаддимасида уни «Публицистикамиз кўрки» деб атагани бежиз эмас.

В. Зоҳидов публицистикамизга лирик-фалсафий йўналиш олиб кирган ижодкор. Унинг «Танланган асарлар»и, «Яшасин ақл, йўқолсин зулмат», «Даврим довруғи», «Шарқни шарафлаб», «Олам безагидир одам», «Донолар даврасида», «Ҳаётбахш бадиият тароналари», «Жаҳон бадиияти зарварақлари», «Шарқ енгмоқда», «Бемор Америка жароҳатлари», «Нафосат минтақалари бўйлаб» сингари китоблари муаллиф публицистикасининг етакчи майллари, услубий кўрк ва фазилатлари ҳақида тўлиқ тасаввур беради.

Адиб публицистикани, улуғ Ленин сўзларига амал қилган ҳолда, бугунги кун тарихи, доимо шуғулланиш лозим бўлган иш деб билди. Бинобарин, унинг асарлари —эҳтиросли ҳам довруғли публицистика сифатида жаранглади, минг-мингларнинг қалбига бориб етди. Чунки муаллиф меҳр-муҳаббатини ҳам, ғазаб-нафратини ҳам бaралла ифодалашни лозим кўрарди. Зотан, катта ижтимоий дард, маҳобат ва нафрат, юрак қони билан нақшланган публицистиканинг табиати эҳтирослар тошқинини тақозо этади.

«Сени она туққан эмас. Зотан, ўлим учун авлод яратмайди она. Харобалар яратиш мақсадида фарзанд ўстирмайди она. Йўқ!». Бу — «Ливандан қўлингни торт!» мақоласидан. Бундай ғазабнок сатрлар «Сариқ иблис одамийликни ютмоқда», «Ифодалаш қийин қотиллик», «О, у мактублар!», «Қуёшдан юз ўгирганлар», «Машъум ирқчилик», «Дўстимнинг қизи» каби мақолаларда ҳам анчагина.

«Замонамиз кўзгуси» мақоласида публицист шундай ёзган эди: «Ҳозир ҳатто планета ҳам торлик қилиб қолди. Шу боисдан энди тор маҳаллий проблема ва масалалар йўқ. Ҳозирги замоннинг ҳар бир воқеаси ҳаммага алоқадордир. Шунинг учун ҳам публицистикамиз доим жуда кенг социал марраларни кўзлаши, бутун инсониятни ҳаяжонлантирадиган масалаларга кўпроқ эътибор бериши керак».

Ленин ва партия, тинчлик ва меҳнат, дўстлик ва интернационализм, она-Ватан, серқуёш диёр мадҳи, адабиёт, санъат тадқиқи ва ташвиқи — мана Воҳид Зоҳидовни доимо банд этиб келган, қайта-қайта ёзишга ундаган мавзулар. Газета-журнал тахламалари гувоҳ: улуғ байрамлар, қутлуғ саналар, муҳим воқеалар ҳақида публицистларимиз орасида Воҳид Зоҳидовчалик кўп ва хўб ёзгани бўлмаса керак. Публицист доҳий Ленин, Биринчи Май, Октябрь инқилоби каби мавзуларга йиллар оша бир неча бор қайта мурожаат этди ва ҳар гал янги фактлар, фикр, далиллар топди.

Ёки она-Ватан мадҳини олайлик. Кўп мақолаларида, айниқса, хорижий сафарномаларида Ватан, қутлуғ диёр, унинг табиати, одамлари, илм-техникаси шаънига бағишланган, қалб қаъридан қайнаб чиққан ифтихорларни ўқиймиз.

«Бемор Америка жароҳатлари» китобининг «Нью-Йоркдаги ўзбеклар» бобидан кейин «Ватан муқаддас» деган эҳтиросли фахрия келиши табиий ва асослидир. Азиз тупроқ, ардоқли халқ, севимли пойтахт ҳақида бу қадар яйраб, эҳтирос билан ёзиш учун кишида кенг, бой қалб, ўзгача меҳр, завқ-шавқ бўлмоғи даркор.

Воҳид Зоҳидов адабиёт, санъат, фан, унинг намояндалари, муаммолари ҳақида ёлқинли муҳаббат, ихлос билан қалам тебратарди. Улуғ шоиримиз Алишер Навоий ҳақида ёзганлари бир неча китобга татийди. Жаҳон бадиияти даҳолари, қадимий Шарқ маданияти, адабиётининг улуғ намояндалари, кўпмиллатли совет адабиёти ва санъатининг йирик вакиллари ҳақида ажойиб мақолалар ёзди. Таниқли ўзбек совет адиблари, санъаткорлари ичида В. Зоҳидов мақола, тадқиқот бағишламаганини топиш қийин. Айтишга осон! Бу сурункали меҳнат, қунт ва чидам, вақт, қалб қўрини талаб қилади. Эзгу ният, катта мақсадларгина кишини бундай улкан жасоратга етаклайди.

Муаллиф ҳаётдан, асардан, ижодкор фаолиятидан ижобий томонлар, нурли нуқталар излаш, топиш ва уларни авж пардаларда баён этиш, тасвирлашни хуш кўрарди. Шу боис В. Зоҳидов публицистикаси — барқарор қилувчи публицистика. У замондош адиблар, хусусан шоирлар ҳақида ёзганда айниқса саховий эди. Чунки у Аристотелнинг «Ҳайратланиш — файласуфликнинг бошланишидир», деган ақидасига изчил амал қиларди. Шу боисдандир, ҳайратомуз воқеалар, қутлуғ саналар, ҳиндиёна мўъжиза —«Рамаяна», Гёте «Фауст»ининг ўзбекчага таржима қилиниши, «Шошмақом»нинг нашр этилиши муаллифни беҳад ҳайратлантирди, илҳомлантирди.

Диди нозик публицист ўз ишларида фактларни қалаштириб ташламас, кўпинча, бир-икки ёрқин далил келтирарди-да, уларга фавқулодда теран ижтимоий, бадиий-публицистик маъно берарди. Факт ва далилларни иқтибосга келтирар экан, адиб уларга файласуф, тарихчи, мунаққид, публицист нигоҳи билан қарайди, таҳлил этади, умумлашма хулосалар чиқаради. Публицист таҳлил-тадқиқот, муддаони асар сарлавҳасиданоқ бошлайди: «Сариқ иблис одамийликни ютмоқда», «Кураш тўфонларида тозаланаётган қитъа», «Олам ичра олам яратган олим», «Зериккан ва зориққан шоир» ва ҳоказо. В. Зоҳидовнинг ҳеч кимникига ўхшамайдиган фикрлаш тарзи бор эди.

Тиниб-тинчимас олим академик шоир Ғафур Ғулом таваллудининг 80 йиллигига бағишлаб икки-уч мақола ёзишга улгурган эди. «Ғафур Ғулом улкан мутафаккир, файласуф ижодкордир,—деб ёзганди ўшанда олим. — У ҳеч қачон воқеалар ортидан юрмади, аксинча, воқеалар билан ҳамнафас ёки олдинда бўлди. У ўта масъулиятли ва нотинч замонамизда ҳайқириқли денгиз тўлқинлари янглиғ қайноқ ҳаёт ҳодисаларини ташқаридан туриб томоша қиладиган эмас. Йўқ, унинг ўзи тўлқинларнинг узвий қисмига, рамзига айланиб кетади, шу тўлқинлар бағрида яшаб, шу тўлқинларда ҳаётнинг асл маъносини кўради, шу тўфонлар ва ҳайқириқлардан достон битади... У воқеликдаги мураккаб сирлар уммонига теран заколи ғаввосдек шўнғийди ва ҳар нарсадан зўр ва ҳар нарсани белгилайдиган шу воқелик қонуниятларига, уларни билиш ва эгаллашга қадар етиб боради...»

Ғафур Ғуломнинг шахси, ижодини ажиб бир тарзда тавсифлайдиган мазкур сатрларни файласуф олим, зукко адабиётшунос, ҳозиржавоб публицист Воҳид Зоҳидовнинг ўзига нисбат бериш ҳам мумкин.

Ғайбулла САЛОМОВ,
Сайди УМИРОВ

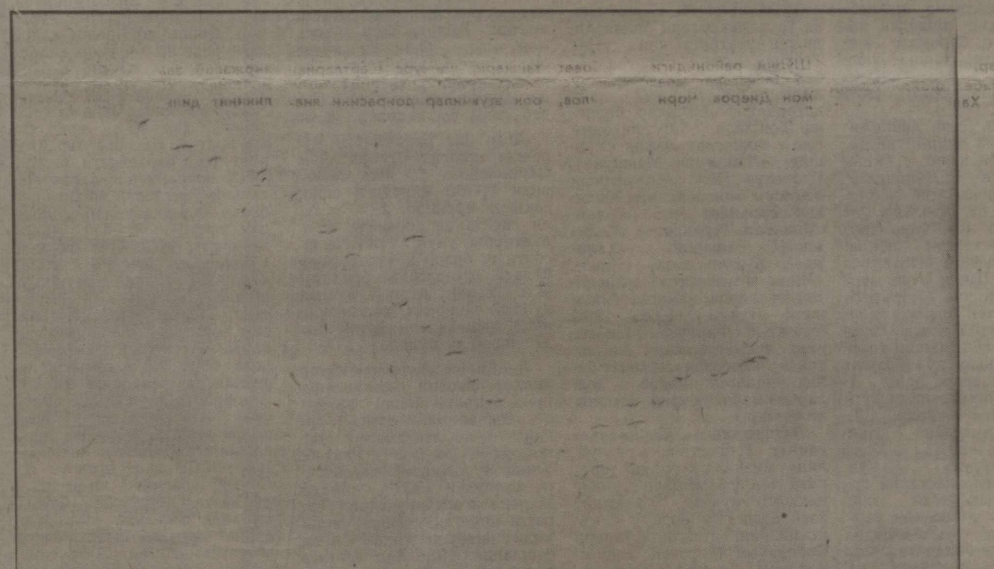

БАҲОРДА УЧРАШГУНЧА!... С. МАҲКАМОВ фотоси

ТАРОНАЛАР

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти «Тошкент оқшоми» ва «Вечерный Ташкент» газеталари конкурсига мувофиқ эълон қилинган бадиий асарларни жамлаб, «Тошкент таронаси» номида китобхонларга туҳфа этди.

Ўзбекистон Компартияси Тошкент шаҳар комитетининг биринчи секретари У. Умаровнинг «Тинчлик ва дўстлик қалъаси» мақоласида Тошкент 2000 йиллик юбилейининг ижтимоий ва сиёсий аҳамияти ўз ифодасини топган.

Тўпламда Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг атоқли арбоблари ҳам мақолалари билан иштирок этишган. Хусусан, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, Москва шаҳар партия комитетининг биринчи секретари В. В. Гришиннинг «Қардошларча дўстлигимиз мустаҳкамланаверсин» деб номланган мақоласида Совет Ўзбекистони ва унинг пойтахти меҳнаткашларининг улкан тарихий ғалабалари совет халқлари қардошлигининг мустаҳкам бирлигига асослангани чуқур очиб берилади.

Китобдан Уругвай Компартиясининг бош секретари Родней Арисменди, Чили Компартиясининг Бош секретари Луис Корвалан, Ҳиндистон Бош министри Индира Ганди, Ҳиндистон прогрессив ёзувчилари миллий федерацияси президиумининг раиси Ғулом Раббоний Тобон каби халқаро миқёсдаги нуфузли кишиларнинг мақолалари ўрин олган.

«Тошкент оқшоми» ва «Вечерный Ташкент» газеталарида юбилей муносабати билан босилган асарларда ўтмиш билан бугуннинг тарихий ворислиги ажралмас бирликда берилган, Ўзбекистон халқларининг буюк инқилоб туфайли эришган улкан ғалабалари, янги жамият қураётган янги инсоннинг вояга етиш, камол топиш жараёни, унинг руҳий дунёси, орзу-умидлари, кураши ва аъмоли бадиий гавдалантирилган. Бу умумий мақсад тўпламда асарлари билан иштирок этган Уйғун, А. Мухтор, Р. Файзий, Р. Бобожон, Э. Воҳидов, А. Орипов, Ҳ. Худойбердиева, Х. Султонов, Усмон Азимов, С. Мадалиев ҳамда бошқа турли ёш ва услубий йўналишга эга ижодкорлар томонидан амалга оширилган.

Булардан ташқари, тўпламга юбилейдан анча илгари ёзилган айрим асарлар ҳам киритилганки, улар бевосита тўпламнинг руҳини ифодаловчи, Тошкентга бағишланган асарлардир. Масалан, Ислом шоир, Ғафур Ғулом асарларида интернационаллик халқнинг асосий фазилатларидан экани мадҳ этилади, социализм туфайли эришилган порлоқ ҳаёт шарафланади.

Адабиёт учун қимматли манба бўлиб қолажак материаллар орасида журналист Анвар Жўрабоевнинг юбилей арафасида асримизнинг улуғ санъаткорларидан бири М. Шолохов билан қилган суҳбати ҳам бор.

Мажмуанинг айрим саҳифаларини, шартли равишда, Тошкент ҳақидаги СССР халқлари адабиёти антологияси, дейиш мумкин. Унда рус адабиёти вакиллари — Георгий Марков, Лев Ошанин, Сергей Баруздин, Евгений Евтушенко, Валерий Ганичев, авар Расул Ҳамзатов, озарбойжонлар — Мирза Иброҳимов ва Воқиф Мамедов, тожик Жалол Икромий, қорақалпоқ Ибройим Юсупов, қозоқ Какимбек Саликов каби адиб ва шоирларнинг мақола, шеър, қўшиқ суҳбатларини ўқиш мумкин. Булғор Йордан Милевнинг Тошкентга бағишланган «Шарқ юлдузи» шеъри бу бадиий географияни янада кенгайтирган.

Тўпламда Тошкент шаҳрининг узоқ ва яқин ўтмишига оид материаллар ҳам анчагина. Булар Зайниддин Восифийнинг XVI асрга мансуб «Бадоеъ ул-вақоеъ» («Нодир воқеалар») номли тарихий асаридан ҳамда Миркарим Осимнинг XVII аср Тошкент тарихига бағишланган қиссасидан парчалар, Э. Юсуповнинг «Кўҳна ва ҳамиша навқирон», А. Муҳаммаджоновнинг «Тошкентнинг 2000 йиллиги қандай аниқланди?» сингари илмий мақолаларидир.

Ҳар қандай шаҳарни, ҳар қандай мамлакатни улуғ қилган куч унинг олижаноб, курашчан ва халқпарвар инсонларидир. Китобдаги Раҳмат Файзий, Ўктам Усмонов, Расул Раҳмонов, Шароф Убайдуллаев, Солиҳ Ёқубов, А. Пўлатов, Э. Адайкина сингари ёзувчи ва журналлистларнинг публицистик мақола, бадиий очерклари шундай характерга эга.

Тошкентнинг ўтмиши ва бугунги жамолини жонлантирувчи кўплаб фотоасарларнинг илова этилгани унинг маърифий ва ташвиқий қимматини янада оширган.

Тўплам материаллари мазмуни, тузилиши хусусида айрим таклиф ва истаклар ҳам билдириш лозим. Унга негадир конкурс мукофотига сазовор бўлган айрим асарлар кирмай қолган. Яна тўпламдан юқори савияли, баркамол асарлар билан бир қаторда, анчагина бўш, саёз асарлар ҳам ўрин олган. Айрим таржима асарларининг савияси кўнгилдагидек эмас.

Мулоҳазаларимиз ниҳоясида бир таклифни ўртага ташламоқчимиз. Маълумки, хориждаги мафкуравий душманларимиз Совет Иттифоқи миллий республикаларида гоҳ маданий-тарихий мерос ва миллий анъаналар топталмоқда, уларга эътибор берилмаяпти, халқнинг ўтмиши унутилмоқда, деб турли-туман найранглар, бўҳтон ва иғволар тарқатишмоқда. Тошкентнинг 2000 йиллик тўйи умумхалқ ва умумдавлат миқёсида кенг нишонлангани, унинг ўтмиши ҳам унутилмагани, бугуни ҳам эъзозланаётгани, бунга деярли бир йил давом этган «Тошкент таронаси» конкурси муносабати билан эълон қилинган адабиёт, санъатнинг турли жанрларидаги юзлаб асарлар ва бу асарлар жамлаб алоҳида китоб ҳолида босилиб чиққанининг ўзиёқ мафкуравий душманларимизнинг уйдирмаларини кескин рад эта олади. Шу боисдан бу китоб ихчамлаштирилган ҳолда «Радуга» нашриётининг Тошкент бўлими томонидан чет тилларга ўгирилса айни муддао бўлур эди.

Матёқуб ҚЎШЖОНОВ,
Бахтиёр НАЗАРОВ

ОТЛАНАМАН ПОРЛОҚ ЙЎЛГА!

ТАҚРИЗ

Беғубор болаликнинг нурли дунёси ҳар бир кишини ўзига мафтун этиб, чорлаб туради. Чунки бу оламда она алласидек соҳир соддалик, меҳр, туйғунлик бор. Айнан шундай фазилатларга эга ижодкоргина том маънодаги болалар шоири бўла олади. Иқтидорли болалар шоири шу боис адабиётимизга зиё олиб киради. Шеърлари эса кўнгилни равшан торттирувчи ноёб ҳодиса саналади.

Ёш шоир Умарали Қурбоновнинг «Ёш гвардия» нашриётида чоп этилган «Қизиқ ўйин» номли илк тўпламидаги шеърлар мўъжаз ва маънодор. Уларда болаларнинг руҳий олами, кечинма, кайфиятлари бевосита ифодаланган. Жумладан, «Аяжоним» шеъридан нурли келажакка талпиниб яшаётган масъул болакайнинг қалб меҳр-муҳаббати уфуриб туради:

Жажжи ниҳол,
Гулғунчаман.
Меҳрингиздан
Бол ичаман.
Сўзларингиз
Жойлаб дилга,
Отланаман
Порлоқ йўлга!
Сиз — қувончим,
Ҳаяжоним,
Меҳрибоним —
Аяжоним!

Бундай хусусият тўпламдаги «Чўлқуварнинг ўғлиман», «Кўмакчилар», «Мактаб», «Аскар акам», «Қовун», «Раққоса», «Бобожоним», «Доно қиз» каби шеърларда ҳам яққол сезилиб туради. Уларда кичкинтойларнинг бобо деҳқон халқимизга, севимли масканлари — мактабга, дўст-биродарлари, табиат, санъат оламига самимий меҳр-муҳаббати, иштиёқи ортиқча ҳашамларсиз, самимий изҳор этилади.

Китобчадаги кўпгина шеърлар оҳорли фикрга, бадиий салмоққа эга. Айтайлик, «Қизил ўйин» шеърида:

Бўлди-ку қизиқ ўйин:
Доктор кўпу, йўқ
касал, —

сатрлари замирига шундай фикрлар сингдирилган: биринчидан, болаларнинг ҳеч қайсиси касал «рол»ини адо этишни хоҳламайди; иккинчидан, доктор кўпайган сари бемор одам қолмайди, деган ишонч. Ўз навбатида, бу икки фикр эзгу тилак («Шундай бўлсин ҳар маҳал!») билан

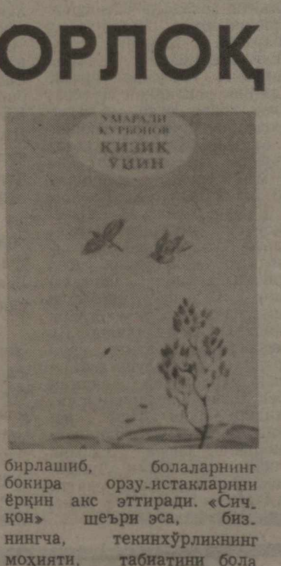

бирлашиб, болаларнинг бокира орзу-истакларини ёрқин акс эттиради. «Сичқон» шеъри эса, бизнингча, текинхўрликнинг моҳияти, табиатини бола кўзи билан янгича тўғри англаш, ифодалашдир:

— Ҳайрон бўлма,
сингилжон,
Сичқон текин ошайди.
Шу важдан у ҳамиша
Ҳавотирда яшайди...

Умарали Қурбонов болалар ҳаётидаги кулгили воқеаларни нозик идрок эта олади: бир шеърда ялқов Нор укаларига буйруқ бериш билан ота-онасига «ёрдамлашади» («Бекорчининг баҳонаси»), бошқасида Нор ўқитувчисининг «Токайгача бировлар бажаришар ишингни?» деган сўроғига «Биров эмас... дадам, ойим», дея жавоб бериб, соддадиллиги туфайли ўзини ўзи фош қилади («Нор ранжиди»).

Қуёш тўпламдаги кўпгина шеърларда эзгулик, ёруғлик, меҳр-саховат рамзи сифатида тилга олинади: «Саратон» шеърида қуёш «нур қозонини жўштирса», «Ёш боғбонлар»да «Ёз қуёшин меҳри лов-лов ёнади», «Олов» шеърида эса олов «Балки қуёш бўлажакман» деган орзуда қўшиқ куйлайди. Бу тамомила қонуний ҳолдир. Чунки болалар — табиатига кўра, қуёшга энг яқин, уларнинг қалбида қуёши бор. Шу боис қуйидаги шеърни қуёшга қасида, дея баҳолагимиз келади:

Қуёш гўё олтин шар,
Шарқдан Ғарбга елади.
Табиатни кун бўйи
Заррин нурга белади.
Ётоғига кечки пайт,
Бош қўяркан, силкир қўл,
«Кўз қароғим — Ер, хайр,
Тонггача тинч, омон бўл!»

Илк тўплами билан ёш шоирни сидқидилдан табриклар эканмиз, унга: «Кичкинтойларнинг катта адабиётига қўйган қадамингиз қутлуғ, ижодий йўлингиз янада нурли бўлсин!», деймиз.

Раҳимжон ОТАЕВ

«Ҳа, ҳа, ўша машҳур Лутфихон ая...»
Асқад МУХТОР

САҲНАМИЗ АЯСИ

Болалигидан ота-онасидан етим қолган Лутфи ўзгалар қўлида, сарсон-саргардонликда яшай бошлади. Кейинчалик Лутфини холаси ўз тарбиясига олди. Лекин тақдир бу «яхши кунлар»ни ҳам кўп кўрди. Кўп ўтмай холаси қазо қилди. Яна ўзгалар эшигида кезиш, бир бурда нон учун бегоналар кўзига мўлтираб боқиш.... Уни ўн уч ёшида эрга бериб юбордилар. Муҳаббат куртаги ҳали бўртмаёқ жойида қотди. Беғубор ёшлик завол топди. Бу фақат ўша давр учун ҳимоясиз, ота-онасиз етимча қизнинг эмас, балки кўпчилик хотин-қизларнинг фожиали тақдири эди. Лутфи севгисиз хонадонни, асрий ақида тартибларини ва ёт эрни тарк этди. Лекин Лутфи эркинликка эришгани билан замон олдида ночор эди. Яна бировлар эшигига борсинми, миннат билан берилган бир бурда нон томоғидан заҳар бўлиб ўтсинми?..

У туғилиб ўсган қишлоғидан бош олиб чиқиб кетди. Икки кун йўл юриб, тинка мадори қуриб, Қўқондаги Чорсу бозорига етиб келди. Бозор бозор-да. Ҳеч ким унга қайрилиб ҳам қарамади. Чўпдек озиб кетган оёқлари энди ҳукмига итоат этмай қўйди. Шилқ этиб устунга суянганича ўтириб қолди... Лутфи бозорда ҳолсизланиб йиқилганида, Холниса деган аёл дўппи бозорида ўзи тиккан дўппиларни сотиш билан овора эди. У Лутфининг йиқилганини кўрди-ю ёрдамга югурди. Сўраб-суриштирмасдан уни уйига бошлади. Холниса зўрға кун кўрар, эри оғир хасталик туфайли оламдан ўтган эди. Етим қолган уч болани тарбиялаш унинг зиммасида. Лекин Лутфи билан гаплашганидан сўнг уни ҳам ўз ёнида олиб қолди. Лутфи чаққонгина қиз эмасми, тезда Холниса билан опа-сингилдай иноқ бўлиб кетди. Холниса ўзининг чеварлик санъатини Лутфига ҳам ўргатди. Холнисанинг рўзғорида сал бўлса-да ўзгариш бўлди. Чунки Лутфи тиккан қийиқ ва дўппилар Қўқон йигитлари орасида машҳур бўлиб қолди. Лутфи узун кечалари кашталарга кўз нурларини тўкиб, ўз қисматидан нолиб, шивирлаганча қўшиқ айтарди:

Сарғайган бу дарахтнинг
Соябони бормикан?
Куйиб ёнган юракнинг
Меҳрибони бормикан?..

Шундай кезларда у томларида лолақизғалдоқлар ял-ял ёнган қишлоғини, кимсасиз ҳовлисини эсларди. Лолақизғалдоқларни ўзига ўхшатар, уларнинг умрини ўзининг ҳаётига қиёсларди. Сўнг ҳамма-ҳаммаси қалбида қўшиққа айланарди. Қўшиқ уни ота-она бўлиб сочларини силайди, бағрига босади, ука бўлиб дардлашади, опа-сингил бўлиб у билан сирлашади. Қўшиқ ҳаётга муҳаббат, яшашга иштиёқ уйғотса-да, лекин уни баралла айтолмасди...

Йиллар ўтди. Лутфихонга баралла қўшиқ айтиш ҳуқуқини Улуғ Октябрь инқилоби берди.

Бир куни Лутфихон янги қўшиқ ўрганиб, дугоналарига айтиб бераётганида, клубга Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий кириб келди. Қизлар «гурр» этиб ўринларидан туришди. Лутфихон ҳам ашулани тўхтатди. Лекин Ҳамзанинг ишораси билан давом эттирди. Қўшиқ тугагандан сўнг Ҳамза Ҳакимзода Лутфихон билан узоқ суҳбатлашди. Кейинчалик Ҳамза бу ширали овоз эгасига ўз қўшиқларидан ўргатди. Оташнафас шоирнинг таклифи билан Лутфихон Саримсоқова Қўқон театрига ишга ўтади. Энди у ўзбек совет театри қалдирғочлари Миршоҳид Мироқилов, Муҳиддин Қориёқубов ва Тамарахоним билан бирга ишлай бошлади.

1928 йили Л. Саримсоқова ўз ҳамкасблари билан Андижон театрига ишга ўтди. Театрда Комил Яшин (адабий эмакдош), Тўхтасин Жалилов, Соиб Хўжаев каби истеъдодли актёрлар билан иш бошлади. Лутфихоним театр саҳнасида Лайли (Хуршид, «Лайли ва Мажнун»), Гулчеҳра (У. Ҳожибеков, «Аршин мол олон»), Маликаи Турандот (К. Гоцци «Маликаи Турандот»), Ҳалима (Ғ. Зафарий, «Ҳалима»), Кумуш хола (Яшин, «Икки коммунист») каби қатор ролларни маҳорат билан ижро этди. 1925—1930 йилларда Фарғона водийсининг меҳнаткашлари ёш актриса ижросида маҳорат билан ўйналган кўплаб ролларни мароқ билан томоша қилдилар.

Лутфихоним Саримсоқованинг Тошкентга, республика музикали драма театрига таклиф этилиши унинг ижодида муҳим аҳамият касб этди. Бу ерда у санъатимизнинг атоқли усталари Бобораҳим Мирзаев, Карим Зокиров, Ҳалима Носирова, Мукаррам Турғунбоева билан ижодий мулоқотда бўлди.

1937 йил санъаткорнинг ҳаёти муҳим воқеаларга бой бўлди. Ўша йили Москвада ўзбек адабиёти ва санъати декадаси қатнашчилари қаторида Лутфихоним «Фарҳод ва Ширин» спектаклида Ёсуман, Комил Яшиннинг «Гулсара» драмасида она ролларини маҳорат билан ижро этиб, пойтахт томошабинларининг олқишига сазовор бўлди. Бу ҳақда «Правда» газетаси 1937 йил 26 май сонида шундай деб ёзган эди: «Ҳ. Носирова, Тамарахоним, Л. Саримсоқованинг муваффақияти — большевиклар ғалабаси, паранжидан озод бўлган ўзбек хотин-қизларининг тантанасидир. «Гулсара» лирикали драмасида улар ўз ҳаётлари ҳақида ҳикоя қиладилар. Бу спектакль ўз озодлиги учун курашган, халқ душманлари билан мардонавор олишган ўзбек хотин-қизларининг тарихидир. Шуни айтиш керакки, спектаклда асар қаҳрамонининг онаси Ойсара ролини ижро этган Лутфихоним Саримсоқова катта драматик талантга эга эканлигини намойиш этди».

60

Актриса ўша йили Ўзбекистон ССР халқ артисти унвонига сазовор бўлди.

1939 йил апрель ойида Ўзбекистонда дуторчи хотин-қизлар ансамбли ташкил этилди. Ансамблга Л. Саримсоқова бадиий раҳбар қилиб тайинланди. Лутфихоним Саримсоқова серқирра ижодкор. У, айниқса, ўзбек опера театрининг ташкил этилишида фаоллик кўрсатди. Опера театрининг дастлабки ижрочиларидан бири бўлиб қолди. Ўзбек тилида ижро этилган Е. Брусиловскийнинг «Эр тарғин» операсидаги Тама, М. Магомаевнинг «Наргис» операсидаги Нознoз партияларини муваффақиятли ижро этди.

1939 йили Тошкентда ҳозирги Муқимий номидаги ўзбек музикали драма театри ташкил топди. Л. Саримсоқова шу театрга ишга ўтди. Унинг бу театр саҳнасида ижро этган илк роли Ҳамза Ҳакимзоданинг «Майсаранинг иши» комедиясидаги Майсара роли бўлди.

Лутфихонимнинг ижодий хислатларидан бири шуки, у бир-бирига зид ролларни ҳам маҳорат билан ижро этган. «Нурхон»даги мушфиқ она, «Олтин кўл»даги Жамол хола, «Истеъдод»даги коммунист аёл, «Паранжи сирлари»даги Мастура сатанг ёки «Фарҳод ва Ширин»даги Ёсуман мутлақо бир-бирига ўхшамайди. Л. Саримсоқова икки юздан ортиқ ўзбек аёллари образини яратиб, театр тарихида янги-янги саҳифалар очди. У илк бор она образини 1929 йили «Ҳалима» музикали драмасида яратди. Аслида бош қаҳрамон эмас, балки эпизодик она образи Лутфихоним Саримсоқовага шуҳрат келтирди. Шу-шу актрисани «Ая» деб атай бошладилар.

Агар биз рақамларга мурожаат қилсак, Лутфихоним Саримсоқова 55 йил мобайнида 16000 мартадан ошиқ саҳнада кўринди. 2—3 соатли спектакль образини жонлантириш учун неча-неча соатлар, бедор кечалар сарф бўлади, шундагина образ қиёмига етади. Агар бундан хулоса чиқарсак, санъаткорнинг машаққатли йўли янада ойдинроқ бўлади.

Л. Саримсоқова қатор йиллар ижодий фаолиятини кино санъати билан чамбарчас боғлаб олиб борди. Аянинг кино лентaларга кўчган ҳаёти ўзи бир мактаб. Унинг бу оммавий санъатдаги фаолияти 1931 йилда Марғилон фабрикасида суратга олинган «Озод» фильмида иштирок этиши билан бошланди. 1936 йил лентага туширилган «Қасам» номли илк овозли картинада она образини яратди. Лутфихоним экранда кўп кўринмайди, кўп гапирмайди, аммо унинг ғамгин кўзлари, титраб турган қўллари томошабин кўз ўнгидан кетмайди. Бу аёлнинг бутун умри забунликда, муҳтожликда ўтган. У ўзининг аянчли ҳаётига кўникиб кетган. Мана шу кезларда унинг келини Саодат ўтмиш пардаларини бирданига йиртиб ташлади. Кўчага чачвонсиз чиқди. Шундагина қайнона ўзини қул қилиб келаётган ўтмиш иллатларини тушуна бошлайди. Инсон онгидаги мана шу мураккаб психологик ўзгаришни бир-икки ҳолатда акс эттириш ғоят мушкул. Лекин Лутфихоним бунинг уддасидан чиқади.

... Ана, бутунлай бадарға қилинган яккаю ёлғиз ўғли келганини эшитган она бутун вужуди билан ўғли томон елиб келмоқда. Унинг қайғу ва ҳасратдан ажин босган юзларида ҳаяжон ва қувонч ёшлари. Она югурар экан ўзини тутолмай: «Ўғлим! Ўғлим!» — дейди.

Ниҳоят, ўғлининг васлига етгач, уни бағрига босади...

«Осиё устида бўрон» бадиий фильмидаги бу ҳаяжонли кадрларни кўраётган томошабин кўз ёшларини тия олмайди. Биз Лутфихон аяни шу эпизоддагина кўрамиз. Лекин шу кичик кадрдаги онанинг улуғвор қалбини ҳеч қачон унутиб бўлмайди.

Лутфихоним Саримсоқова экранда ҳам 40 га яқин образ яратди. Бу образлар ўзининг ранг-баранглиги билан, ўзбек оналарининг характерларини улуғловчи жиҳатлари билан томошабинлар қалбидан чуқур жой олди. «Фарзандлар», «Иккинчи баҳор», «Маҳаллада дув-дув гап», «Ҳамза», «Стадионда учрашамиз», «Сен етим эмассан», «Фарҳоднинг жасорати» сингари ўнлаб фильмларда Лутфихоним Саримсоқова етук кино санъаткори эканлигини намойиш қилди. Айниқса, «Сен етим эмассан» картинасининг сара фильмлар қаторидан ўрин олишида севимли актрисамиз, СССР халқ артисти Л. Саримсоқованинг хизматлари катта. Фильмдаги Фотима хола образида ўзбек онасининг ажойиб фазилатлари мужассамлашган. Лутфихон аянинг ўзи ҳам Улуғ Ватан уруши йилларида бошпанасиз қолган гўдакнинг бошини силаган, уни вояга етказган. У шаҳримизга кўчириб келтирилган болалардан бирини биринчилар қатори бағрига олди. Қизчанинг исми Катя эди. Кейин унга Каромат деб ўзбекча исм қўйдилар. Ая Кароматни бутун оналик меҳрини бериб тарбиялади. Ҳозирги кунда Каромат Данюкова Самарқанддаги мактабгача тарбия педагогика билим юртида психологиядан дарс беради.

Лутфихоним Саримсоқова бутун умрини санъатга бағишлаган, совет санъаткори деган номни ҳамиша пок ва муқаддас деб билган, ўзининг бутун қалб ҳарорати, ноёб истеъдодини халққа бахшида этган санъаткор. Рус театри саҳнасининг Тарасова, Гоголева сингари буюк актрисалари даражасига кўтарилган Лутфихоним Саримсоқова жуда катта санъаткорлар авлодига устоз бўлиб қолди.

Абдураззоқ КАРИМОВ

БИЗНИНГ АНКЕТА

1. Ёшлигингизда ким бўлишни орзу қилгансиз? Ўша орзуингиз ушалдими?
2. Тақлид қилганмисиз? Умуман, тақлид ҳақида қандай фикрдасиз?
3. Бахтли тасодифларга ишонасизми? Шундай тасодифлар ҳаётингизда бўлганми?
4. Санъаткор шахси ҳақида идеалингиз?
5. Танқидга муносабатингиз? Санъат танқидчилари фаолияти Сизни қониқтирадими?
6. Сизга энг кучли таъсир этган санъат асари ёки китоб қайси?
7. Сизнингча, санъатнинг қайси соҳалари илғор, қайсилари оқсаяпти?
8. Сизнингча, халтурачи қандай пайдо бўлади? Уни ўзингиз фош қилишни истайсизми ёки бошқалар фош қилганини маъқул кўрасизми?
9. Қийинчиликларни қандай енгиб ўтасиз?
10. Санъатнинг умуминсоний қиммати ҳақида нималар дея оласиз?
11. Сиз ҳамиша интилган орзу?

Илёс АКБАРОВ,
Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, профессор

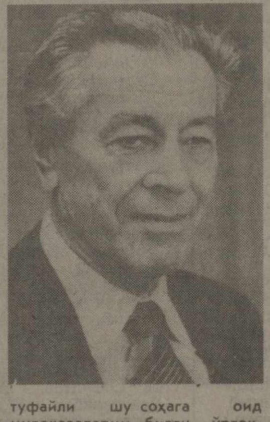

1. Педагогика техникумига киргунимга қадар бу тўғрида ўйламаганман. Техникумнинг комсомол ячейкасига ариза бердим ва комсомол ишларига қатнашиб юрдим. У ерда музика сирларини ўрганишга қизиқиш уйғонди. Шундан кейин педагогика техникумини ташлаб, музика техникумига ўқишга кирдим...

2. Тошкент Консерваториясининг композиторлик кафедрасида ўқиб юрган кезларимда таниқли композиторларнинг қайта ишланган Шарқ миллий музика асарларини кўп тинглар эдим. Айни пайтда, уларга тақлид қилишга уринардим. Менингча, ижоднинг бошланғич даврида машҳур асарларга тақлид қилиш баъзан фойда ҳам беради.

Масалан, немис композитори Моцартнинг буюклигини тан олмаган киши йўқ. Ваҳоланки, унинг илк машқлари, ижоддаги биринчи қадамлари ажойиб композитор Бахнинг машҳур асарларига тақлиддан бошланган. Зеҳни ниҳоятда ўткир Моцарт шўх ритм танлашда Бах тажрибасидан баҳраманд бўлган.

3. Ҳаётда бахтли тасодифлар бўлади. Бу тасодифлар ижодий фаолият ривожига оз бўлса-да фойда беради, деб ўйлайман.

4. Биринчи галда хайрихоҳлик ва камтарлик фазилатларини зарур деб биламан. Бундай инсоний хислатларни устозим Виктор Александрович Успенскийнинг ижодида, кундалик ҳаётида кўп кўрганман. Унинг уйи катта меҳмонхонани эслатарди. Уникига машҳур ҳофиз Шораҳим Шоумаров, Юнус Ражабий, Акбар Ҳайдаровдек атоқли созанда-хонандалар тез-тез келиб туришарди. Виктор Александрович билимини намойиш этишга ошиқмасди. Суҳбатдоши ўзини эркин тутиши учун шароит яратиб, уни тинглашни севарди.

5. Ғаразсиз, самимий танқид (айниқса, ижодий, илмий иш соҳасида), самимий маслаҳатлар катта аҳамиятга эга. Албатта, буни ижодкор қунт билан тинглаб, ғаразсиз қабул қилса, янада яхши бўлади. Лекин, шуни ҳам айтиш керакки, айрим ижодкорлар (қайси соҳада бўлишидан қатъи назар) самимий танқидни нотўғри қабул қиладилар.

6. Бундай асарлар кўп. Виктор Гюго асарларида йирик тарихий воқеалар айрим кишиларнинг шахсий ҳаёти билан чамбарчас боғланган ҳолда кўрсатилиши («Сафиллар»), Теодор Драйзернинг инсон психологиясини ниҳоятда чуқур билиши ҳамда уни бадиий мукаммал ифодалай олиши («Бахтиқаро Керри»), Бизенинг «Кармен» операсидаги ўйноқи, айни вақтда ўйчан, кучли драматизмга тўла музика, Пётр Ильич Чайковскийнинг «Оққуш кўли» балетидаги ёқимли лирик садолар, Расул Ҳамзатов шеъриятидаги чуқур фалсафа, хонанда Клавдия Шульженко қўшиқларидаги кучли ҳаяжон мени ҳамиша ҳайратга солади. Мутал Бурҳоновнинг романслари ҳам эстетик завқ бағишлайди.

Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар», Ойбекнинг «Навоий», «Қутлуғ қон», шунингдек, Абдулла Қаҳҳор, Асқад Мухтор асарлари, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов шеърлари менга илҳом беради.

7. Асосан музика масалалари билан шуғулланганлигим туфайли шу соҳага оид мулоҳазаларим билан ўртоқлашмоқчиман. Биринчидан, профессионал таълим олган композиторлар, музикашунослардан санъат, маданиятимизнинг турли соҳаларида кенг фойдаланилмоқда, деб бўлмайди. Масалан, музикали кинофильмлар ишлаб чиқаришда, умуман, республика композиторлари ижодидан кинода, телевидениеда кенг фойдаланиш учун нималар қилинмоқда? Ўйлайманки, Мирсодиқ Тожиев, Мирхалил Маҳмудов, Тўлқин Қурбонов, Рустам Абдуллаев ва бошқа композиторлар кинога, телевидениега жалб этилса, фойдали бўларди. Иккинчидан, келгусида музика соҳасида ижод қиладиган, илмий иш олиб борадиган кадрларни тайёрлашга жиддий аҳамият бериш керак.

8. Халтура, менингча, ижодга масъулиятсиз қарашдан пайдо бўлади. Масалан, баъзи созандалар «бастакорлик» қилиш ниятида ўзлари ижро этиб юрган айрим халқ куйларига турлича ўзгаришлар киритиб, «Бу — менинг музикам», деб эълон қиладилар. Сўнгги йилларда шундай «музика асарлари» тез-тез янграмоқда. Бу — иллат. Тезроқ унинг олдини олишимиз керак.

9. Қийинчиликни ҳар ким ўзича енгади. Бетховен қулоғи эшитмай қола бошлаганида (музикачи учун бу фожиа эканлигини айтмасам ҳам бўлар) янада кўпроқ куй ижод этган, тинимсиз меҳнат қилган. Ўша оғир дамда Вечеллерга ёзган бир хатида шундай сўзлар бор: «Ҳаётимни ёзаётган ноталаримсиз тасаввур эта олмайман. Ҳаётим шу ноталаримда. Бир асарни тугатиб бўлмасимданоқ бошқаси устида иш бошлаб юбораяпман. Кўпинча бир вақтнинг ўзида уч-тўрт асар устида ишлаяпман...» Демак, Бетховен қийинчиликни меҳнат, ижод билан енгган.

Мен қийинчиликларни ишни янада пухтароқ бажариб, сафдошларимнинг самимий маслаҳатларига таяниш билан енгишга ҳаракат қиламан.

10. Санъатнинг ҳамма тури инсониятнинг хулқ-атвори, маданиятини тўғри тушунишда ёшларимизга кўмакдош бўлади, деб ўйлайман.

Санъат ва унинг энг яхши асарлари инсоннинг камол топиши учун хизмат қилиб келган. Санъатнинг чексиз имкониятларини ҳисобга олган ҳолда, унинг зиммасига масъулиятли вазифалар юкланмоқда. Тинчликни, халқлар дўстлигини мустаҳкамлаш, ер юзида демократик принципларнинг тантанаси учун хизмат қилиш илғор адабиёт, санъатнинг интернационал бурчидир.

11. Ҳар доим, кун сайин ривожланаётган фан, маданият, санъат ва бошқа соҳалар билан мунтазам танишиб боришни орзу қиламан, афсуски, бунинг учун ҳамиша ҳам вақт ва имконият бўлавермайди-да...

ЯХШИ НИЯТ

Илк бор бу хонандани телевидение орқали берилган ёшлар кечасида тинглаганман. Ўшанда у Давид Тухмановнинг «Салом, онажон» қўшиғини ижро этганди. Тўғри, бу қўшиқни кўпгина хонандалар қиёмига етказиб куйлаганлар. Лекин бу қиз ижросида ўзгача самимият, ҳақиқий оҳанг бор эди. Айниқса, қўлидаги гитаранинг ажиб оҳанглари қўшиққа янада жозиба бағишларди. Ўзига хос овози, қўшиққа муносабати унинг келажагидан далолат берарди.

Мана бугун ўша, гитара чалиб қўшиқ айтган қиз — Ўзбекистон Телевидение ва радиоэшиттириш давлат комитети эстрада-симфоник оркестрининг солисти Надежда Чурадаева 1984 йилги Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати деган юксак номга сазовор бўлди.

— Надя, сиз республика Ленин комсомоли мукофоти лауреати бўлганингизни билганингизда нималарни ҳис қилдингиз?

— Очиғи, ҳаяжонланганимдан рўйхатдан фамилиямни қидириб, топа олмадим. Бу мукофот кишига катта масъулият юклайди. Бир нарса мени таажжубга солади. Айрим ижодкорлар унвон ёки мукофот олишлари билан хотиржам бўлиб қоладилар: гўё бошқа қиладиган иш қолмагандек. Ҳақотки, гап фақат шунда бўлса? Йўқ, ҳақиқий ижод бир умр давом этиши керак.

— Айтганча, сиз Тошкент Политехника институтини инженер-механиклик ихтисоси бўйича тугатгансиз-ку...

— Қандай қилиб эстрада қўшиқчиси бўлиб қолдингиз, демоқчисиз-да. Бу ерда менинг санъатга, қўшиққа бўлган чуқур муҳаббатим, болалик орзуим устун чиқди. Ҳаётим қўшиқ, фақат қўшиқ билан боғлиқ эканлигини тушуниб етдим. Тошкент Давлат консерваторияси, Тошкент Театр ва рассомлик санъати институтида олган сабоқларим ижоднинг меҳнатталаб йўлига чиқишимга ёрдам берди. Ҳозир репертуаримда кўп миллатли совет ва ўзбек композиторларининг турли мавзудаги кўплаб қўшиқлари бор. Айниқса, «Фироқ ўтдими?», «Этиксоз ҳақида қўшиқ», «Ўғил алласи», «Мактаб қўшиғи», «Дунё болалар нигоҳида», «Ошиқларга не даркор» каби қўшиқлар мен учун ниҳоятда қадрли. Бу қўшиқлар билан Ўрта Осиё республикаларини, Москва, Минск, Ереван ва Иттифоқимизнинг бошқа шаҳарларини, Польша, ГДР, Афғонистон Демократик Республикасини айланиб чиқдим.

— Албатта, ижодий фаолиятингизда кимдир ўрнак бўлган, кимдир яқиндан кўмаклашган...

— Грузиялик машҳур хонанда Нана Брегвадзе қўшиқларини жуда ёқтираман. У ниҳоятда оддий ва табиий куйлайди. Ўзбекистон ССР халқ артисти Муҳаббат Шамаевадан миннатдорман. Яширишнинг ҳожати йўқ, баъзи санъаткорларимиз орасида фақат ўзини ўйловчи шахсиятпараст кишилар ҳам учраб қолади. Муҳаббат опа жуда самимий, беғараз маслаҳатчи. Ҳеч кимдан ёрдамини аямайди.

— Эстрада хонандаси сифатида бугунги ўзбек эстрадаси ҳақида нима дея оласиз? Бу жанрда ижод қилаётган композиторлар хусусидаги фикрингизни ҳам билмоқчи эдик.

— Тўғриси, ўзбек эстрадасининг бугунги аҳволи мени қониқтирмайди. Республикамизда Бутуниттифоқ, Халқаро конкурсларнинг лауреатлари кўп. Бироқ томошабинлар оммаси уларнинг кўпини яхши танимайди? Ҳар ҳолда буни жиддий ўйлаб кўриш керак. Композиторларга келсак, Қаландаров, Милов, Ширяев каби ижодкорларнинг иш услуби менга ёқади. Ҳозир профессионал ва ёш композиторларнинг кўпаяётганлиги қувонарли. Лекин бу ёшларнинг музика оламига кириб келишлари бирмунча қийин бўляпти. Масалан, истеъдодли композитор Аваз Мансуровнинг «Музқаймоқ» қўшиғини ёзиш учун икки ойдан ортиқ вақт сарфладик.

— Ҳозир нималар устида ишлаяпсиз?

— Яқин режаларимдан бири — Янги йилга яхши қўшиқ совға қилиш. Буюк ғалабанинг 40 йиллигига беш қўшиқдан иборат туркум тайёрлаяпман. Уруш ҳақидаги бу кичик ҳикоянинг шеърларини В. Баграмов ёзган, В. Милов музика басталаган. Фақат гитара билан ижро этиладиган программа ташкил қилиш ниятим бор. Шунингдек, телевидение учун қувноқ номерлардан иборат концерт программаси тайёрлаяпман. Хуллас, қилинадиган ишлар кўп.

— Булар албатта, амалга ошириладиган ишлар режаси. Ҳозирча орзу бўлиб турган режалар ҳам бордир...

— Ким билади, буларни айтиш шартмикан... Келинг, сирлигича қолиб кетмасин. Шу пайтгача «Акмал, аждаҳо ва малика», «Комила» фильмларида қўшиқ ижро этдим. Лекин фильмларда суратга тушишни ҳам истайман. Айниқса, музикали картиналар яратилишини орзу қиламан.

— Биз орзуларингиз амалга ошишига тилакдошмиз.

Гулчеҳра УМАРОВА

ИМТИҲОН ОЛДИДАН... К. РОМЕЕВ фотоси

ТЕЛЕЭКРАН ҚАРШИСИДАГИ ЎЙЛАР

ЎЗИГА ХОС ТАЛҚИН

Яқинда телеэкранда «Бир актёр театри» адабий кўрсатуви намойиш қилинди. Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театрининг ёш, иқтидорли актёри Гулбаҳор Раҳимова шоир Жамол Камолнинг «Армон» эртак-достонини ўқиди.

Кўпгина спектакллар билан бизни мамнун этиб келаётган телеэкранда бу сафар яхши асар кўрсатилди. «Армон» авторнинг равшан, бақувват, пишиқ асарларидан. Г. Раҳимова асарни катта муҳаббат билан қўлга олгани сезилиб турибди. У асарнинг драматик ва психологик оқимига путур етказмайди, йўналиши, мазмунига яраша сайқаллар топади.

Спектаклнинг мавзуи алоҳида аҳамиятга эга. Асар бугуннинг долзарб мавзуида. У Буюк ғалабанинг 40 йиллигига бағишланган. Уч севикли фарзандини Ватан ҳимоясига кузатган ва уларнинг ҳалокатидан хабар топган матонатли Она ҳақида, унинг Она ер ва Она табиат билан мулоқоти, урушга қарши нафрати ва чексиз исёни ҳақида! Актёр ана шу Она образини шоирона, санъаткорона талқин этади. Шоир лоақал «Учовидан бири омон қайтар», деб умри остонада ўтган муштоқ Она образини тавсиф этаркан, уни актрисанинг санъати ва маҳоратига атаб ёзгандек ҳис қиласиз. Гулбаҳор мана шундай ҳис-ҳаяжон билан ўйнайди. Талаффуз, шеърий оҳангларда нафосат ва назокат ҳоким.

Ниҳоят, Онанинг кўз олдида тирик пайдо бўлган уч фарзанди билан учрашув жараёнидаги мулоқоти наинки шоирнинг, ижрочининг ҳам катта ютуғидир. Бу муваффақият билан уни табрикласа арзийди.

Туроб ТЎЛА,
Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси

АКС САДО

«НЕГА ТИРАЖИ КАМ?»

Газетанинг шу йил 12 октябрь сонида босилган «Нега тиражи кам?» сарлавҳали материалда кўнгилдаги гап айтилган. Ростдан ҳам, кўпгина зарур қўлланмаларнинг тиражи нега кам?

Яқинда йўл ҳаракати қоидаларига ўзгартиришлар киритилди. Бу ўзгартиришлар билан чиққан кўча ҳаракати хавфсизлиги ҳақидаги китобчани бирор магазин ёки киоскадан топишингиз амримаҳол. Бундай қўлланмалар ёнига Андижон шаҳридаги магазинларда қолиб кетган китобларни қўшиб сотишади. Меҳнат, граждaнлик ва жиноят қонунчилигига оид китобларни ҳам топиш қийин. Шу сингари қўлланма ва қонунлар мажмуалари кундалик ҳаётда тез-тез керак бўлади. Қолаверса, бундай китоблар корхона ва ташкилотларда ишни тўғри ташкил этиш, қонунчиликни мустаҳкамлаш бўйича холис консультантлик вазифасини ўтайди.

Китоб нашр этишни режалаштиришда Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари давлат комитетидаги масъул ўртоқлар буни эсда тутишларини илтимос қиламиз.

И. ОБИДОВ
Андижон

ҲАФТА ЯНГИЛИКЛАРИ

Редакцияда учрашув

Ўтган жума куни «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси редакциясига канадалик коммунист ёзувчи Николай Криллович Гринчишен ташриф буюрди. У билан бирга Украина — Канада дўстлик жамиятининг вакили Юрий Гаврилович Батировский ҳам бирга келди. Газетанинг бош редактори, ёзувчи Одил Ёқубов коллектив амалга ошираётган ишлар ҳақида, адабиёт, санъат проблемаларини, ижтимоий масалаларни ёритишда қўлга киритилган ютуқлар, навбатдаги вазифалар ҳақида меҳмонларга гапириб берди.

Шундан сўнг Николай Гринчишен (у Торонто шаҳрида чиқадиган «Жизнь и слова» ҳафталик газетанинг бош редактори) Канада адабий ҳаёти, ўзи редакторлик қиладиган газета фаолияти ҳақида учрашув қатнашчиларига сўзлаб берди. Шу билан бирга, Совет Иттифоқи, жумладан Тошкент шаҳридан, турли ташкилотларда бўлган учрашувлардан олган таассуротлари билан ўртоқлашди. СССР халқлари ўртасидаги дўстлик, ҳамкорлик мени ҳаяжонга солди, деди канадалик адиб. Бу нарсани Ўзбекистонда ҳам яққол кўриш мумкин. Ўзининг 60 йиллик юбилейини нишонлаш арафасида турган республиканинг Совет ҳокимияти йилларида эришган ютуқлари кишини лол қолдиради, деб таъкидлади у.

ҲИСОБОТ-САЙЛОВ ЙИҒИЛИШИ

Чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқалар Ўзбекистон жамияти партия ташкилотининг ҳисобот-сайлов йиғилиши бўлиб ўтди. Жамият бошланғич партия ташкилотининг секретари Ж. Шарипова ҳисобот даврида амалга оширилган ишлар юзасидан доклад қилди.

Доклад юзасидан музокарада Чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқалар Ўзбекистон жамияти президиумининг раиси И. Тўхтахўжаева, П. Зиёвуддинов, М. Султонов, Б. Хўжаев, М. Раҳимов, Н. Шодибекова ва бошқа ўртоқлар сўзга чиқиб, қўлга киритилган ютуқларни қайд этиш билан бирга, йўл қўйилган камчиликлар хусусида ҳам гапирдилар.

Жамият бошланғич партия ташкилоти секретарлигига ривожланаётган мамлакатлар бўлимининг мудири Б. Хўжаев сайланди.

САҲНАДА «НУРХОН»

Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига Рус ёш томошабинлар театри муносиб совға тайёрлади. Социалистик меҳнат Қаҳрамони, драматург Комил Яшиннинг «Нурхон» драмаси режиссёр Олег Блинский томонидан биринчи маротаба рус театри саҳнасида томошабинлар эътиборига ҳавола этилди.

Ўзбек халқининг оташқалб фарзанди Нурхоннинг озодлик ва тенглик йўлидаги курашчан ҳаётини ёрқин акс эттиришда режиссёр Л. Чемоданова, рассом В. Юрьев ва композитор Н. Зокировнинг меҳнатини алоҳида таъкидлаш жоиз. Асосий ролларни ижро этган И. Зосимова, С. Заботин, А. Колмагоров, Н. Дубаков ва Л. Фёдорова каби актёрларнинг ижрочилик маҳоратлари томошабинларга манзур бўлди.

З. СОЛИЕВА

Суратда: «Нурхон» спектаклидан бир кўриниш.

В. МОЛГАЧЕВ фотоси.

АГИТПОЕЗД САФАРДАН ҚАЙТДИ

Республика ЛКСМ Марказий Комитетининг «Ўзбекистон комсомоли» агитпоезди навбатдаги сафардан қайтиб келди. Бу галги учрашувлар Жиззах области далаларида бўлди.

Комсомол ветерани Чиннихон ая Иброҳимова, Улуғ Ватан уруши қатнашчиси Р. Нуруллаев пахтакорлар, студент ва ўқувчилар олдида сўзга чиқиб, хотираларидан, ўша давр комсомолларининг қаҳрамонлиги тўғрисида гапириб бердилар.

Шоира Гулчеҳра Йўлдошева ўқиган шеърлар, республика цирк-эстрада студиясининг «Тантана» вокал-чолғу ҳамда Бухоро область, Шофиркон район маданият уйи «Бинафша» ансамбллари қатнашчиларининг чиқишлари тингловчиларда яхши таассурот қолдирди.

Марказий нашрларда

«ОКТЯБРЬ»

Журналнинг 10-сонида «Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. Б. Усмонхўжаевнинг «Дўстлик ва қардошлик йўллари билан» сарлавҳали мақоласи босилган. Автор мақолада серқуёш республикамиз совет халқларининг ягона оиласида, Коммунистик партия раҳбарлигида қишлоқ хўжалиги, саноат, фан-маданият соҳасида эришган улкан муваффақиятлар, халқимизнинг партиямиз қарорларини амалга ошириш борасида олиб бораётган ишлари ҳақида ёзади. Шу сонда ўзбек совет адабиётининг турли авлодларига мансуб шоирлар — Уйғун, Зулфия, Туроб Тўла, Асқад Мухтор, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Ҳалима Худойбердиева, Муҳаммад Али, Гулчеҳра Нуруллаева, Омон Матжон, Ҳусниддин Шарипов, Шавкат Раҳмон, Мирпўлат Мирзаев, Келди Қодиров ва Низомжон Парданинг шеърлари эълон қилинган. Таржимонлар: А. Наумов, Я. Козловский, А. Файнберг, М. Ҳамроев, Н. Гребнев, Я. Серпин, А. Передреев, С. Мадалиев, В. Шленский, З. Туманова.

«СОВЕТСКАЯ КУЛЬТУРА»

Газетанинг шу йилги 137-сонида СССР халқ артисти Евгений Светлановнинг композитор Сергей Прокофьевнинг Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР Давлат академик театрида саҳналаштирилган «Оловли фаришта» операсига бағишланган «Жасорат учун мукофот» сарлавҳали мақоласи чоп этилган. Автор унда «Оловли фаришта» спектаклини театр коллективининг катта ютуғи, бутун совет музика санъатининг байрами сифатида баҳолайди.

«ИЗВЕСТИЯ»

Газетанинг 18 ноябрь сонида «Учрашувлар» рубрикаси остида Владимир Синельниковнинг «Хотирада сақлашимиз керак» сарлавҳали суҳбат-мақоласи ёритилган. Мақолада В. Синельников совет ҳужжатли киносининг устодларидан бири, жаҳонгашта санъаткор Малик Қаюмовнинг ижодий йўли ҳақида қизиқарли ҳикоя қилади.

ЁШ РАССОМ КЎРГАЗМАСИ

Илҳом» ижодкор ёшлар клубида ёш рассом Рафиқ Қораевнинг шахсий кўргазмаси очилди. Кўргазмадан унинг элликка яқин асари ўрин эгаллаган.

Р. Қораев тасвирий санъатнинг барча жанрларида муваффақиятли ижод қилмоқда. Буни унинг пейзаж, портрет каби жанрлардаги асарларидан кўриш мумкин.

Асли каттақўрғонлик бўлган ёш рассомни болалигидаёқ Самарқанд ўзининг тарихий обидалари, бетакрор гўзаллиги билан ром этган эди. Шунинг учун бўлса керак, унинг ижодида тарихий мавзу алоҳида ўрин тутади.

Рафиқ Қораевнинг кўргазмага қўйилган «Темур дарвозаси» асари, Александр Македонский ҳаётига бағишланган эскизлари, «Шарқ алломалари» триптихи санъат мухлисларида катта қизиқиш уйғотмоқда.

«БАХШИ»

Тошкентдаги республика Кино уйида «Ўзбектелефильм» студиясида суратга олинган «Бахши» номли фильмнинг премьераси бўлиб ўтди. Фильм «Яна тонг отди», «Тонгдан шомгача», «Шомдан тонгача» деб номланган уч қисмдан иборат. Ўн минут давом этадиган бу картинадан халқ шоирлари фаолияти ҳақида яхши маълумот олиш мумкин.

Фильм ўзбек халқининг миллий урф-одатларини ўзида акс эттирганлиги билан ҳам қимматлидир. Айниқса, халқ сайиллари, кураш, кўпкари, келин салом каби анъаналар тасвирланган қизиқарли эпизодлар томошабинлар ёдида узоқ вақт сақланиб қолади.

Фильмни Отаёр сценарийси асосида режиссёр Баҳодир Музаффаров суратга олган. Оператор — Шуҳрат Мақсудов.

ДАЛАДА КОНЦЕРТ

Ўзбек Давлат филармониясининг бир гуруҳ артистлари Чиноз районида бўлишиб колхоз ва совхозларнинг дала шийпонларида концертлар бердилар. Колхозчилар Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Шариф Султонов, солистлар — Муродилла Норқулов, Рустам Отажонов, бадиий ўқиш усталари — Абулқосим Тўйчиев, Кенжабой Тўраев, рақҳоса Раҳимахон Рихсиева чиқишларини олқишлар билан кутиб олдилар.

Тоштемир Тоҳиров бошчилигидаги бу концерт бригадаси бундан олдин Жиззах, Сирдарё ва Бухоро областларининг пахтакорлари ҳузурида ҳам бўлиб, концертлар берган эди.

ҚИРҒИЗИСТОН АРХИТЕКТУРАСИ КУНЛАРИ

Ўрта Осиё республикалари ва Компартияларининг 60 йиллигига бағишлаб ўтказилаётган архитекторларнинг дўстлик учрашувлари давом этмоқда. Яқинда республикамиз архитекторлари қирғизистонлик ҳамкасблари ҳузурида бўлиб қайтган эдилар.

14 ноябрь куни қирғиз архитекторлари пойтахтимизга ташриф буюрдилар. Республикамизда қардош республика архитектураси кунлари бошланди. Қирғизистон ССРда хизмат кўрсатган архитекторлар — қардош республика Архитекторлар союзи правлениеси президиуми раисининг ўринбосари Асқар Исаев, «Киргизгипрострой» лойиҳалаш институти бош архитектори Владимир Иванов ҳамда «Колхозпроект» лойиҳалаш институти бош архитектори Анвар Турсунов олтмиш йил мобайнида архитектура соҳасида эришган ютуқлари ҳақида гапириб бердилар.

Шу куни Ўзбекистон ССР Архитекторлар союзи кўргазмалар залида Қирғизистон ССР архитектурасининг 60 йиллик тараққиётига бағишланган кўргазма очилди. Унда элликдан ортиқ турар-жой, маданий-маиший ва саноат корхоналари бинолари архитектурасининг лойиҳалари намойиш этилмоқда.

Суратда: қирғизистонлик архитекторлар А. Исаев ва А. Турсунов ўзбекистонлик ҳамкасблари даврасида.

ПАХТАЗОРДА АДАБИЁТ БАЙРАМИ

Ўзбекистонда ҳамма пахтакор! Бу сўзлар долзарб кунларимизнинг жанговар шиори бўлиб янграмоқда. Сурхон воҳасида ёшу қари енг шимариб пахта учун курашяпти. Шу кунларда сурхонлик ҳар бир киши қалбида пахта ва пахтазор ҳароратини туймоқда. Далада ҳақиқий меҳнат байрами: йиғим-терим билан бир қаторда мушоиралар ва китобхонлик, агитбригадаларнинг чиқишлари, ёзувчи, шоирлар билан учрашувлар...

Зеро, ҳар мисқол пахта, ҳар мисра шеър ҳаётбахш туйғу мевасидир. Яқинда Сурхондарёда адабиёт байрами ўтказилди. Унда москвалик ва тошкентлик ижодкорлар, область шоир ва ёзувчилари актив иштирок этишди.

—Сурхондарёда илк бор бўлишим, — дейди москвалик шоир, «Дружба народов» журнали редакцияси ходими Виктор Тростянский. — Бу ерда пахта ишқи билан меҳнат қилаётган ҳақиқий ватанпарварларни кўрдим. Ватан шаънини меҳнат билан улуғлаш энг олий бурчдир...

— Пахтакорларнинг китобхонлиги мени мафтун этди, —дейди ёзувчи Н. Сучков. — Роман ва қиссаларимнинг аксар қаҳрамонлари ўзбеклар.

Шеробод, Гагарин, Жарқўрғон районлари пахтазорларида ўтган учрашувларда тошкентлик ёзувчи К. Волков, республика Ёзувчилар союзи пропаганда бюроси ходимаси Л. Никитина иштирок этдилар.

Юбилейолди адабиёт байрами областнинг бошқа районларида ҳам кўтаринки руҳда ўтди. Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими, шоир Угай Дегук, Низомжон Парда, Константин Аксионов, Болта Ёриев, Мирза Кенжабоев, Ч. Ёқубов, З. Мамажонов, Ҳ. Бадалов, Х. Раимов ўртоқлардан иборат ижодий группа Денов районидаги «Ҳазорбоғ» совхози, «Партия XXV съезди», Ульянов ва Ленин номидаги колхозлар меҳнаткашлари, Раъно Узоқова номидаги мактабгача тарбия билим юрти ва қатор мактабларнинг ўқувчи-ҳашарчилари ҳузурида мушоира ва учрашувлар ўтказдилар.

Н. СУФИЕВ

МАДАНИЯТ ХРОНИКАСИ

Марказий экспериментал лойиҳалаш институтининг коллективи Тошкент шаҳрида қуриладиган 30 қаватли меҳмонхона лойиҳасини тайёрлашди. Бу осмонўпар бино Халқлар дўстлиги майдонининг шимоли ғарбий томонида қад кўтариши мўлжалланмоқда.

●

Тошкент метрополитени иккинчи линиясида биринчи пассажир поезди синаб кўрилди. Унинг йўловчилари «Ташметрострой» қурувчилари, бўлажак метро станцияларининг ходимлари эдилар. Иккинчи линиянинг ишга тушиши метро қурувчиларининг республикамиз юбилейига тайёрлаган муносиб тухфаларидир.

●

Марғилон шаҳар маданият уйи қошида ташкил этилган «Марғилон хандаси» бадиий ҳаваскорлик коллективининг мавқеи тобора ошиб бормоқда. Ансамбль репертуари актуаллиги, қизиқарлилиги, аския ва ҳажвларга бойлиги билан кўпчиликнинг эътиборини тортмоқда.

«Марғилон хандаси» ансамбли шу кунларда дала шийпонлари, пахта хирмонларида томошалар кўрсатмоқда.

●

М. Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваториясида ёш скрипкачи Искандар Бекмамбетовнинг концерти бўлиб ўтди. У Бах, Моцарт, Паганини куйларини юксак маҳорат билан ижро этиб, томошабинлар олқишига сазовор бўлди.

И. Бекмамбетов ҳозир консерваториянинг биринчи курсида таълим олмоқда. Лекин у В. Успенский номидаги республика музика мактабида ўқиб юрган пайтларидаёқ республика конкурсининг лауреати бўлиб довруғ таратган эди.

●

Ғиждувон район Маданият уйи қошидаги халқ театри ижодий коллективи драматург Босит Ҳалилнинг икки парда, тўрт кўринишли «Гулбаҳор қани?» пьесасини саҳнага қўйди. Халқ театрининг режиссёри Ҳамроқул Каримов саҳналаштирган бу асар премьераси районнинг К. Маркс номидаги колхози клубида ўтказилди. Спектаклдаги асосий ролларни Назира Аминова, Раҳима Иброҳимова, Бафо Асадов ва Аслон Тоиров каби ҳаваскорлар ижро этмоқдалар.

Т. МАҚСУДОВ

САФАРНОМА

ЮНОНИСТОН — ГЎЗАЛ ДИЁР

Қадимги юнонлар маскани бўлмиш Эллада ҳақида, унинг кўҳна маданияти, гомерларию сукротлари тўғрисида кўп эшитгандим. Парфенон қолдиқларини елкасида даст кўтариб турган Акрополь қобирғалари ва қалъаси суратига боққанимда беихтиёр она шаҳрим Бухоро аркининг кўнгирадор деворлари ёдимга тушарди. Машҳур «Илиада» ва «Одиссея» саҳифалари, қулдорлик тузуми давридаги ахийлар қабиласининг Юнонистон бўйлаб юриши, Троя жангининг тасвири ва у билан боғлиқ турфа афсоналар мароқли эди.

Мана, инсоният тарихи тараққиётида юлдуз бўлиб порлаган ўша қадимги Юнонистон —Грециядамиз. Бу ерда Ўзбекистон кунларининг ўтиши Греция-Совет дипломатик алоқаларининг 60 йиллиги байрами арафасига тўғри келди. «Греция-Совет дўстлик жамияти» эса 1975 йили ташкил топган бўлиб, унга Халқлар ўртасида тинчликни мустаҳкамлаш учун халқаро Ленин мукофотининг лауреати, таниқли шоир Яннис Рицос раҳбарлик қилади. Грециядаги ўн бир шаҳарда бу жамиятнинг бўлимлари фаолият кўрсатмоқда. Уларда ги рус тилини ўрганиш курсларида минглаб греклар сабоқ оляптилар.

Ҳар йилнинг 27 сентябри мамлакат бўйлаб ўтадиган тинчлик марши куни деб эълон қилинган. Кўчалар ва бинолар пештоқларидаги «Урушга йўл йўқ!», «Йўқолсин, ҳарбий қуроллар!» каби шиорлар, бомба тасвирининг остига «охио», яъни «йўқ» деб ёзилган плакатларни кўриб беҳад қувондик.

Афина 1883 йили мамлакат пойтахти, деб эълон қилинган. У дунёнинг энг қадимий шаҳарларидан бири. Афинага эрамиздан 2000 йил муқаддам подшо Тезей томонидан асос солинган.

Афина чиндан ҳам мозий нафасини ўзида мукаммал акс эттирган музей-шаҳар. Бу ерда бир-бирига ўхшаш замонавий биноларни деярли учратмайсиз.

Шуниси диққатга сазоворки, юнонларда қаср, театр, стадион доим ансамбль шаклида қурилган. Бу ерда эрамизгача II асрда бунёд бўлган Рим театрига 5 минг 500 томошабин сиққан. Ҳозир ҳам барча фестиваллар, СССРдан келган санъаткорларнинг гастроллари шу театрда ўтади. Акрополь эрамиздан аввалги V асрда форслар, IV асрда македонлар, XV асрда турклар қўлига ўтиб, ҳарбий гарнизон шаклида фойдаланилган.

Парфеноннинг элликка яқин устунлари олтин ва мармардан ясалган. Қадимда камалакранглларда товланиб тургувчи устунлар бўёғидан эндиликда асар ҳам қолмаган. Асрлар шамоли мармарни ҳам емира бошлади.

Қадимги аждодларнинг бўртган кўз тузилишлари, сочларининг қўнғироқлиги ҳозирги грекларга мерос бўлиб ўтган. Аммо ўтмиш аждодларнинг сариқ--оқлиги билан бугунги авлоднинг буғдойранг қиёфаси ўртасида ўхшашлик кам. Бу турк ва форсларнинг кўп йиллар мазкур юртда қилган ҳукмронлиги оқибатидир, балки. Грекча луғатларда туркча сўзларнинг мавжудлиги, мусиқасида эса шарқона оҳангларнинг туташиб кетганлиги ҳам шундан далолат беради.

Томошалардан сўнг кечқурун «Совет-Греция дўстлик жамияти» биносида учрашув кечаси ўтказилди. Мен грек меҳнаткашларининг совет халқига бўлган беқиёс ҳурматини туйдим. Айниқса, Тошкентда яшаб, илм олган грекларнинг меҳр-муҳаббати мамнуният тўла, изҳори дил сўзларини эшитиб таъсирландим. Улардан бири ҳамроҳимиз ва таржимонимиз Хрисуланинг ўзи эди. У Кавказда туғилган, Тошкентда ўсган, Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтида таҳсил олган ва мактабда ишлаган. «Менинг биринчи Ватаним — Ўзбекистон. Сизларни қучиб, Ўзбекистонни оғушимга олгандек, меҳрига зор дийдамни тўйдиргандек бўлдим, — дейди у кўзига ёш олиб. — Раҳмат, Совет Иттифоқига, Ўзбекистонга, унинг меҳрибон халқига!»

Мезбонлар «Совет-Греция дўстлик жамияти»нинг Ўзбекистон бўлими масъул секретари Н. Шодибекованинг республикамизнинг 60 йилда эришган муваффақиятлари ҳақидаги суҳбатини ҳам, ўзбек санъаткорларининг чиқишларини ҳам гулдурос қарсаклар билан кутиб олдилар.

Эрталаб мамлакат бўйлаб саёҳатга жўнадик.

Биз ажойиб мўъжиза —Коринф канали соҳилидамиз. 1881 — 1893 йиллар давомида қурилган бу канал Ион билан Эгей денгизларини бирлаштириб туради. Узунлиги 6 километр, ердан 70 метр чуқурликда, эни 21 метр. Канал асосчиси Сизиф заҳматли қийинчиликлар билан (грекларда «Сизиф меҳнати» деб эталган ибора шундан келиб чиққан) уни барпо этган эмиш. VIII асрда (эрамизгача) бу ерда савдо маркази ва савдо йўли бўлган. «Пулинг бўлмаса, Коринфга бормаганинг маъқул», деган гап ҳам шундан тарқалган...

Афинадан 350 километр узоқликда жойлашган йирик Патра шаҳрига Пелопоннес ороли орқали кемада ўтилади. Йўлда грек ёшларининг тўйи устидан чиқиб қолдик. Оппоқ кийинган келинчак қайнонаси қўлидан оловдек товланган анорни олиб таъзим қилади. Анор — ризқ-насиба, мўл-кўлчилик рамзи, шу билан бирга, уйнинг чиройи ҳам экан. Келиннинг пойқадами нек келсин учун урфга биноан шундай қилинаркан. Турмуш қураётган ёшлар бир-бирига зебу зийнат совға этишди. Илгаригидек, келиннинг сепи бўлиши шарт эмас. Тўйлар асосан якшанба куни ўтиб, чоршанба кунида никоҳ кечаси белгиланар экан. Уларда биринчи фарзандга номни қайнота, иккинчисига қайнона, қолганларига — эр-хотин қўйишади.

Завод мўриларининг кўплигига қараганда Патра индустрияси ривожланган йирик ва кўркам шаҳар. Бу ерда Совет-Грек музокараларига биноан Совет Иттифоқи ёрдамида вино заводи қурилиши ҳам мўлжалланган.

Маршрутимизда кўрсатилган навбатдаги шаҳар Мессолинга деб аталади. Йўл-йўлакай биз таржимонимизга ҳар-хил саволлар билан мурожаат қилардик, у ҳам бажонидил жавоб берарди, Мени Олимпиада ўйинларининг келиб чиқиши қизиқтирди ва у билан боғлиқ афсона яхши таассурот қолдирди.

Тантал номли маъбуд Олимп худолари билан яхши муносабатда бўлган. Тантал улар шаънига зиёфат уюштирмоқчи бўлиб, ўз ўғли Пелапоннесни сўйган. Буни эшитган худолар Тантални денгизга ташлашган. Лекин сув ундан қоча берган. Зиёфат вақтида Пелапоннеснинг вужудига жон тикилашган. Йигит чўпон қиз Папаланиони севиб қолади ва унга уйланиш учун кимлар биландир мусобақа ўйнаши ҳамда ютиши керак бўлган. Шундай қилиб, Олимпиада ўйинлари деган ибора пайдо бўлган.

Мана, кўз олдимизда туркларга қарши (1821) курашда мардона жанг қилган кўҳна шаҳар — Мессолинга. Унинг шаънига шоир Соломос озодлик гимнини ёзган. Геррон қабристонида мазкур уруш қаҳрамонлари мангуга тин олишмоқда. Назарим беҳос майдон ўртасида қад кўтарган Байрон ҳайкалига тушди. Байрон грекларнинг озодлик урушида қатнашмоқ учун Англиядан атайлаб бу ерга келган. У ёмғирда қолиб зотилжам касалига йўлиққан ва шу ерда оламдан ўтган. Байрон ўлими олдидан юрагини шу ерда кўмишни, жасадини эса Англияга олиб кетилишини васият қилган. Унинг васиятини бажо келтирганлар.

Кечқурунга яқин Атра шаҳарчасига етиб келиб, қалъа ичига жойлашган «Ксения» меҳмонхонасида «Грек-Совет дўстлик жамияти» ташаббуси билан савол-жавоб кечаси ўтказилди. Уларни республикамиз тараққиётига оид барча масалалар, чунончи, қишлоқ хўжалиги, саноат, медицина, адабиёт, санъат, маданият, табиатни муҳофаза қилиш, касаба союз ташкилотларининг фаолияти, китоблар нашри, ўқув системаси, халқаро масалалар ва ниҳоят, грек адабиётининг СССРдаги тарғиботи ҳам қизиқтирди. Группамиз иштирокчилари— Тошкент Халқ хўжалиги институтининг ректори, профессор Мурод Шарифхўжаев, Ўрта Осиё педиатрия институти фармакология кафедрасининг мудири, профессор Санъат Азизова, «Кибрай» совхозининг директори Қаюм Холмирзаев, ТошДУ чет тиллар кафедрасининг мудири Дилором Рашидова, Тошкент Давлат консерваториясининг катта ўқитувчиси Абдураҳим Ҳамидов ва бошқа ўртоқларнинг батафсил жавобларидан мамнун бўлишганини уларнинг гулдурос қарсакларидан билиш мумкин эди.

1956 йилгача Грецияда аёллар сайлаш ва сайланиш ҳуқуқига эга эмас эдилар. Айни пайтда парламентда бир аёл аъзодир. Медицина соҳасида ишлайдиган ходимларнинг 30 процентини аёллар ташкил этади. Халқ хўжалигида ҳам аёллар сони тобора кўпайиб бормоқда. Лекин давлат боғчалари камлигидан уларнинг иш шароитлари эркакларникига нисбатан оғирроқ.

Греция аграр- индустриал мамлакат бўлиб, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бойдир. Ҳавосининг қуруқ, субтропиклиги, мева, сабзавотларнинг сершарбат, сархил бўлиб етишувига шароит яратади. Узум, шафтоли, олма, апельсин, қовун, тарвуз, писта, бодом, ёнғоқ, хуллас, меванинг ҳамма хили мавжуд. Экинлардан буғдой ,маккажўхори, чой, кофе четдан келтирилади. Чорвадан — паррандачилик, чўчқачилик, балиқчилик тараққий этган.

Грециянинг билим олиш системаси ўзига хос. Мактаблар ва олий ўқув юртлари давлат ва хусусий мулкчилик асосида қурилган. Болалар тўрт ярим ёшдан бошлаб мактабга қатнайдилар. 15 сентябрда бошланғич синфлар учун дарс бошланади. Ҳафтада беш кунлик ўқиш жорий этилган. 6 йилдан сўнг икки йиллик гимназияда, ундан сўнг эса икки йиллик лицейда ўқишни давом эттириш шарт. Олий ўқув юртларига кириш имтиҳонлари лицейда топширилади. Иншо —биринчи имтиҳон бўлиб, ҳамма жойда ягона мавзуда ёзилади. Бу мавзу Греция радиосидан эълон қилинади. Ёзилган иншони мутлақо бошқа ўқув юртларининг ўқитувчилари текшириб қуйидагича баҳолайдилар. 20 балл—аъло, 15 балл — яхши, 10 балл «қониқарли» баҳога тўғри келади. Давлат ва хусусий ўқув юртларида аълочи ўқувчиларга мукофот берилади.

Грецияда 6 университет ва политехника институти бор. Уларда 31 минг талаба таҳсил олади. Афина билан Солоники —билим марказлари ҳисобланади. Ўқиш текин, лекин талабаларга стипендия берилмайди. Бунинг устига улар ётоқхона билан таъминланмайдилар.

Греклар календари сиёсий ва диний байрамлар билан лиқ тўла. Байрамлар асосан дам олиш кунларига мўлжалланган.

Бу ерда мавжуд барча партияларнинг ўз органлари бор. Энг оммавий газеталардан бири «Тамса» («Янгиликлар») ва коммунистлар партиясининг органи «Ризоспастис». Радиотелевидение беш программада, 16 тилда эшиттириш олиб боради.

Ҳар бир корхона ўз касаба союзининг ташкилоти орқали иш ташлаш уюштириб туради. Биз Афинадан Ватанимизга жўнайдиган куни турист автобусларининг шофёрлари меҳнат ҳақи оширилишини талаб этиб иш ташлаш эълон қилдилар. Ҳайдовчимиз Яннис ҳам олдинга сафда бормоғи керак эди. Биз шу куни эрталабдан йўлга ҳозирландигу лекин Яннисининг келмай қолишидан бироз хавотирландик. Чунки бунақа пайтда автобусларнинг кўчага чиқиши ман қилинар экан. Йўқ, у ўз ваъдаси устидан чиқди, одатдагидек, чеҳрасида табассум яшнаб меҳмонхонамизга кириб келди. Қувончимиздан Яннис шаънига чапак чалиб юбордик. Унинг жасоратига ва Совет халқига ҳурматига қойил қолдик. Аэропортда биз билан кўзларига ёш олиб хайрлашар экан, Яннис барчамизнинг хотирамизда хушфеъл, сертабассум ,вазмин, саҳий, меҳмондўст инсон бўлиб қолди.

Аэробусимиз кўкка кўтарилиши билан салонда русча ва ўзбекча қўшиқларнинг янграши она-Ватанимизга бўлган чексиз соғинчимизнинг янгроқ ифодаси эди.

Гулчеҳра ЖЎРАЕВА

АФИНА—МОСКВА — ТОШКЕНТ

КАПИТАЛИЗМ ИЛЛАТЛАРИ

АҚШ

Американинг «Дейли уорлд» газетаси Америкадаги бир завод мисолида ёппасига ишдан бўшатиш сиёсати ишчилар аҳволига қандай таъсир қилишини ҳикоя қилиб берди. Бу корхонадаги ишсизлик даражаси 46,3 процентга етган. Ишчиларнинг 23 проценти яшаб турган уйларини бўшатишга мажбур бўлганлар. Ишдан бўшатилганларнинг 78 проценти доимо оғир руҳий кайфиятда. Эркакларнинг 10 проценти руҳий-асаб касалликлари клиникасига мурожаат қилишга мажбур бўлганлар.

Болаларни отасиз катта қилаётган 26 ёшлик Ивона Жонсоннинг айтишига қараганда, болаларига бир йилда 3-4 марта гўштли овқат қилиб беришгагина кучи етар экан.

АНГЛИЯ

Жиноят қилиб судга тушаётганларнинг 40 проценти ишсизлардир. Ўзини ўлдираётганларнинг ва ўзини ўлдиришга ҳаракат қилаётганларнинг ярмидан кўпини ҳам ишсизлар ташкил қилади.

ГФР

Қарзга ботиб қолган, ишсиз шофёр Карл Бозе ўзининг икки қизини бўғиб ўлдирди. «Қизларим ҳам қарзга ботиб яшашини, умуман бу чиркин ва бешафқат дунёда яшашини истамадим», — деди у терговчига.

ФРАНЦИЯ

Ғарбий Германиядаги «Вельт» газетасининг ёзишича, Франциядаги эллик бир шаҳарнинг мэри «Агар бу қишда бирон-бир чора-тадбир кўрилмаса юз-минглаб ўта қашшоқ ва ишсиз французлар очлик ва совуқдан ўладилар» деган хулосага келишди. Ишсизлик натижасида охирги йиллари қашшоқлик даражаси ҳалокатли характер касб этмоқда. Бунга мисол қилиб ўн тўққиз яшар Жо Сержнинг ишсизлик натижасида инсон қадрини таҳқирловчи ҳар хил тасодифий ишларни қилиш жонига текканидан ўзини ўлдиришга мажбур бўлганлигини келтириш мумкин. Бундай мисоллар кўплаб топилади.

Асартарошлик

БОШ УСТО САИД АҲМАДГА БИЛДИРУВ ХАТИ

ШУЛ ГАЗЕТАНИНГ 45-СОНИДАГИ ШИКОЯТ АСОСИНДА

Фарғона зиёратидин қайтғоч, шаҳри Тошкентдаги кулбаи аз бетонимиз рўбарўсинда бир милиса йигит ила икки бандаи давангир (сўғин билсак, гувоҳлар эркан) турғонини кўруб, андайин мустар ўлдук. Суҳбат баъдида фаҳмлабон улгурдиккким, самарқандлик Маҳмуд Аҳроруф дегони уста Гулматга қондошлик ва яна ул зотнинг девони шарифлариға меросхўрлик шаъма қилиб шикоят йўллағон эркан, алар шул важҳдин келибдурлар.

«Девони Безгакшамол»га пайрав этилғон шоир хотираларини тўртовлон жадал титкилаб чиқсак-да, ҳазор афсуслар ёғилсун, на Самарқанд ҳақинда, на ул вилоятда запас турғон бирон қондош тўғрисинда маълумот топдук.

Милиса йигит бирла гувоҳи холислар кўҳна девонни варақлаб, гаҳи пурханда бўлур, гаҳи ўтмиш ҳақсизликларидин эзилғон элат ҳолидин огоҳлануб, пажмурдаи ҳазин турур эрдилар. Бундин хулоса шулдиркким, Аҳроруфнинг девонни ниҳон тутиш борасиндаги илтимосидин «Асартарошлик» дўконига зиён етса етғай, вале даромад келмағай. Бинобарин, XIX асрда битилғон ҳангомалар, қисман бўлса-да, кучини сақлаб қолибдур, ки алар хандасевар улусимиз даврасинда баҳоли қудрат асқотгусидир. Бул даъвомиз исботи тариқасинда, Сиз устоддин изн сўраб, девона Гулмат тўқиғон ҳолвойтарбоп ўгитлардин сайланма тузиб, аҳли газетхон эътиборига предлўж этайлук.

Бикинсалом ила: **Анвар ОБИДЖОН** ўғлидурмен

УСТА ГУЛМАТНИНГ ҚЎЛБОЛА ЎГИТЛАРИ

Қарз олсанг, соқовдин ол.

●

Янглишуб ёт ковушни кийғонингда,
Ўзунгники қўлтиғингда бўлсун.

●

Сомсани доимо учинчи бурчагидин бошлабон егил.

●

Дўстга сир айтиб, ул бечорадин сотқин ясамагил.

●

Текин ишлаганда — секин ишла.

Давоми бор

БОЛАНИНГ ТИЛИ ШИРИН

ЎЙИНЧОҚ

— Эртага боғчамизга комиссия келса керак? — деди Ҳилола.

— Сен қаердан била қолдинг, қизим? — деб сўради Комила опа.

— Чунки боғча опамиз бугун ўйинчоқларни ўйнашга рухсат бердилар.

КАМТАР ЎҚУВЧИ

— Сен нега дарсда ҳеч жавоб бермайсан, — деб сўради ўқитувчи ўқувчидан.

— Мен камтар боламанда, — деди ўқувчи.

САВОЛ

Ўқитувчи янги дарсни тушунтириб бўлгач, ўқувчилардан сўради:

— Кимда савол бор?

— Қўнғироқ чалинишига неча минут қолди? — деб савол берди бир ўқувчи ўрнидан туриб.

М. МАМАЖОНОВ

ХОТИНИМ БИЛМАЙДИ

Пиво — менинг жоним. Хотиним эса пивони ўлгудай ёмон кўради. Бозорга борганимда доим кам пул сарфлаш ғамида бўламан. Бу ҳам пивохўрлик билан боғлиқ.

— Боришга беш тийин, келишга беш тийин, — деб санаб беради.

Шундай бўлгач, бошқа чора ҳам йўқ-да. Қитмирлик қиламан:

— Музқаймоқ егим келяпти.

— Ҳимм, сиз ёш бола эмассиз-ку, — деб танбеҳ беради у.

Чекиш ҳақида гап ҳам бўлиши мумкин эмас... Э-е, тўхтанг, нималар деяпман? Бозор у ёқда қолиб хотинимни ёмонлаяпманми. Этик танг келганда гапнинг ҳам калаваси чувалашиб кетар экан. Нима қилай, савдо-сотиқ ҳақида гапирсам, барибир, хотинимга бориб тақалади-да.

Хуллас, яна бозордаман. Кўринишдан соддароқ йигит кўзимга илинди. Олдига бораман.

— Э, жиян, соғлиғинг дурустми? Уйдагилар қандай? Шаҳарга келасан-у, бизнинг уйга бормайсан-а!

У ҳайрон бўлади, энсасини қашлайди.

— Отинг нима эди?

У айтади.

— Қара-я, эсимдан чиқибди.

— Ака, мен сизни таниёлмай турибман-ку, — дейди ниҳоят қимтиниб.

— Оббо жиян-е! — деб унга «қариндош»лигимизни тушунтириб кетаман.

Хуллас, мева-чевани арзонгина оламан. Қолган пулга қўлинг ўргулсин пивохўрлик... Хотин ҳайрон. Ойлигимни билади, бозор-учарнинг охирги чақасигача ҳисоблаб берган. Пивони қайси гўрдан ичаётганлигимга ақли етмайди. Илоё етмасин!

Бир куни узум растасига кирдим. Қарасам, давангир йигит узум сотяпти. Қуюқ саломлашдим.

— Даданг яхшими?

— Дадам? — унинг супра қулоқлари динг бўлди. — Бултур ўлувдилар...

Шошиб қолдим.

— Э-ҳа... Нега бизга хабар қилмадинглар? — деб жуда ачинган бўлдим. Уни эътиборсизликда айбладим. Узумни бўлса сув текинга олдим. Бу — ҳам ҳолва. Бир гал анча ўсал бўлдим. Ковунфуруш йигитнинг ўлган холасидан то туғилмаган жиянигача суриштирдим. Йигит тушмагур ҳам ўзимга ўхшаганроқ экан.

— Ака, мабодо Самарқандда хеш-пешингиз йўқми? — деди тўсатдан.

— Йўқ, жиян, йўқ!

— Мен самарқандликман, — деди у тиржайиб.

Ана шармандалик! Лекин тезда ўзимни ўнглаб олдим:

— Шундай демайсизми, ука! Сизни жиянимга ўхшатиб ўтирибман-а!..

Ҳозир тажрибам анча ошиб қолган. Хотиним бўлса пивони қайси пулга ичаётганимни ҳамон билмайди. Билмагани яхши! Нима дедингиз?

Валижон БОБОМУРОДОВ

ХАНДАЛАР

— Асарингизнинг тили жуда қуруқ экан.

— Мен ижод қилаётганимда лекторга ўхшаб сув ҳўплаб турмайман.

Н. БОБОХОНОВ

◆

— Сенга турмушга чиққандан кўра шайтоннинг ўзига тегканим афзалроқ эди.

— Бу мумкин эмас.

— Нега?

— Яқин қариндошлар ўртасида никоҳ ман қилинган!

С. РАҲИМОВ

◆

— Нега газетани тескари ушлаб ўқияпсан?

— Ўтган йиллари «Пахтакор» командасини юқори ўринларда кўришга ўрганиб қолган эканман.

Қ. ОБИДОВ

◆

Хотин:

— Лекция ўқиганда ҳаммани ухлатасиз, уйда эса битта чақалоқни ухлата олмайсиз-а, дадаси?

Р. ҲОЖИМАТОВ

◆

— Ҳа, нима бўлди, тумовмисиз дейман?

— Тўра Жўраевич касал бўлсалар-у, биз соппа-соғ юрсак ярашмайди-да, ап-шу!..

◆

Ўқитувчи ўқувчидан сўради:

— Сен нега кейинги пайтда дарсга нуқул кечикиб келяпсан?

— Дадам ишдан бўшадилар.

— Бунинг сенга нима алоқаси бор?

— Ҳар куни мени мактабга дадамнинг шофёри олиб келиб қўярди-да!

◆

— Биласанми, ўртоқжон, куёвимнинг топиши зўр экан!

— Қаёқдан била қолдинг?

— У фақат коньяк ичар экан...

М. ВАЛИХОНОВ

ЧОЙХОНА ХАБАРЛАРИ

Театр дирекцияси томоша залидаги вакант жойларни тўлдириш учун конкурс эълон қилди.

●

Илмий-текшириш институти олимлари портлаш ёрдамида овқат пиширишни кашф қилишди. Эндиликда улар портлаш пайтида овқат тўкилиб кетмаслиги устида бош қотиришмоқда.

●

Маҳаллий метереологлар сурункали ревматизм касалига йўлиққан қарияни ишга олишгач, ишлари юришиб кетди.

Э. МУЗАФФАРОВ

Самарқанд

Рассом Ҳ. СОДИҚОВ

ШУМ БОЛАНИНГ «ПАХТАКОР»ГА МАКТУБИ

Бош қашишга фурсат йўқ,
Келиб қолди қиш фасли.
Зафарларнинг пойдевори
Барвақт қўйилар асли.

Ҳадик босар сўрашга ҳам:
«Қалай бўлди «Пахтакор»?»
«Сўрама, э, ўша гапда....
Мағлубият шашқатор...»
Умид билан, орзу билан
Ҳар ўйинни кутармиз.
Рақиб қўли келса баланд,
Ичга нафас ютармиз.
Тўқсон минут жон ҳовучда,
Боқамиз, асаб таранг.
Ҳайҳот, ўйин якунида
Ҳасратлардан чиқар чанг!
Мезбон бўлиб ютқизасиз,
Ютқизасиз меҳмонда.
Беўт, бедуд куйдирасиз
Мухлисларни армонда.
Азиз меҳмон кутган каби
Ланг очиқ гоҳ дарвоза.

Кераксиз пайт ҳозир-нозир,
Йўқсиз энг зарур лаҳза.
Умидларни қиймалайди
Ўқ теккандек ўтган гол.
Аптекларда ноёб бўлди.
Сиз туфайли валидол.
Ачинмаймиз, деймиз, бироқ
Ачинмасдан начора?
(Сир эмас, гоҳ Ибн Хаттоб
Қўлласа, деймиз, зора...)
Руҳимизга мадад бермас,
Яхши от сўнг чопгани.
Забардастлар илдам учар,
Лол қолдириб пойгани.
Ахир, токай ишқивозлар
Юришар қовоқ осиб.
«Пахтакор» деб аталасиз,
Бўлинг шунга муносиб!

Мактубни оққа кўчирувчи **Самандар ВОҲИДОВ**

ИНСОН, АХЛОҚ ВА ҚОНУН

ҚОНУН ҲАММАГА БАРОБАР

Ҳурматли Рашид ака! Мана, сизга ваъда қилганимиздек, мактубингизга матбуот орқали жавоб йўлламоқдамиз.

Мактубингизда сиз совхоз ва қурилишда қирқ уч йил ҳалол ишлаганингиз, иш даврида темир интизомга амал қилганлигингиз, ўттиз бир йиллик партия стажингиз давомида давлат ва халқ манфаатларини кўзлаб иш тутганингиз баён этилган. «Мен, — деб ёзибсиз мактубда, — давлат мулкини талон-тарож қилганларни фош этиб, меҳнат отпускамни ҳам шу ишларга сарф этсаму, шунча меҳнатим, хизматим инобатга олинмай, яна жазога — шартли уч йиллик —ахлоқ тузатишга ҳукм қилинсам».

Очиғини айтганда, бу факт бизни ҳам таажжубда қолдирди. Наҳотки, шунча ҳалол меҳнат қилган, виждони пок инсон бекордан- бекорга жазога тортилса?! Сиз хатингизда қайси жиноятингиз учун бундай жазога ҳукм қилишганини очиқ баён этмагансиз. Фақат мактубнинг бир чеккасида 86- моддани эслаб ўтган экансиз. Ўзбекистон ССР Жиноят кодексининг 86-моддаси —«Эҳтиётсизлик орқасида одам ўлдириш» жинояти ҳақида шундай ёзилган: «Эҳтиётсизлик орқасида одам ўлдириш —уч йилгача муддатга озодликдан маҳрум этиш ёки икки йилгача муддатга ахлоқ тузатиш иши билан жазоланади».

Мактубингизда сиз бу ишни текшириб ҳақиқат қилишни илтимос қилгансиз.

Мен бу жиноят содир бўлишида бошқа кишиларнинг тазйиқи бўлиши мумкинлигини ўйлаб, аввало, сиз билан учрашишга аҳд қилдим. Ўзингизга буёғи равшан, сиз билан анча суҳбатлашдик. Уйингизда ҳам, кейинчалик райкомда бўлганимда ҳам бир нарсага — ўзингиз ёзганингиздек, ҳалол ишлаб келганлигингизга амин бўлдим. Негаки, сиздай бир оддий бульдозерчига ўзингиз ишлаган ташкилот томонидан берилган бир неча фахрий ёрлиқлар, «Коммунистик меҳнат зарбдори» шаҳодатномалари ва нишонлари, мукофотга берилган «Жигули» машинаси ҳамда ҳукуматимиз тақдирлаган «Шавкатли меҳнати учун» медали юқорида айтилган фикрни исботлаб турибди. Ҳатто, «Известия» газетасининг (1977 йил, 7 июль сони) биринчи саҳифасида фотосуратингиз ҳам берилган. Сурат остида «Андижангидрострой» бошқармасига қарашли 1-қурилиш бошқармасининг илғор механизатори Р. Сотволдиев», деб ёзиб қўйилган.

Сиз бу фактлар билан мени таништира туриб, «Мени «Андижангидрострой»да рўй берган камчиликларни ёзганим учун, нуқсон ва камчиликларни фош этганлигим учун, ғаразгўйлик орқасида шу жазога ҳукм қилдилар», дедингиз. Айни пайтда менга далил ва исботлар билан ўзингиз фош этган камчиликларни айтиб бердингиз.

Газетхонга равшан бўлиши учун бу камчиликларни қандай фош этганлигингиз ҳақида ҳам икки оғиз айтиб ўтишни лозим топаман.

Маълумки, сиз Андижон сув омбори қурилишида 1964 йилдан бери оддий ишчи, бетон қуювчи, кейинги йилларда эса бульдозерчи бўлиб ишлаб келдингиз. Шу йиллар мобайнида ўзингиз ишлаб турган қурилиш ишларида рўй бераётган камчилик ва нуқсонларни тегишли ташкилотларга ўз имзонгиз билан коммунист сифатида ёзиб, хабардор қилдингиз.

Мисол тариқасида рақамларга мурожаат этайлик.

Сизнинг юқори ташкилотларга ёзган хатингиз натижасида Андижон область партия комитети қурилиш бўлими томонидан қуйидагилар аниқланди:

«Андижангидрострой»нинг 3-кўчма механизациялашган колоннасида 1981 — 1983 йиллар давомида 135 минг сўмлик қурилиш материаллари ортиқча ҳисобдан чиқарилган. Шунингдек, нарядда қўшиб ёзиш ҳоллари содир бўлган. 1981 йили Калмиков бригадаси 691 кубметр кўламида иш бажарилганлиги учун 283 сўм 31 тийин ҳақ олган. Ҳолбуки, пудратчи томонидан 338 кубметр ҳажмдаги иш қабул қилинган. Натижада бригадага 144 сўм 73 тийин қонунсиз равишда ҳақ тўланган. Шунингдек, ишга қабул қилишда ҳам қўпол хатоларга йўл қўйилган. Айтайлик, Н. Арбакова марказий омбор ишчиси сифатида ишга қабул қилинган бўлса, аслида кассирлик вазифасини бажарган. Буйруқда 2-қурилиш ишчиси деб кўрсатилган Познухова эса ёрдамчи омборчи бўлиб ишлаган. Тюнькова эса бош механик қошида ишчи сифатида ишга олинган, аммо у йўл варақаларини, ҳисоботларни қабул қилган, кассирлик вазифасини бажарган. Шунингдек 3-ПМКга қарашли транспортлар А. Каусбеков, М. Ғойибназаров, М. Шамшиддинов, А. Абдураймов сингари ишчилар раҳбар ходимларга қарашли шоли плантацияларида қонунсиз ишлатилган. Бу ерда ишлаган бульдозерчиларга эса давлат томонидан иш ҳақи тўланган. Сиз ана шундай плантациялардан бирида қурилиш мастери С. Абдумаликовга қарашли шолипояда ишламаганингиз туфайли, ундан ҳақорат эшитгансиз. Бунинг устига, у сизга пичоқ ўқталиб таҳдид қилган. Сиз бу ҳақда тегишли идораларга ариза берганлигингизни, айбдор тегишли жазосини олганлигини айтдингиз.

Юқорида қайд этилган хатолар 1983 йил 26 августда Қўрғонтепа район партия комитетида кўриб чиқилиб, тегишли шахсларга партиявий жазо берилди. Аммо, шунга қарамай, «Андижангидрострой» бошқармасида камчиликларга барҳам берилмади. Сиз яна ўз вақтида тегишли ташкилотларга хат ёздингиз. Текшириш натижасида, Андижон сув омбори объектларининг қурилиш-монтаж ишларида 5815 минг сўмлик ортиқ иш кўрсатилганлиги аниқланди. «Андижанкабель» заводи, подшипник заводи, пайпоқ тўқиш фабрикаси, бошқа объектлар қурилишларида ортиқча пул сарфланган, қўшиб ёзиш ҳоллари содир бўлган. Хуллас, бу нуқсон ва хатолар 1983 йил 28 декабрь куни Қўрғонтепа район партия комитетининг бюросида атрофлича кўрилди ва айбдорлар партиявий жазо олди ҳамда қонун йўли билан жазоландилар. Сиз ушбу бюрода шахсан иштирок этгансиз. Текшириш якуни қониқарли бўлгани учун комиссия составига миннатдорчилик билдирганлигингиз область партия комитетининг қурилиш бўлими мудири Б. Бабенконинг сизга йўллаган жавоб хатида ҳам айтилган.

Мен сиз билан суҳбатдан сўнг, баъзи ўртоқларга учрашдим. Уларнинг деярли барчаси, сизнинг оддий, ҳалол коммунист сифатида иш тутганлигингизни, меҳнатда интизомли эканлигингизни, ҳатто Т-100 маркадаги бульдозерни 6124 соат капитал ремонтсиз ишлатганингиз, қанча-қанча эҳтиёт қисм ва ёқилғиларни тежаганингиз ҳақида гапиришди. Булардан ташқари, меҳнат дафтарчангиздаги ташаккурномалар ҳам сизнинг иш фаолиятингиз ҳақида гувоҳлик бериб турибди.

Мен сиз билан суҳбатлашган кун ёдингизда бўлса керак. Уч йил шартли қамоқ жазосига ҳукм қилинганлигингиз сабабини сўрадим. Ҳаммасини ўз оғзингиздан эшитдим.

Воқеа шундай бўлган экан: 1984 йил 28 февраль куни сиз тепаликда бульдозер билан қор тозалаётган экансиз. Соат ўн иккилар атрофида кранчи — Риф Мустафин олдингизга келади. У товуқ фабрикаси территориясида ўзи бошқарадиган КС-4361 маркали кран машинаси ботиб қолганлигини айтиб, ёрдам сўрайди. Сиз эса унамагансиз. У ялиниб-ёлборгандан сўнг, кранни буксирга тортишга рози бўлгансиз. Риф крос илгагини бульдозерга тақаётган пайтда оёғингиз тормоздан чиқиб кетган. Натижада, Риф икки машина орасида қисилиб, ҳалок бўлган. Шу сабаб, Ильичевск район суди 86-моддага биноан эҳтиётсизлик орқасида одам ўлдирилганлиги учун сизга 3 йил шартли қамоқ жазосини берган.

Мен сиздан кранчига ёрдам беришга раҳбарлардан бирортаси мажбур қилдими, деб сўрадим. Сиз эса, «Йўқ ихтиёрий равишда ёрдам бермоқчи бўлдим», дедингиз.

—Хўш, бўлмаса, сизнинг шикоятингиз нимада, — деб яна фикрингизни билмоқчи бўлдим.

— Биласизми, менга раҳбарларнинг ғарази бўлганлиги сабабли, шу жазони беришди.

—Қанақа ғараз?

— Ахир, мен кўпгина ташкилотлар устидан шикоятлар ёзганман.

—Агар сиз шикоятлар ёзмаганингизда, шу жиноят учун сизга жазо беришмасмиди?— деб сўрадим.

Сиз бироз ўйланиб турдингиз-да, «Йўқ, жазо беришмасди», — деб айтдингиз. «Наҳотки, менинг ҳалол меҳнатим, хизматларим инобатга олинмаса», дедингиз.

Мен эса сизга бу тўғрида республикадаги бирор тажрибали юрист билан маслаҳатлашиб кўришимни айтдим. Мана, мен ана шундай юристлардан бирига учраб, унинг бу тўғридаги фикрини сўрадим. У воқеани муфассал эшитгач, шундай деб жавоб қилди: «Бульдозерчи Рашид Сотволдиевга тўғри жазо берилган. У қанчалик интизомли, меҳнаткаш бўлса ҳам эҳтиётсизлик қилган, натижада одам ҳалок бўлган. Бу ўринда, албатта, халқ олдида, партия олдида хизмати инобатга олиниб, уч йил шартли қамоқ жазоси берилган. Лекин мутлақо жазосиз қолдириш, бу қонунга хилоф иш».

Сиз, асоссиз жазо олдим, деб кўплаб ташкилотларга хатлар жўнатмоқдасиз. Биламан, сизга қийин. Ёшингиз бир жойга борганда бола чақангиздан узоқда жазо муддатини ўташ оғир. Мен бу ҳақда район партия комитетининг биринчи секретари У. Саримсоқов билан суҳбатлашдим. «Биз қўлимиздан келган барча ҳаракатларни қилиб кўрамиз, —деди у. — Биз Сотволдиевни виждонан ишлайдиган бульдозерчи сифатида яхши биламиз. Аммо унинг раҳбарларнинг менда шахсий ғарази бор, деган сўзлари нотўғри. Биз унинг камчиликларни фош қилувчи хатлари учун доимо раҳмат айтиб келганмиз. Ҳатто «Андижангидрострой» раҳбарларига кимда-ким Сотволдиевни иғвогар деб айтса, партиявий жазо беришгача борамиз. Чунки у ростгўй коммунист сифатида ўз бурчини бажарган, дедик. Лекин Сотволдиев бир нарсани — ўзи қилган жиноят билан шикоят хатларнинг алоқаси йўқлигини тушунишни истамаяпти».

Ҳурматли Рашид ака! Менинг ҳам фикрим шундай. Биз сизни виждонли, заҳматкаш инсон сифатида ҳурмат қиламиз. Сиздаги бу фазилатларни ҳеч ким инкор эта олмайди. Лекин илож қанча? Сизнинг эҳтиётсизлик қилганлигингиз қанча қимматга тушганлигини наҳотки, тушунмагансиз. Ахир, одам ҳалок бўлиши — бу катта фожиа-ку. Қонун ҳаммага баробар. Тағин сиздан бир нарсани тўғри тушунишингизни сўрар эдим. «Менга асоссиз жазо беришди», деб кўп ташкилотларга хатлар ёзгансиз. Қанча комиссия овора, қанча вақт кетяпти — буни ҳисобга олмагансиз.

Мен ишонаман, сиз жазо муддатини ўтаб, халқимиз, давлатимиз олдида ёруғ юз билан илғорлар сафидан яна жой оласиз.

Ҳозирча сизга сабот ва соғлик тилайман.

Нодир НОРМАТОВ
Андижон—Тошкент

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган союза писателей Узбекистана и Министерства культуры Узбекской ССР.

Бош редактор: Одил ЁҚУБОВ

Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла КАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САФАРОВ, Ўлмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Тўлепберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Малик ҚАЮМОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент—700029, Ленин кўчаси 41.

ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул секретарь—33-49-93, 32-58 -49; БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза —32-55-78; санъат—32-56-48; сатира ва юмор —32-56-49; фотолаборатория — 32-58-95.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р. 10569 Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. В. 3159. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12